

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

DEMOKRATİKLEŞME VE VERGİ GELİRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat ASLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tuba DİREKÇİ

GAZİANTEP
Aralık 2023

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Tezin Başlığı: Demokratikleşme ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki
Adı ve Soyadı: Murat ASLAN
Tez Savunma Tarihi: 01/12/2023

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Bilge KÖKSEL
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Tuba DİREKÇİ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN (Jüri Başkanı)

Prof. Dr. Tuba DİREKÇİ

Doç. Dr. Tuncer GÖVDELİ

_____
_____
_____

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Murat ASLAN

Öğrenci Numarası:

Tezin Savunma Tarihi: 01/12/2023

ÖZET

DEMOKRATİKLEŞME VE VERGİ GELİRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

ASLAN, Murat

Yüksek Lisans Tezi,

İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tuba DİREKÇİ

Aralık, 2023, 138 sayfa

Bu çalışmada vergi yükü ve demokratikleşme arasındaki ilişki dünya ülkeleri ve Türkiye örneği üzerinden ele alınmıştır. Demokratikleşme, bir süreci ifade etmekte olup yalnızca seçimler üzerinden değerlendirilemez ve bir ülkede yaşayan bireylerin vatandaş olma bilincine sahip olması anlamına gelmektedir. Bu noktada ise temelde iki husus ortaya çıkmalıdır. Bunlardan ilki bireylerin kendi özgürlüklerinin yanında kamusal faydayı da gözetmesi, diğeri ise kamusal meselelere katılma konusunda istekli olmalarıdır. Vergilendirme ise burada önem kazanır. Vatandaşlar vergi verdiklerinde kamunun faaliyetlerini denetleme ve siyasal iktidarı dengede tutmak konusunda faal olurlar. Diğer yandan, adil bir vergi sistemi, vatandaşların vergi sistemine ve genel olarak anayasal sisteme güven duymaları bakımından önemlidir. Vergi adaleti, kamunun ihtiyacı olan mali kaynağın sermayeden ve gelir üzerinden alınan vergilerden temin edilmesini, dolaylı vergilerin ise asgari bir seviyede tutulmasını gerektirmektedir. Gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde gelir adaleti bu açıdan yerleşmiş bir anlayıştır. Bu ülkelerin demokrasi puanlarının yüksek olduğu gibi gelir ve sermaye üzerinden aldıkları vergilerin dolaylı vergilere kıyasla daha büyük oranda olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise durum farklı olup gelir üzerinden alınan vergilerin genele oranı düşünüldüğünde, Türkiye’nin sonuçları oldukça düşüktür.

Anahtar Kelimeler: Vergi Yükü, Vergi Oranı, Gelir Vergisi, Demokratikleşme, Özgürlük

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRATIZATION AND TAX REVENUES

ASLAN, Murat

Master's thesis

Department of Economics

Supervisor: Prof. Dr. Tuba DİREKÇİ

December, 2023, 138 pages

This study explores the relationship between the tax burden and democratization, using examples from various countries worldwide and specifically focusing on Turkey. Democratization is a process that cannot be solely assessed through elections; it implies individuals in a country having a consciousness of citizenship. Two fundamental aspects should emerge in this context. Firstly, individuals should consider public welfare alongside their own freedoms, and secondly, they should be willing to participate in public affairs. Taxation becomes crucial in this regard. When citizens pay taxes, they become actively involved in overseeing public activities and maintaining a balance in political power. On the other hand, a fair tax system is important for citizens to trust the tax and constitutional systems in general. Tax justice requires that the financial resources needed by the public are obtained from taxes on capital and income, with indirect taxes kept to a minimum. In developed Western European countries, there is a well-established understanding of income justice. In these countries, with high democracy scores, taxes on income and capital are significantly higher compared to indirect taxes. However, in Turkey, the situation is different, and when considering the overall proportion of taxes on income, Turkey's results are relatively low.

Keywords: Tax Burden, Tax Rate, Income Tax, Democratization, Freedom

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezi, demokratikleşme süreçleri ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi anlamayı ve analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, demokratikleşmenin ekonomik sistemler ve vergi politikaları üzerindeki etkilerini ortaya koymayı, demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasındaki olası ilişkileri incelemeyi ve bu bağlamda ampirik bir analiz gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Bu tez çalışmasının hazırlanması aşamasında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, motivasyon kaynağım olan nişanlım Sümeyye Fatma KÖSE'ye ve beni türlü emeklerle bu yaşlara getiren, dualarını her daim üzerimde hissettiğim kıymetli annem Nazire ASLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Aralık 2023
ASLAN, Murat

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xii

GİRİŞ

I. BÖLÜM

DEMOKRASİ VE VERGİ KAVRAMLARI ÜZERİNE İNCELEME

1.1. Devlet Yönetim Şekilleri	3
1.2. Yönetim Şekli Olarak Demokrasi	6
1.2.1. Amacına Göre Demokrasi Türleri	10
1.2.1.1. Klasik (Çoğulcu) Demokrasi	10
1.2.1.2. Mutlak (Çoğunlukçu) Demokrasi	12
1.2.1.3. Liberal Demokrasi	13
1.2.1.4. Marksist Demokrasi	15
1.2.1.5. Radikal Demokrasi	16
1.2.1.6. Müzakereci Katılımcı Demokrasi	16

1.2.2. Egemenliğin Kullanılması Bakımından Demokrasi Türleri	17
1.2.2.1. Doğrudan Demokrasi	17
1.2.2.2. Yarı-Doğrudan Demokrasi	17
1.2.2.3. Temsili Demokrasi	18
1.2.3. Demokratik ve Antidemokratik Devletin Özellikleri	18
1.3. Demokratik Sistemin Unsurlarından: Vergi	19
1.3.1. Verginin Tanımı	20
1.3.2. Verginin Tarihçesi	20
1.3.3. Verginin Niteliği	21
1.3.3.1. Rasyonalist-Bireyci Devlet Görüşüne Dayanan Teoriler	21
1.3.3.1.1. Vergiyi Hizmet Bedeli Olarak Kabul Eden Yaklaşım	22
1.3.3.1.2. Vergiyi Sigorta Primi Olarak Kabul Eden Yaklaşım	23
1.3.3.1.3. Vergiyi Toplumsal Üretim Genel Giderlerine Katılma Payı Olarak Kabul Eden Yaklaşım	23
1.3.3.2. Organik-Toplumcu Devlet Görüşüne Dayanan Teoriler	24
1.3.4. Vergilemenin Amaçları	25
1.3.4.1. Vergilemenin Mali Amaçları	26
1.3.4.1.1. Bütçe Açığının Finanse Edilmesi	26
1.3.4.1.2. Ekonomik istikrarın sağlanması	26
1.3.4.1.3. Gelir Dağılımını Düzenleme	26
1.3.4.2. Vergilemenin Mali Olmayan Amaçları	26
1.3.4.2.1. Toplumsal Dengeyi Sağlamak	27
1.3.4.2.2. Gelirin Yeniden Dağıtılması	28
1.3.4.2.3. Ekonomik İstikrarın Sağlanması Amacı	29
1.3.4.2.4. İktisadi Büyüme ve Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi Amacı	30
1.3.4.2.5. Çevre Koruma Çalışmalarını Desteklemek	31

1.3.5. Vergi Türleri	32
1.3.5.1. Gelir Vergileri	34
1.3.5.1.1. Bireysel Gelir Vergisi	35
1.3.5.1.2. Kurumsal Gelir Vergisi	36
1.3.5.2. Harcama Vergileri	36
1.3.5.2.1. KDV	37
1.3.5.2.2. ÖTV	38
1.3.5.2.3. BSMV	39
1.3.5.2.4. Damga Vergisi	40
1.3.5.3. Servet Vergileri	40
1.3.5.3.1. Veraset ve İntikal Vergisi	41
1.3.5.3.2. MTV	42
1.3.5.3.3. Emlak Vergisi	42
1.3.6. Vergi Kavramları	43
1.3.6.1. Spesifik-Advalorem Vergi	43
1.3.6.2. Dolaylı-Dolaysız Vergi	44

II. BÖLÜM

DEMOKRASİ ve VERGİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1. Tarihsel Bağlamda Demokrasi ve Vergi İlişkisi	46
2.1.1. Antik (İlk) Çağda Vergileme	47
2.1.2. Mezapotamya’da Vergileme	48
2.1.3. Eski Mısır’da Vergileme	48
2.1.4. Antik Yunan’da Vergileme	49
2.1.5. Roma İmparatorluğu’nda Vergileme	50
2.1.6. Feodal Dönem ve Magna Carta Libertatum	50
2.1.7. Feodalitenin Çöküşü ve ‘‘Vergi Devleti’’nin Doğuşu	51

2.1.8. Fransız İhtilali, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi	51
2.2. Günümüz Demokratik Devletlerinde Vergileme	52
2.2.1. Avrupa Ülkelerinde Vergilendirme Üzerine İnceleme	54
2.2.2. ABD’de Vergilendirme Üzerine İnceleme	56
2.3. Litaratürde Demokrasi ve Vergi Arasındaki İlişki	57
2.4. Literatür Taraması	58

III. BÖLÜM

DEMOKRASİ VE VERGİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK OLARAK SINAMASI

3.1. Literatür Bağlamında Demokrasi Ölçüm Çalışmaları	67
3.2. Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Yapılan Demokrasi Ölçüm Çalışmalar	69
3.2.1. The Economist Intelligence Unit (EIU) Endeksi	70
3.2.2. Freedom House Endeksi (FHI)	74
3.2.3. Demokratik Algı Endeksi (DPI)	79
3.2.3.1. Siyasi görüş	80
3.2.3.2. Kamusal Çıkar	83
3.2.3.3. Tartışma Özgürlüğü	86
3.3. Vergilendirme Ölçütleri	88
3.3.1. Vergi Yüğü	88
3.3.1.1. Dünyada Vergi Yüğü	90
3.3.1.2. Demokrasi ve Vergi Yüğü İlişkisinin Niceliksel Sınanması	93
3.3.2. Vergi Mükellefiyet Oranı	94
3.3.2.1. Dünyada Vergi Mükellefiyet Oranı	95
3.3.2.2. Mükellefiyet Oranı ve Demokrasi Arasındaki İlişki	96
3.4. Türkiye Örneği Bağlamında Vergi-Demokrasi İlişkisi	97
3.4.1. Türkiye’nin Demokrasi Gelişimi ve İlgili Endekslerde Türkiye	98

3.4.2. Türkiye’de Vergilendirme İle İlgili Hususlar	99
3.4.2.1. Türkiye Cumhuriyeti’nin Bütçesi ve Vergi Çeşitleri	99
3.4.2.2. Gelir Vergisi ve Vergi Yüğü	101
3.4.2.3. Türkiye’de Vergi Yüğü-Demokratikleşme Dengesine Olumsuz Etki Eden Unsurlar	106
3.5. Uygulamalı Çalışma	112
3.5.1. Doğrusal Regresyon Analizi	113

SONUÇ

KAYNAKLAR	121
ÖZGEÇMİŞ	138

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Literatür Taramasının Özeti	64
Tablo 2. Freedom House'a göre bazı demokratik ülkeler ve vergi gelirleri	68
Tablo 3. Rejim türleri / 2022 yılı EIU demokrasi endeksi	71
Tablo 4. Economics'e göre tam demokrasiler.....	72
Tablo 5. 2023 yılında Freedom House tarafından yapılan ülke değerlendirmeleri (Freedom House, 2023)	75
Tablo 6. 2002-2017 yılları arasında bazı ülkelerde vergi yükünün değişimi ...	93
Tablo 7. Seçili ülkelerde vergi yükü- demokratikleşme karşılaştırması	94
Tablo 8. Seçili ülkelerde vergi yükü-demokratikleşme karşılaştırması	97
Tablo 9. Freedom House'a göre Türkiye'nin durumu.....	98
Tablo 10. 2020 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde bütçe içerisinde vergilerin konumu.....	100
Tablo 11. Türkiye'de gelir vergisi mükellefi sayısı ve vergi yükü	103
Tablo 12. Farklı vergi kalemlerinde faal mükellef sayılarındaki değişim (GİB, 2022 Faaliyet Raporu).....	104
Tablo 13. TÜİK verilerine göre gelir dağılımı istatistikleri (TÜİK, 2022)	105
Tablo 14. Türkiye'de Gini Katsayısı Verilerine Göre Gelir Adaleti (TÜİK, 2022).....	105
Tablo 15. Türkiye genelindeki mükelleflerin inceleme oranları	111
Tablo 16. 2014-2018 yılları arasında düzenlenen vergi inceleme raporları ve vergi suçu raporları.....	112
Tablo 17. Seçili ülkelerde vergi yükü-demokratikleşme karşılaştırması	114
Tablo 18. Bağımlı Değişken: Vergi Yüğü.....	115
Tablo 19. Otokorelasyon testi.....	116
Tablo 20. Değişken varyans testi.....	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Economics'e göre 2020 yılında dünyada demokrasi görünümü (Economics, 2021).....	73
Şekil 2. Freedom House'a göre Dünya'da demokrasinin görünümü (2022) (Freedom House, 2023).....	77
Şekil 3. Dünya nüfusu bağlamında demokrasi-otokrasi-özgürlük durumu (Freedom House, 2022).....	78
Şekil 4. Halkın siyasi görüşlerinin siyasette önemli olduğunu düşünüyor musunuz? sorusuna verilen cevaplar (Democracy Perception Index, 2018).....	81
Şekil 5. Hükümetinizin sizin çıkarlarınıza göre hareket ettiğini düşünüyor musunuz? Sorusuna verilen cevaplar (Democracy Perception Index, 2018).....	84
Şekil 6. Halkın azınlığa (kırmızı) ya da çoğunluğa (mavi) yönelik politikalar ürettiğini düşünen insanlar (EIU, 2023).....	86
Şekil 7. İfade özgürlüğü'ne yönelik sınırlamalardan endişe eden halkın oranı (Demokratik Algı Endeksi, 2023, 18).....	87
Şekil 8. Kurumlar vergisi ve sermaye üzerinden alınan vergiler planında 2000-2021 yılları arasında OECD, AB22 ve G20 ortalaması (OECD, 2023a).....	91
Şekil 9. 2000-2020 yılları arasında çalışanlardan alınan vergilerdeki değişim (OECD, 2023a).....	92
Şekil 10. Dolaylı vergilerde OECD (2005-2020) (OECD, 2023a).....	92
Şekil 11. 2020 yılında nüfusa oranla aktif gelir vergisi mükelleflerinin kayıt durumu (%) (OECD, 2022).....	96
Şekil 12. EIU'ya göre 2006-2021 yılları arasında Türkiye'de demokratik görünüm.....	99
Şekil 13. Türkiye'de vergi türleri (Vergi Dosyası, 2017).....	101
Şekil 14. 2020 yılında Türkiye Cumhuriyeti bütçesi'nde vergilerin dağılımı (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020).....	102
Şekil 15. Yıllara göre veri kaynağı (Veri Kaynağı, 2023).....	103

Şekil 16. “Nearest Neighbour Fit” trendi.....	114
Şekil 17. Değişkenler arasındaki ilişki	116
Şekil 18. JB istatistiği	117

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
DPI	: Demokrasi Algı Endeksi
EIU	: Economist Intelligence Unit
FDI	: Foreign Direct Investment
FHI	: Freedom House Endeksi
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GV	: Gelir Vergisi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KV	: Kurumlar Vergisi
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu vergi yükü ve demokrasi arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Çalışma, bu iki kavram arasındaki ilişkinin ne olduğunu, demokratik değerler ekseninde tekâmülünü sağlamış toplumlarda kamuya karşı bakış açısının ne olduğunun anlaşılması bakımından vergilendirmenin ve vergi ödeme alışkanlığının durumunu incelemeyi amaçlamamaktadır.

Devlet bir zaruretin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların tarihsel süreç içerisinde yerleşik hayata geçmesi ile birlikte, güvenliğin sağlanması ve bir arada yaşayan insanların tek başlarına karşılayamayacakları belirli ihtiyaçların giderilebilmesi için bir üst otorite olarak peydah olmuştur. Bu oluşum, insanların kendi aralarında bir uzlaşmaya ve oydaşmaya vararak ya da en azından bu oluşuma zımni olarak rıza göstererek ortaya çıkardıkları bir teşekküldür. Açıktır ki devletin toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için belirli bir emeğin ortaya konulması, planlamaların ve stratejilerin oluşturulması, ekipmanların alınması, personelin istihdam edilmesi gerekmektedir. Tüm bunların yerine getirilebilmesi için ise devletin belirli bir gelire ihtiyacı bulunmaktadır ki devlet bu gelirli ticari faaliyetler sonucunda elde edemez. Kaldı ki bu yönde bir adım atması durumunda, özel sektörün piyasadan çekilmesi söz konusu olacaktır. O halde devletin bu finansal ihtiyacını, kendisini meydana getiren toplumdan temin etmesi gerekmektedir ki bu husus vergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi, devletin egemenlik hakkının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Verginin etkili bir şekilde toplanabilmesi durumunda devlet, topluma hakkıyla hizmet edecek araçlar ile donatılmış olmaktadır. Diğer yandan vatandaşların rıza ile vergilerini ödemeyi alışkanlık haline getirmeleri durumunda devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişki baskı ve zor kullanmaktan ziyade iradî ve anayasal bir ilişki haline gelmiş olmaktadır. Açıktır ki en iyi devletin hissedilmeyen devlet olduğu düşünüldüğünde, vatandaş ve devlet arasındaki bu ilişki en sağlıklı olan ilişkidir.

Devletin vatandaşlarından düzenli bir şekilde vergisini toplayabilmesi için bazı şartların aynı anda gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu kapsamda anayasal demokratik bir sistemi tesis etmelidir. Bu bağlamda ise vergi yükünün toplumda adaletli bir şekilde dağıtılmış olması gerekmektedir. Toplumun müreffeh ve sürekli kazanç sağlayan kesimlerinden artan oranlı vergiler almak yerine sürekli tüketim üzerinden ve dolaylı şekilde vergi alınması yolunun tercih edilmesi durumunda vergi adaletinin sağlanabildiğinden bahsetmek güç olacaktır. Sürekli artan enflasyon ve vergi afları, toplumun vergileri elde eden devletin bu vergileri topluma adil bir şekilde tekrar harcamayacağı yönünde oluşan algı ve diğer unsurlar da vatandaş-devlet arasındaki demokrasi bağına zedeleyecektir. Dolayısıyla demokrasi ve vergilendirme arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde demokrasi ve vergilendirme ile ilgili temel hususlara değinilmektedir. Demokrasinin tanımı, çeşitleri, tarihsel gelişimi gibi hususlar ile birlikte demokrasi ile vergilendirme arasındaki ilişkinin ne yönde tezahür ettiği araştırılmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Freedom House, Economics Intelligence Unit ve Polity IV gibi uluslararası endeksler bağlamında dünyada ve Türkiye’de demokratik olan ve demokratik olmayan ülkeler tespit edilerek bu ülkelerin vergi yükü ile ilgili durumları tahlil edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada anlaşılmaktadır ki yüksek demokratik değerleri benimsemiş toplumlarda devlet vergi yükünü adil bir şekilde topluma dağıtabilmektedir.

I. BÖLÜM

DEMOKRASİ VE VERGİ KAVRAMLARI ÜZERİNE İNCELEME

1.1. Devlet Yönetim Şekilleri

Demokrasi ve vergilendirme kavramları, insanlığın tarihi kadar eski olup bu kavramlar ve aralarındaki ilişki devlet denilen yapı altında şekillenmekte ve vücut bulmaktadır. Bir tarafta devletin otoritesinin idamesi ve kamusal ihtiyaçların finanse edilmesi için temel teşkil eden vergiler, diğer tarafta ise söz konusu vergilerin toplanmasını meşru kılan devlet yönetim şekilleri bilim adamlarını yüzyıllardır bu konu üzerinde düşünmeye ve sorgulamaya sevk etmiştir. Bu durum, konuya dair ilkçağdan yeniçağa ve yeniçağdan da günümüze değin birçok bilim adamının analiz ve çalışmalarını ortaya çıkarmıştır.

İnsanların bir arada, toplum olarak yaşama arzularından ileri gelen ve buna dayanarak toplumla birlikte güvenli şekilde yaşama güvencesi tesis eden devlet kurumu doğmuştur (Tanrıverdi, 2019, s. 3). İnsanların ve devletlerin egemenlik sınırlarının ne olması gerektiği gibi sorgular Optimal (ideal) devlet arayışına yol açmış ve bununla alakalı çeşitli fikirler oluşmuştur ve daha sonra bu fikirler çeşitli sosyal olaylarla da şekillenmiştir (Ay ve Uçar, 2015, s.196). Söz konusu başlıca olaylar Aydınlanma Çağı, Fransız İhtilali ve 2. Dünya Savaşı olup bu olayların ışığında devlet kurumu şekillenmiş ve devlet müdahaleciliğinin sınırları ve buna bağlı olarak bir takım sonuçlar ortaya çıkmıştır (Ay ve Uçar, 2015, s.196).

İlk çağdan itibaren bakılacak olursa ideal devlet arayışı Platonla başlamıştır. (Tanrıverdi, 2019, s. 3). İdeal devlet kavramını ele alan filozoflara bakıldığında İlk Çağda Aristo, Orta Çağda İbni Haldun, Thomas d'Aquino, Çiçero, Modern Çağda ise Thomas Hobbes, Niccolo Machiavelli, Adam Smith, David Hume, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu, John Bodin ve Jhon Locke gibi önemli filozoflar ön plana çıkmıştır (Aktan, 2002). İlk Çağda devlet anlayışı ataerkil krallık ve zengin azınlığın üstünlüğüne, Orta Çağda teokratik yapının referans kabul edildiği güçlü senyörlükler ve her yönüyle egemen kilisenin üstünlüğüne dayanmaktaydı (Ay ve Uçar, 2015, s.196).

Kendisinden sonraki birçok düşünürü etkileyen Platon'a göre ilk yönetim şekli Patriarşidir. Patriarşi, toplumun ilk oluşmasıyla birlikte ortaya çıkmış olup toplum örf adetlerine göre farklılaşmıştır ve halk nüfusunun artışı ile giderek aristokrasiye dönüşmüştür (Vural, 2010, s. 31). Platona göre ideal olan devlet yönetim şekilleri monarşi ve aristokrasidir. Belirtildiği üzere toplumun nüfus olarak çoğalması, yeni gelenek ve görenekler, bu sebeple de toplumsal asayışı sağlayacak yeni kanunlara ihtiyaç duyulması yeni yönetim şekillerini doğurmuştur ve bu yönetimler tek kişinin önderliğindeyse Monarşi, seçkin bir grubun önderliğinden oluşuyorsa Aristokrasi ismini almıştır (Tekcan, 2020, s. 31).

Platona göre ideal olmayan devlet yönetim şekilleri ise Timokrasi, Oligarşi, Demokrasi ve Tiranlık olarak bilinmektedir. Aristokratik yönetim şekli içinde çıkan anlaşmazlık ve ayrılıklar, toplum içerisinde adalet anlayışının azalması, yaşanan haksızlıklar vs. toplumsal dengeyi sarsmış olup timokrasi yönetim şeklini ortaya çıkarmıştır (Göze, 2016, s. 3132). Timokrasi yönetim anlayışının en tipik özelliği şan ve şeref düşkünlüğü olup etkili olduğu dönemde şan ve şerefe düşkün, savaş gücüne değer veren, fizyolojik gelişimi önemseyen fakat felsefe ve diyalektik ile pek alakadar olmayan insan figürünü ortaya çıkarmıştır (Platon, Devlet, 2015, s. 268-269). Timokrasi yönetim şeklinde bir şekilde şan ve şerefi yakalamış insanların parasal maddi tutkuları da baş gösterdiğinde artık timokrasi yönetim anlayışı yerini oligarşiye bırakmıştır (Zorer, 2020, s. 7).

Oligarşik yönetimle birlikte erdem ve bilgelik gibi değerlerin yerini zenginlik ve para almış olup devlet yönetiminde bulunacak zümrenin ya da kişinin belli bir zenginlik seviyesini yakalaması şart koşulmuş ve böylece toplum zengin ve yoksul adı

altında iki farklı sınıfa ayrılmıştır (Göze, 2016, s. 32-33). Yine bu dönemde savaştan kaçınan yöneticiler ön planda olup bunun sebebi savaş maliyetleri ve savaşmak için silahlandırılmaya hazır yeterli insan bulunmayacağı korkusundan ileri gelmekteydi. Sosyolojik dengenin bozulduğu oligarşik yönetimde bilgisizlik ve eğitimsizlikten ötürü katil, hırsız, dilenci yankesici gibi bozuk düzene sebebiyet veren unsurlar oluşmaktaydı. (Göze, 2016, s. 32-33). Bütün bu yönetim şekillerinden sonra Demokrasi ortaya çıkmış ve Platon'a göre bu sistem Timokrazi ve Oligarşiden sonra en kötü yönetim şekli olarak nitelenmiştir (Yıldızdöken, 2015, s. 60-61). Oligarşik yönetimde bulunan yöneticilerin paraya tapması ve müsrif harcamaları beraberinde kaybedilen zenginlikleri getirmiş ve yöneticilerle fakir halk arasında toplumsal çatışma başlamış, bu durum iç savaşa dönüşmüş ve yöneticiler yönetimden indirilmiş, devlet işlerinin toplum içinde eşit olarak paylaşıldığı, çoğunluğun onayıyla oluşan yasaların çıktığı bir devlet yönetim şekline geçiş yaşanmış olup böylelikle Demokrasinin temelleri atılmıştır (Zorer, 2020, s. 8).

Platon'a göre demokrasinin en önemli sorunu beraberinde getirdiği özgürlük anlayışı olup ona göre her konuda özgür olan biri insan sorumluluk üstlenmez ve böyle bir durum başıboş bir insan topluluğunun oluşmasına sebebiyet verir (Zorer, 2020, s. 8). Platon, zorbalığın Demokratik yönetimlerde çok olacağını iddia eder ve bu düşüncesini de en şiddetli özgürlüklerin demokrasilerde olması ve bu sebeple de en akılsız köleliklerin de yine demokrasilerde olacağı görüşüne dayandırır (Yıldız, 2006, s. 9-11). Platon'un ele aldığı Demokrasi anlayışında yöneticiler zengin kesimden aldıklarının çoğunluğunu kendi namlarına kabul ederken az miktarını halkla paylaşır ve zenginlerle çatışma haline girerler (Zorer, 2020, s. 9). Bu karmaşadan kurtulmak isteyen halk da büyük umutlarla birini seçer ve iktidara getirirler fakat yeni iktidar, otoritesini temin etmek için şiddetli vergiler salabilir. En nihayetinde şiddetli özgürlük beraberinde köleleşmiş bir toplum yaratır (Göze, 2016, s. 35).

Orta Çağ düşünürlerinden İbni Haldun'un devlet tanımı şöyledir; "Sosyal organizasyonla ve toplu olarak yaşamak zorunludur. Bu sosyal organizasyon meydana gelince insanları birbirine karşı koruyacak ve kötülük yapmaktan caydırıcı bir güce, insanların bir diğerine karşı tecavüz etmelerini önleyecek "başka bir şeye" mutlak ihtiyaç vardır. Ancak böyle olmalıdır ki, bir kimse diğerine zarar vermesin. Hükümdarın (üstün otoritenin) manası budur." (İbni Haldun, 2011, s. 214-215).

Modern Çağ filozoflarından Thomas Hobbes'a göre doğal düzen tıpkı Laviathan'da belirtildiği üzere vahşidir ve bu sebeple bireyler toplumsal sözleşme anlayışıyla kendi güvenliklerini tesis edecek bir otorite yaratırlar. Otorite güvenliği sağlamakla yükümlü olup sözleşmenin diğer tarafı olan halk da bu otoritenin yükümlülüğünün yerine getirilmesinin mümkün kılınabilmesi için vergi ödemekle mükelleftir (Zengin, 2014, s. 8). Modern Çağ düşünürlerinden A. Smith, devleti iç ve dış güvenliği sağlamakla mükellef bir organizasyon olarak görmüş ve bu yapıya jandarma devlet vasfı yüklemiştir. A. Smith gibi liberal olan düşünürlerden J. Locke'a göre devlet, insanların huzurlu ve rahat bir ömür sürebilmeleri için doğal özgürlüklerini teminat altına almakla görevlidir. Franz Oppenheimer ise devleti göçebe toplulukların tarım toplumlarını işgal etmeleriyle elde ettikleri haraçların süreklilik arz etmesi için vergi adı altında gönüllülük esasına dayalı şekilde toplanmasına olanak sağlayan yapı olarak görmüş ve devletin oluşumunu doğrudan vergiyle ilişkilendirmiştir (Zengin, 2014, s. 9).

Montesquieu ise Monarşiyi, Despotizm ve Cumhuriyet olmak üzere üç çeşit yönetim şeklini ele almış olup ona göre Monarşi belli yasalar dahilinde ülkeyi tek bir kişinin yönetmesi, despotizm bir kimsenin belli bir kural ya da yasaya bağlı olmadan bir ülkeyi yönetmesi ve Cumhuriyet ise halkın veya halkın belli bir kesiminin iktidarı elinde bulundurmak suretiyle bir ülkeyi yönetmesidir (Althusser, 2005, s. 47). İlkçağdan bu yana birçok yönetim şekli oluşmuş ve belirtildiği üzere bunlar çeşitlilik göstermiştir. Geçmişten günümüze yönetim şekli olarak varlığını sürdüren demokrasi günümüzde en sık uygulanan yönetim şeklidir. Bu sebeple demokrasi kavramı üzerinde durulacaktır.

1.2. Yönetim Şekli Olarak Demokrasi

Demokrasi'nin net bir tanımı olmamakla birlikte herkes için aynı anlamı taşımadığı açıktır. Söylenildiğinde akla ideoloji, yönetim anlayışı, iktidar tutumu gibi birçok mana gelse dahi Demokrasi, daha çok yönetim anlayışı çerçevesinde ele alınır ve neredeyse 2500 seneyi aşkın süredir üzerinde fikir birliğine varılamayan bir kavramdır (Targal, 2019, s. 13). Bu denli uzun bir geçmişinin olması dolayısıyla üzerinde yaşanan tartışma ve anlaşmazlıklara bilimsel olarak katkıda bulunmuştur (Dahl, 2010, s. 9). Demokrasi kavramının ortaya çıkışı hakkında kesin ve net bir veri mevcut olmamasına karşın birçok siyaset bilimcinin üzerinde fikir birliğine vardığı

düşünce M.Ö. 5 inci yüzyılda Atina ve Isparta şehir devletlerinin demokrasinin başlangıcına ışık tutmasıdır (Aktan, 2016, s. 2).

Bu dönemde demokrasi kavramına yönelik olarak ilk kez Heredot tarafından “demokratia” kavramı kullanılmıştır (Ömercioğlu, 2018, s. 3). Sözcük kökeni olarak ele alınacak olursa demokrasi sözcüğü Latince “halk egemenliği”, Eski Yunanca’da ise “halk” manasına denk gelen “demos” sözcüğü ile “kratos” kelimesinin yan yana gelerek oluşturduğu ve devlet yönetiminde otoritenin gerçek sahibinin halkın kendisi olduğunu niteler (Targal, 2019, s. 13). Açıklamak gerekirse demokrasi kavramı, hem devlet yönetimindeki kişi ya da kişileri seçmek suretiyle hem de bu yönetimi denetim mekanizmasıyla kontrol eden ve gerekirse yönetimden indirecek gücün halkın kendisi olduğunu ifade etmektedir.

Demokratik rejimlerde yönetimin bizatihi hak tarafından birebir gerçekleştirileceği gibi seçimler yoluyla halkın temsilcileri tarafından da gerçekleştirilmesi mümkündür. Demokrasinin temel yapı taşı olan halk yani yurttaşlar, mutlak suretle toplumsal ve ekonomik konumlarından bağımsız olarak eşit kabul edilmektedir. 1864 yılında Abraham Lincoln tarafından bir söylevde de denildiği üzere demokrasi, “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” olarak tanımlanmıştır.

Demokrasi kavramı, Antik Yunandan günümüze çok farklı şekillerde tanımlanmış olup bu tanımlamayı yapanlar arasında demokrasiyi savunanlar olduğu kadar savunmayanlar da olmuştur (Tanrıverdi, 2019, s.5) Platon ve Aristoteles, demokrasiyi sayıca çoğunlukta olan cahil kesimin iktidarı ele almak suretiyle şehir devletini kendi şahsi keyiflerine göre yönetmesi olarak açıklamışlardır (Köker, 2008, s. 101).

Platon, demokrasiyi devletin ehil olmayanlar tarafınca yönetilmesi olarak görmüş olup devletin siyaset ve yönetim işinde ehil olanlarca uzun seneler yönetilmesi gerektiğini savunmuş ve bu konuda kesin bir muhalifken, Aristoteles ise Demokrasi etkisinin artışı için yoksullara, mecburi olarak iktidarın teslim edildiği görüşünü bildirmiş ve bu konuda daha ılımlı bir muhalif olmuştur (Dahl, 1993, s. 16). Platon’a göre demokratik rejimlerde insanlar kaygısız ve gelişigüzel yaşamakta ve bugünleri ile yarınları birbirine uymamakta olup devlet yönetimi gibi ciddi konularda halkın mantıklı karar verme yetisi düşüktür (Tekcan, 2020, s. 25).

Yönetimdeki insanların bilgili olduğu pek görülmemekle birlikte bilgili insan pek değer görmemektedir. Bu sebeple Demokratik rejimlerde devletin yönetiminde filozofların yer aldığı pek görülmeyip bunun yerine halk dalkavukları olan politikacılar ve sofistler görülmektedir (Arslan, 2010, s. 426). Toparlanacak olunursa Platon'un görüşlerine göre demokratik rejimlerde belki de hiç hak etmeyen biri hak etmediği yerlere gelebilmekte olup bunun günümüzde birçok örneği vardır ve bu sebeple günümüz demokrasilerinde eşitlik gibi görünen demokrasi kavramı Platona göre toplum içinde beraberinde adaletsizlik ve kötü yönetilen devletleri getirebilmektedir (Tekcan, 2020, s. 25). Modern Çağ filozoflarından Montesquieu, demokrasiyi savunmuş ve çağdaş anlamda demokrasinin oluşumuna çok fazla katkıda bulunmuş olmakla birlikte demokrasi yerine cumhuriyet kavramını kullanmış, demokrasi kavramını 2'ye ayırarak ilk kısımdaki demokrasiyi "halkın kendi elimdeki yönetim" ikinci kısımdaki demokrasi kavramını ise "azınlıkta olan belli bir zümrenin elindeki yönetim şekli" olarak tanımlamıştır (Serenti, 2016).

Schumpeter'e göre demokrasi halkın ortak iradesinin gerçekleşmesi için ortak iyiliğin gerçekleşmesini sağlayacak siyasal kararlara imza atacak kimseleri seçim yoluyla devlet yönetimine getirmek suretiyle yapılan kurumsal düzenlemedir (Schumpeter, 2010, s. 250). Schumpeter'in tanımında belirtildiği üzere demokrasinin temelinde halkın ortak iradesi yatmaktadır. Böylece halk, doğrudan devlet yönetiminde olmasa dahi kendi iradelerini gerçekleştirecek temsilcileri seçme yoluyla devlet yönetimine iştirak etmiş sayılır. Görüldüğü üzere demokrasi kavramı tanımlandığı döneme ve tanımlandığı kişiye göre farklı ve çeşitli tanımlamalara maruz kalmıştır. Nitekim demokrasinin evrildiği süre göz önüne alınırsa bu pek de anormal sayılmaz.

Demokrasinin evrildiği süreç kavramsal olarak daha çeşitli tanımlamalar yapılmasına karşın aynı zamanda onun gelişimini de hızlandırmıştır. Kısacası bugünkü varlığını bir anlamda geçmişine borçludur. Konuyla alakalı olarak Sartori batı medeniyetiyle özdeş hale gelen demokrasi olgusunun tek bir düşünür veya yazarla değil pek çok düşünür ve yazarın katkılarıyla şekillenmiş bir kavram olduğunu dile getirmiştir (Baştürk, 2011, s. 40).

Söz konusu tanımlamalar Schumpeter'in minimalist olarak nitelendirdiği "seçim demokrasisi" tanımlamasından, Barber'in maksimalist "güçlü demokrasi" tanımlamasına kadar geçen süreçte evrilmiş ve farklılaşmıştır (Alexander ve Welzel,

2011, s.271-272). Sonuç olarak bu durum demokrasiye dair yapılan tanımlamaların güncel siyasetten bağımsız olmadığını ve çağın toplumsal ihtiyaçlarına göre değişen farklılaşan özellikler gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır (Üstüner, 2000, s. 193). Örnek vermek gerekirse Kıta Avrupası aydınlanmacı kültüre sahip Almanya, İtalya ve Fransa’da “halk” kavramı organik bir niteliğe sahipken, bireycilik kültürünün gelişim gösterdiği Anglo-Sakson kültürde tek tek farklı bireylerden oluşan çoğulcu bir varlığı tanımlamaktadır (Sartori, 2011, s. 40-41).

Tarihi evrelerden günümüze değin “halkın halk tarafından yönetilmesi” cümlesi yönetimin ne olduğunu ve halkın kimlerden oluştuğu sorularını gündeme getirmiş ve konuya ilişkin olarak Atina’da köle olmayan özgür erkeklerden oluşan halk, vatandaşlık kavramının belirleyicisi olmuştur (Targal, 2019, s. 14). Buradan anlaşılacağı üzere kadınlar ve köleler halkın bir parçası olarak görülmemiştir. Antik çağ döneminde, Atina’da kişinin kendi başına değil toplum olarak varlık gösterildiği gerçeğine inanılıyor, siyasete yapmak veya siyasete katılmak hayatın olağan akışına paralel seyreden doğal bir durumdu ve kamusal alan kişisel alanın yerini almıştı. Kamusal alandaki yaşam şartları daha iyi olup sürdürebilir nitelikteydi (Targal, 2019, s. 14).

Dahl’a göre demokrasi olgusu, yurttaşlara çoğu konuda avantaj sağlamakla birlikte onları despot yöneticilere karşı korur, kendileri ile alakalı olan yasaların belirlenmesi sürecinde aktif rol oynamasına, geniş bir özgürlük ve ahlaki özerklik alanı içinde hareket etmelerine ve kişisel gelişim konusunda çok iyi imkanlara sahip olmalarına yol açar (Dahl, 2010, s. 88).

Devletin oluşumu ve demokrasi olgusunun doğuşu ve farklı düşünürlerce tanımlamaları ele alındıktan sonra demokrasinin vergiyle olan bağı ve vergilendirmenin demokrasiyi nasıl etkilediğini tarihsel seyir içinde önemli olaylar üzerinden ele almak yerinde olacaktır.

Vergi kavramı, hemen her dönemde şekil değiştirse de var olmuş ve var olmaya da devam etmektedir. Devletin oluşumundan sonra halktan alınan vergiler bazı problemler oluşturmuştur. Söz konusu problemler özellikle 18. Yüzyılın sonlarına doğru Fransa’da baş göstermiş olup söz konusu dönem Auguste Comte’un ifade etmiş olduğu pozitivist evreye geçişin yaşandığı döneme denk gelmektedir. Metafizik ve

teolojik evreden geçen insanoğlu kendini dünyanın merkezine koymaya başlamış ve kendine giderek daha değerli görmeye başlamıştır (Zengin, 2014, s. 9).

Kan bağı ve ilahi güçten kaynaklandığı kabul edilen meşrutiyet, zamanla uğrunda halkın toprağını, mallarını ve hatta paralarını ortaya koymalarını gerektirecek bir güdü olarak görülmemeye başlandı. Böylece halk, neye ne kadar vergi ödeyeceğini ve söz konusu vergilerin nerelere harcandığını bilmek ve gerekirse de değiştirebilmek istediler. Halkın bu tutumu, onları yöneten kişiyi doğrudan seçmeye itti. Çoğunluk oylarının her zaman refah arttırıcı, güvenliği sağlayıcı nitelikte olmadığına dair birçok örnek verilebilir. Bunlardan en önemlisi Napolyon'un tüm Avrupa'ya yayılan savaşıdır. Savaş ile üretim vergi gelirleri azalmış, ölümler ise artmıştır.

Buradan anlaşılabacağı üzere demokrasi, her zaman halk istekleriyle uyuşmayabilir. Güçlü ekonomik elitlerin kontrolünde olan ve dengekontrol işleyişinin zayıf olduğu vaziyetlerde hükümet, toplum refahını daha az önemsemektedir ve bu tür durumlarda refahtan çok birtakım şahsi çıkarlar devreye girer (Ehrhart, 2009, s. 1).

1.2.1. Amacına Göre Demokrasi Türleri

Demokrasi modelleri olarak da bilinen amacına göre demokrasi çeşitleri pek çok ana başlık altından incelenmekte olup bunlardan en bilinen bazıları; Çoğunlukçu Demokrasi, Liberal Demokrasi, Delegasyoncu Demokrasi, Çoğulcu Demokrasi, Marksist Demokrasi, Uzlaşmacı Demokrasi, Müzakereci Demokrasi, Radikal demokrasi, Oydaşmacı Demokrasi ve Siber Demokrasi'dir (Targal, 2019, s. 19).

Yapılan çalışmanın ahengini bozmamak ve asıl konudan sapmamak adına demokrasi modellerinin tamamını ele almak yerine çalışmayla doğrudan ilişkisi olan vergileme, anayasacılık ve temsil gibi kavramlarla da yakından ilişkili Mutlak Demokrasi, Liberal Demokrasi, Klasik Demokrasi, Mutlak Demokrasi, Müzakereci Demokrasi ve Marksist Demokrasi ele alınacaktır.

1.2.1.1. Klasik (Çoğulcu) Demokrasi

En klasik demokrasi olarak da bilinen bu kavram, amacına göre demokrasi türlerinin en eskisi ve kendi alanında oluşmuş ilk kavramdır. Oy hakkını kullanma esasının yaş, milliyet vb. kıstaslarla belirlendiği, oyların çoğunluğunu elde edenlerin iktidar olduğu, iktidara gelenlerin siyasal ideolojiye bakmaksızın insanı amaç haline

getiren ve önceliği insanın mutluluğu olan bir demokrasi çeşididir. Devlet ve organları bu vazifeyi demokratik çözümlerle yerine getirmek zorundadır ve bu durum iktidarın tek bir ideolojiyi uygulamakla mükellef olmadığını göstergesidir.

Uygulama alanlarına bakıldığında klasik demokrasi anlayışının uygulanma birliğinden bahsetmek pek de mümkün değildir. Bunun sebebi ülkelerin ve hatta toplumların farklı din, dil, ırk ve kültür yapılarına sahip olmasından, kısaca yaşayış biçimlerinin farklılığından ileri gelmektedir. Batı dünyasının birçok sanayileşmiş ve büyük ülkelerinde uygulanmakta olan klasik demokrasi kavramı, çeşitli yönetim sistemlerine (parlamentar sistem, başkanlık sistemi, meclis hükümeti sistemi vb.) entegre olabilmekte ve böylece uyum sağlayabilmektedir (Gözübüyük, 2003, s. 23). İçinde toplumsal açıdan farklı düşünce ve fikirleri barındıran batı demokrasi ileri, bu düşünceleri barındırmakla kalmayıp bu düşüncelere yaşam hakkı tanımaktadır.

Klasik (çoğulcu) demokrasinin karakteristik nitelikleri sıralanacak olursa; seçim, siyasal çoğunluk, temsil, çoğunluğun yönetimi, muhalefet özgürlüğü, temel hak ve hürriyetlerin korunması, kanunlar önünde eşitlik şeklinde sıralama yapılabilir. Fransız devriminden sonra ilerleme gösteren mutlak demokrasi anlayışında sınırsız ve şartsız bir halk iradesi söz konusuysa günümüzdeki demokrasi anlayışında söz konusu irade sınırlı olup kişilerin hak ve hürriyetlerini muhafaza edilmektedir (Kapani, 1981, s. 169).

Devletin yasama yürütme ve yargı organları arasında en önemlisi yasama organı olup bu durumun nedeni klasik (çoğulcu) anlayışının yasama organını göz önüne getiriyor olmasıdır. Yasama, yürütme ve yargı organlarının vazifelerini yerine getirebilmeleri için yasama organının yasa çıkarıp işlerlik kazandırması gerekmektedir. Yasama organı olan parlamentonun düzenleme yetkisine istinaden diğer devlet fonksiyonlarına karşı üstünlüğünden bahsedilebilir. Fakat bu üstünlük nispi niteliktedir çünkü yasama organı olan parlamento dahi sınırsız yetkilerle bürünmüş değildir ve üzerinde anayasa bulunmaktadır.

Klasik (çoğulcu) demokrasi anlayışında koşullar farklı olup demokratik anlamda karar almaya işlerlik kazandıran araç çoğunluğun yönetimidir (Erdoğan, 2001, s. 257). Toparlanacak olunursa çoğulcu demokrasi anlayışı, azınlık hakları konusunda özverili ve saygılı bir konumda olup çoğunluğun iradesinin her zaman mutlak ve kesintisiz olmadığını ortaya koyar. Azınlığın hak ve özgürlükleri,

çoğunluğun iradesini kısıtlayan yegane şeydir (Güneş, 2011, s. 159). Çoğulcu demokrasi anlayışının bir dezavantajına değinilecek olunursa baskı ve çıkar gruplarının yasama organı üzerinde yürütme organına nazaran daha fazla etkili olması ve bu sebeple de çıkarılan vergi yasalarının amaçlarından sapma ihtimallerinin olmasıdır. Gerçek anlamda vergi reformlarının yürütme organı ile yapılması başarı ihtimalini daha da yükseltmektedir (Çağan, 1980, s. 134).

1.2.1.2. Mutlak (Çoğunlukçu) Demokrasi

Demokrasi kavramı, insanların özgür iradeleriyle yönetimlerini belirleme hakkına sahip olması anlamına gelir. Mutlak demokrasi, yönetimde kararların sadece çoğunluk oyları ile alındığı bir sistemdir. Bu sistemde, çoğunluk oylarıyla kabul edilen kararlar, tüm toplum için bağlayıcıdır (Elitok, 2018).

Çoğunlukçu demokrasi, yalnızca siyasi iktidarın değil, aynı zamanda yönetimde de azınlık grupların sesinin kısıldığı bir sistemdir. Bu sistem, genellikle parlamenter demokrasilerde uygulanmaktadır ve kararlar çoğunluk oyları ile alınmaktadır. Ancak bu sistemde, azınlık grupların talepleri göz ardı edilebilir ve çoğunluğun hakları azınlık grupların haklarından önde gelir (Lijphart, 2012).

Mutlak (Çoğunlukçu) Demokrasi konusunda yapılan araştırmalar, bu yönetim şeklinin en büyük özelliğinin çoğunluğun iradesine dayanması olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda, yönetimde azınlıkların görüşlerinin ve haklarının sınırlı bir şekilde korunduğu görülmektedir. Çoğunluğun iradesi, hükümetin kararlarında ve yönetime ilişkin diğer hususlarda tek belirleyici unsur olmaktadır (Sarıaslan, 2013).

Ancak, mutlak demokrasinin bazı eleştirileri de bulunmaktadır. Özellikle azınlıkların haklarının gözetilmediği, çoğunluğun hatalı kararlar alabileceği ve bireysel özgürlüklerin kısıtlandığı eleştirileri sıklıkla dile getirilmektedir (Heywood, 2017).

Mutlak (Çoğunlukçu) Demokrasi konusunda yapılan araştırmalar, bu yönetim biçiminin uygulanabilirliği konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılara göre, küçük ölçekli toplumlarda ve karar alma süreçlerinin hızlı olması gerektiği durumlarda çoğunlukçu demokrasi uygulanabilirliği yüksek bir yönetim biçimidir. Ancak, büyük ölçekli toplumlarda ve karmaşık karar alma süreçlerinde, çoğunlukçu demokrasinin uygulanması daha zor hale gelmektedir (Dahl, 1998).

Sonuç olarak, mutlak (çoğunlukçu) demokrasi yönetim biçimi, çoğunluğun iradesine dayalı bir sistemdir. Azınlıkların görüşleri ve hakları sınırlı bir şekilde korunurken, çoğunluğun iradesi hükümet kararlarında belirleyici unsurdur. Ancak, bu yönetim biçimi eleştirilere de maruz kalmaktadır ve uygulanabilirliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır (Miller, 2016).

Mutlak (Çoğunlukçu) Demokrasi'nin avantaj ve dezavantajları şu şekilde sıralanabilir:

Avantajları:

Hızlı ve etkili karar alabilme yeteneği: Mutlak demokrasi, hızlı ve etkili karar alabilme yeteneği sayesinde kriz durumlarında çözüme daha hızlı ulaşabilir.

Daha fazla katılım: Çoğunlukçu demokrasi, herkesin eşit oy hakkına sahip olduğu bir sistem olduğu için, daha fazla insanın katılımını sağlayabilir ve demokratik sürece daha fazla kişinin katılmasına olanak tanır.

Toplumsal istikrar: Mutlak demokrasi, toplumsal istikrarın korunmasında etkili bir rol oynayabilir. İyi yönetildiği takdirde, halkın çıkarlarını göz önünde bulundurarak politik kararlar alabilir ve toplumun refahını artırabilir.

Dezavantajları:

Bireysel özgürlüklerin ihlali: Çoğunlukçu demokrasi, çoğunluğun iradesini belirleyerek, azınlıkların sesini görmezden gelebilir ve bireysel özgürlükleri ihlal edebilir.

Yolsuzluk ve haksızlık: Mutlak demokrasinin tehlikesi, yolsuzluk ve haksızlık yapılmasıdır. Bu sistemde, politikacılar ve liderler halkın desteğini aldıktan sonra keyfi kararlar alabilirler ve çıkarları doğrultusunda davranabilirler.

Özgür basının yokluğu: Çoğunlukçu demokrasilerde, özgür basın yokluğu da sık sık görülür. Liderler, medyayı kendi çıkarları doğrultusunda manipüle edebilir ve halkın gerçekleri öğrenmesini engelleyebilirler.

1.2.1.3. Liberal Demokrasi

Liberal demokrasi, temel hak ve özgürlüklerin korunduğu, hukukun üstünlüğüne dayanan, bireysel özgürlükleri ve siyasi hakları teşvik eden bir yönetim biçimidir (Kıray, 2012, s. 7-8).

Liberal demokrasinin temel özelliklerinden biri, seçimlerin düzenli olarak yapılması ve halkın temsilcilerini doğrudan seçebilme hakkına sahip olmasıdır (Heywood, 2017, s. 100).

Liberal demokrasilerde, hükümetin gücü sınırlandırılmıştır ve yasama, yürütme ve yargı organları arasında ayırım yapılmaktadır (Dahl, 1989, s. 7).

Liberal demokrasinin avantajları arasında bireysel hak ve özgürlüklerin korunması, düzenli seçimlerin yapılması ve güçler ayrılığı ilkesinin uygulanması sayılabilir (Diamond, 1999, s. 13).

Ancak liberal demokrasinin dezavantajları da vardır. Örneğin, seçimlerde çoğunluk ilkesi işletildiğinde, azınlık gruplarının talepleri göz ardı edilebilir. (Kymlicka, 2002) Ayrıca, bireysel özgürlüklerin korunması bazen toplumsal adaletin sağlanması engelleyebilir (Young, 1990, s. 43).

Liberal demokrasi, birey özgürlüğüne ve hukukun üstünlüğüne dayanan bir demokrasi türüdür. Bu sistemde birey hakları korunmakta, özgür seçimler yapılmakta ve çoğunlukla azınlık haklarına saygı gösterilmektedir (Köker, 2013, s. 74).

Bu sistemde hükümet, yasama, yürütme ve yargı olarak üç ayrı organa ayrılmıştır. Yasama organı, halkın seçtiği milletvekillerinden oluşur ve hükümetin politikalarını belirler. Yürütme organı, başkan veya başbakan gibi bir lider tarafından yönetilir ve yasamanın kararlarını uygular. Yargı organı ise hukukun üstünlüğünü korur ve yasaların uygulanmasını denetler (Köker, 2013, s. 74).

Liberal demokrasinin avantajları arasında birey özgürlüğü ve insan haklarına saygı, özgür seçimler ve çoğulculuk gibi temel demokratik değerlerin korunması yer alır. Ayrıca, yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden bağımsız olması, hukukun üstünlüğü ve adaletin sağlanması açısından önemlidir (Heywood, 2013, s. 132).

Ancak liberal demokrasinin dezavantajları da bulunmaktadır. Örneğin, bu sistemde siyasi partiler arasında sert kutuplaşmalar yaşanabilir ve uzlaşma zorlaşabilir. Ayrıca, azınlık haklarına saygı gösterilmesine rağmen, çoğunluğun görüşleri ve çıkarları daha çok ön plana çıkabilir. Bunun yanı sıra, liberal demokrasinin yaygın olduğu ülkelerde ekonomik eşitsizliklerin artması ve sınıf ayrımlarının derinleşmesi gibi sorunlar da görülebilir (Köker, 2013, s. 84-85).

1.2.1.4. Marksist Demokrasi

Marksist Demokrasi'nin temel özelliği, işçi sınıfının iktidarı ele almasıdır. Buna göre, üretim araçlarının özel mülkiyeti ortadan kaldırılmalı ve devlet yönetimi işçi sınıfının kontrolü altında olmalıdır. Bu şekilde, sınıfsız bir toplum hedeflenmektedir (Gökalp, 2007, s. 27).

Marksist Demokrasi'nin diğer bir özelliği ise, seçimlerin ve siyasi partilerin rolünün sınırlı olmasıdır. Marksistler, burjuvazinin siyasi sistemde de egemenliğini sürdürdüğünü ve bu nedenle seçimlerin gerçek anlamda bir değişim getirmediğini savunurlar. Bu nedenle, Marksist Demokrasi'de seçimler sadece belirli bir zaman aralığında bir değişiklik yapabilen araçlar olarak değerlendirilir (Şahin, 2018, s. 41).

Marksist Demokrasi'nin en büyük eleştirilerinden biri, özgürlüklerin sınırlı olmasıdır. Devletin işçi sınıfı tarafından kontrol edilmesi, diğer sınıfların özgürlüklerinin kısıtlanması anlamına gelebilir. Ayrıca, üretim araçlarının ortak mülkiyeti ve devlet kontrolü, girişimciliği ve yenilikçiliği engelleyebilir (Özsoy, 2019, s. 62).

Marksist Demokrasi'nin avantajları ve dezavantajları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Avantajları:

Marksist Demokrasi'nin özgürlükler ve eşitlik gibi temel değerleri yüksek tutması, demokrasiyi kapitalist bir sistemden kurtararak daha adil bir toplumsal yapıya doğru evrilmesini sağlayabilir (Schuurman, 1998, s. 22).

Ancak Marksist Demokrasi'nin devletin genişlemesi ve merkezileşmesi yoluyla gerçekleştirilmesi, özgürlüklerin sınırlanmasına ve tek parti yönetimine neden olabilir (Cohen, 1985, s. 113).

Marksist Demokrasi'nin temel prensiplerinden biri proletarya diktatörlüğüdür ve bu durum, seçimlerin bir araç olmaktan çıkarak bir sonuç haline gelmesine neden olabilir (Lenin, 1917, s. 3).

Marksist Demokrasi'nin öngördüğü ekonomik ve toplumsal yapı, kapitalist sisteme göre daha eşitlikçi ve sürdürülebilir bir yapı olabilir. Ancak bu sistemde, özgürlüklerin korunması ve çoğulculuğun sağlanması konusunda sorunlar yaşanabilir (Korsch, 1970, s. 45).

Marksist Demokrasi'nin dezavantajları da bulunmaktadır. Bu sistemde, sınıf mücadelesinin öncelikli olması nedeniyle, sınıf dışı grupların hakları ve çıkarları genellikle ikinci plana atılmaktadır. Ayrıca, Marksist Demokrasi, merkezi planlama ve kontrolü benimser, bu da bireysel özgürlüklerin kısıtlanmasına ve inovasyonun engellenmesine neden olabilir. Yönetimdeki tüm güçlere sahip olan devletin yetkileri, kötü niyetli liderlerin kötüye kullanımına açık olabilir.

1.2.1.5. Radikal Demokrasi

Radikal demokrasi, sadece bir hükümet biçimi olarak değil, aynı zamanda bir toplumsal dönüşüm ve siyasi kültürün bir ifadesi olarak da ele alınabilir. Radikal demokrasi, insanların doğrudan katılımını, toplumsal eşitliği, toplumsal düzenin yeniden yapılandırılmasını ve yurttaşların politik ve sosyal haklarını savunur (Mouffe, 2005). Bu şekilde, radikal demokrasi, geleneksel politik sistemin sınırlarını zorlar ve genişletir.

Radikal demokrasinin avantajları arasında, insanların doğrudan katılımı sayesinde politik süreçlere daha fazla dahil olmaları, toplumsal sorunların daha iyi çözülmesi, karar alıcıların sorumluluğunu artırması ve yurttaşların taleplerinin daha iyi karşılanması sayılabilir (Dryzek, 2010).

Ancak, radikal demokrasinin dezavantajları arasında, kararların alınması için çok fazla zaman ve enerji gerektiren doğrudan demokratik yöntemlerin etkinliğinin sınırlı olması, çoğunluk yönetiminin azınlıkların haklarını ihlal etme riski ve politik sistemi sabote eden radikal grupların ortaya çıkması yer alabilir (Laclau, 2005).

1.2.1.6. Müzakereci Katılımcı Demokrasi

Müzakereci Katılımcı Demokrasi, katılımcıların bir araya gelerek ortak kararlar almasını, diyalog ve müzakere yoluyla farklı görüşlerin bir araya getirilmesini savunan bir demokrasi biçimidir. Bu yöntemde, tüm katılımcılar eşit bir şekilde karar sürecine dahil edilir ve herkesin fikri eşit şekilde değerlendirilir. Ayrıca, bu yöntemde uzlaşma aranır ve taraflar arasındaki ilişkilerin devamı önemsenir.

Müzakereci Katılımcı Demokrasi'nin avantajları arasında, katılımcıların farklı görüşlerin bir araya getirilmesi yoluyla ortak kararlar alabilmesi, kararların daha

geniş bir yelpazede kabul edilmesi, katılımcıların karar sürecine dahil edilmesi sayılabilir.

Ancak, müzakereci katılımcı demokrasinin dezavantajları arasında, karar sürecinin çok uzun sürebilmesi, taraflar arasındaki uzlaşmanın sağlanamaması, katılımcıların sayısının çok fazla olması durumunda yönetilememe riski yer alabilir.

1.2.2. Egemenliğin Kullanılması Bakımından Demokrasi Türleri

1.2.2.1. Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi, karar verme sürecinde yurttaşların doğrudan katılımını gerektiren bir demokrasi türüdür. Bu sistemde, vatandaşlar toplumsal konularda doğrudan oy kullanarak karar alırlar ve politika yapıcıların belirlediği yönetmeliklere ve yasalara uygun olarak hareket ederler.

Doğrudan demokrasinin avantajları arasında, yurttaşların politik sürece daha fazla katılımı, politik kararlara daha büyük bir saygı ve daha yüksek bir hükümet meşruiyeti bulunmaktadır. Ayrıca, doğrudan demokrasi, vatandaşların yerel yönetimlerin politikalarına katılımını ve bunları değiştirme yeteneğini artırır.

Ancak, doğrudan demokrasinin dezavantajları arasında, vatandaşların politik konular hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması, karar alımı için gereken zaman ve kaynakların çokluğu, azınlık haklarının ihlali riski ve vatandaşların oy kullanmaktan vazgeçmeleri veya pasif kalma eğiliminde olmaları yer alabilir.

1.2.2.2. Yarı-Doğrudan Demokrasi

Yarı-doğrudan demokrasi, halkın doğrudan karar alamayacağı durumlarda, seçilmiş temsilciler aracılığıyla karar alma sürecine katılmasıdır. Bu yöntemde, vatandaşlar seçimler yoluyla temsilcilerini seçerler ve temsilciler de karar almak için toplanırlar. Bu yöntem, doğrudan demokrasinin imkansız olduğu durumlarda uygulanabilir ve halkın temsilcileri aracılığıyla karar alma sürecine katılmasına olanak tanır.

Yarı-doğrudan demokrasinin avantajları arasında, karar verme sürecine daha fazla vatandaşın katılımını sağlaması, vatandaşların kararlara daha fazla etki etme imkanı sunması ve daha geniş bir toplumsal temsil sağlaması sayılabilir.

Ancak, yarı-doğrudan demokrasinin dezavantajları arasında, seçilmiş temsilcilerin kendi çıkarlarına göre karar almaları riski, azınlık haklarının gözetilmesinde yetersizlik ve bazı vatandaşların seçimlere katılmama eğilimlerinin olması yer alabilir.

1.2.2.3. Temsili Demokrasi

Temsili Demokrasi, halkın oy kullanarak temsilcilerini seçtiği bir demokrasi biçimidir. Seçilmiş temsilcilerin karar verme sürecinde yer aldığı bu sistemde, oy verenlerin sayısı arttıkça temsilcilerin seçimi de çoğalır.

Temsili Demokrasinin avantajları arasında, halkın daha fazla insanı temsil etmesine olanak tanınması, karar verme sürecinin daha hızlı ve verimli olması, siyasi sistemin istikrarını sağlaması ve büyük nüfuslu ülkelerde uygulanabilmesi sayılabilir.

Ancak, temsili demokrasinin dezavantajları arasında, seçilmiş temsilcilerin halkın taleplerine uymayabileceği, seçim sistemlerinin adil olmama riski, politik elitlerin halktan kopuk olması, azınlıkların temsil edilmeme riski ve seçmenlerin temsilcilerin kararlarını etkileme yeteneğinin sınırlı olması yer alabilir.

Temsili demokrasinin dezavantajları arasında, seçilmiş temsilcilerin yeterince hesap verememesi, özellikle de çıkar çatışmaları nedeniyle, kararların yavaş alınması, azınlıkların temsil edilmemesi veya görüşlerinin yeterince dikkate alınmaması, seçmenlerin gerçek ihtiyaçlarına ve isteklerine uygun olmayan politikaların uygulanması yer alabilir.

Ancak, temsili demokrasinin avantajları arasında, halkın doğrudan katılımının mümkün olmadığı durumlarda, geniş bir nüfusun görüşlerinin dikkate alındığı bir karar alma süreci sağlaması, kararların hızlı bir şekilde alınması, toplumun farklı kesimlerinin temsil edilmesi, siyasi istikrarın sağlanması ve politik sistemin sabitliği yer alabilir.

1.2.3. Demokratik ve Antidemokratik Devletin Özellikleri

Demokratik devletin özellikleri arasında, hukukun üstünlüğü ilkesine saygı, yargı bağımsızlığı, insan haklarına saygı, eşitlik, özgürlük, katılım, hesap verilebilirlik, şeffaflık ve sosyal adalet yer alır (UNDP, 2004).

Antidemokratik devletlerde ise bu ilkeler yerine otoriter yönetim, insan haklarının ihlali, baskı, sansür, yargı bağımsızlığına müdahale, hukukun üstünlüğünün reddi, toplumsal eşitsizliklerin artması ve hükümetin keyfi davranışları görülür (Diamond & Morlino, 2005).

Demokratik devletin avantajları arasında, hukukun üstünlüğüne dayanan adil bir sistem, insan haklarına saygı, toplumsal eşitlik, çoğulculuk, özgürlük, katılım, hesap verilebilirlik ve şeffaflık yer alır. Bu özellikler, insanların daha özgür ve güvende hissetmelerine, toplumsal sorunların daha iyi çözülmesine ve toplumsal barışın sağlanmasına yardımcı olabilir.

Antidemokratik devletlerin dezavantajları arasında, insan haklarının ihlali, yargı bağımsızlığına müdahale, hukukun üstünlüğünün reddi, özgürlüklerin kısıtlanması, toplumsal eşitsizliklerin artması, hükümetin keyfi davranışları ve toplumsal hoşnutsuzluğun artması yer alır. Bu özellikler, insanların hürriyetlerinin kısıtlanmasına, adaletsizliklere, baskıya ve toplumsal çatışmaya neden olabilir.

1.3. Demokratik Sistemin Unsurlarından: Vergi

Vergi, demokratik bir sistemin önemli unsurlarından biridir. Çünkü vergi, devletin hizmetlerini finanse etmesine ve vatandaşların devlete katkı sağlamasına olanak tanır. Verginin yasal ve adil bir şekilde toplanması, hükümetin vatandaşların güvenini kazanmasına yardımcı olur. Ayrıca, vergi toplama işlemi, devlet ve vatandaşlar arasındaki karşılıklı bağımlılığı artırır ve vatandaşların demokratik sürece katılımını teşvik eder (Bird, 2002).

Ancak, vergi sistemi kötü yönetildiğinde veya adil olmadığında, vatandaşların devlete olan güvenini azaltabilir ve demokratik süreci tehlikeye sokabilir. Vergi yükünün sadece belirli bir kesime yüklenmesi veya vergi sisteminin keyfi olarak uygulanması, halk arasında hoşnutsuzluğa neden olabilir ve siyasi istikrarsızlık yaratabilir (Mørch ve diğerleri, 2016).

Sonuç olarak, vergi sisteminin adil ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi, demokratik bir sistemin sağlıklı işleyişi için önemlidir.

1.3.1. Verginin Tanımı

Vergi, demokratik bir sistemin önemli unsurlarından biridir. Çünkü vergi, devletin hizmetlerini finanse etmesine ve vatandaşların devlete katkı sağlamasına olanak tanır. Verginin yasal ve adil bir şekilde toplanması, hükümetin vatandaşların güvenini kazanmasına yardımcı olur. Ayrıca, vergi toplama işlemi, devlet ve vatandaşlar arasındaki karşılıklı bağımlılığı artırır ve vatandaşların demokratik sürece katılımını teşvik eder (Bird, 2002).

Ancak, vergi sistemi kötü yönetildiğinde veya adil olmadığında, vatandaşların devlete olan güvenini azaltabilir ve demokratik süreci tehlikeye sokabilir. Vergi yükünün sadece belirli bir kesime yüklenmesi veya vergi sisteminin keyfi olarak uygulanması, halk arasında hoşnutsuzluğa neden olabilir ve siyasi istikrarsızlık yaratabilir (Mørch ve diğerleri, 2016).

Sonuç olarak, vergi sisteminin adil ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi, demokratik bir sistemin sağlıklı işleyişi için önemlidir.

1.3.2. Verginin Tarihçesi

Verginin tarihi oldukça eskidir ve insanlık tarihi boyunca birçok farklı medeniyet vergi uygulamıştır. "Vergi, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur ve insanların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayatlarında önemli bir yere sahiptir" (Atay, 2019).

Antik Yunan'da ise vergi, askeri giderlerin finansmanı için alınmıştır. "Antik Yunan'da, M.Ö. 5. yüzyılda Devlet gelirlerinin büyük bir bölümü vergi olarak toplanırdı. Bu vergilerin en önemlisi "liturgia" denilen askeri giderlerin finansmanı için alınan bir tür toplumsal hizmet yükümlülüğüydü" (Bilgin, 2021).

Roma İmparatorluğu döneminde ise vergi, devletin finansmanı için oldukça önemliydi. Roma İmparatorluğu'nda, vergi, devletin giderlerinin karşılanmasında önemli bir kaynak olmuştur (Efe, 2019). Orta Çağ'da ise feodal beyliklerde vergi, toprak sahibi soylular tarafından toplanmıştır. Feodal beyliklerde toprak sahibi soylular, kendilerine ait topraklardan vergi toplarlardı (Gündoğan, 2020).

Vergi uygulamalarının tarihi sürecinde, verginin önemi ve rolü zaman içinde değişmiştir. "Tarihsel süreçte, devletlerin toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere

geliştirdikleri vergi sistemleri, devletlerin gücünü artırmak, ulusal ekonomilerini kalkındırmak, sosyal adaleti sağlamak, vatandaşların refah düzeyini yükseltmek ve savaş gibi askeri harcamaları finanse etmek amacıyla kullanılmaktadır." (Gülcan, 2021, s. 23). Vergi, günümüzde de ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarını şekillendiren önemli bir unsurdur.

1.3.3. Verginin Niteliği

Verginin niteliği, vergi kavramının tanımı ve amacı hakkında fikir vermektedir. Vergi, devletin bütçe ihtiyacını karşılamak amacıyla vatandaşlarından aldığı mecburi bir mali yükümlülüktür. Bu yükümlülük, vergi mükelleflerinin gelir, mal veya hizmetlerinden belirli bir oranda kesilerek toplanır (Akbulut, 2019 s. 27).

Verginin en önemli niteliklerinden biri, zorunlu bir ödeme olmasıdır. Yani, vergi mükellefleri vergi ödemekle yükümlüdür ve bu ödeme devlet tarafından zorla tahsil edilir (Gümüş, 2018 s. 18).

Verginin diğer bir niteliği, genel ve belirli olmasıdır. Yani, vergi toplumun tamamından ya da belirli bir kesiminden toplanabilir ve toplandığı mal veya hizmetlerin belirli bir oranında kesilir (Çobanoğlu, 2013 s. 56).

Vergi, devletin gelirinin en önemli kaynaklarından biridir ve birçok avantajı vardır. Vergi, devletin bütçe ihtiyacını karşılayarak kamu hizmetlerinin sunulmasına katkı sağlar. Ayrıca, vergi toplama işlemi vergi mükelleflerini vergi sistemi hakkında bilgilendirir ve bu sayede vergi uyumunu artırır (Ateş, 2020, s. 42).

Ancak, verginin dezavantajları da vardır. Vergi oranlarının yüksek olması, vergi mükelleflerinin gelirlerinin azalmasına ve tasarruf yapamamalarına neden olabilir. Ayrıca, vergi kaçırma ve vergi tahsilatı sorunları gibi vergi sistemine ilişkin sorunlar da ortaya çıkabilir (Özkul, 2014, s. 63).

1.3.3.1. Rasyonalist-Bireyci Devlet Görüşüne Dayanan Teoriler

Rasyonalist-Bireyci Devlet Görüşüne Dayanan Teoriler, devletin ekonomik faaliyetlerini mümkün olduğunca azaltmayı ve piyasa mekanizmasının özgürce işlemesini sağlamayı savunur. Bu görüşe dayanan teorilerin en önemli örneklerinden biri, Amerikalı ekonomist Milton Friedman'ın öncülük ettiği Monetarizm'dir. Monetarizme göre, para arzı ve enflasyon arasında sıkı bir ilişki vardır ve enflasyonun

kontrol altına alınması için para arzı sıkı bir şekilde düzenlenmelidir. Bu teorinin avantajlarından biri, piyasa mekanizmasının özgürce işlemesiyle birlikte ekonomik büyüme ve istihdamın artabileceğidir. Ancak dezavantajları arasında, sosyal adalet ve eşitlik konularında yetersiz kalması, kamu yatırımlarının ve hizmetlerinin azaltılması gibi etkiler gösterilebilir (Kose, 2017, s. 175-176).

Başka bir Rasyonalist-Bireyci Devlet Görüşüne Dayanan Teori ise Klasik Liberalizm'dir. Klasik Liberalizm, devletin mümkün olduğunca azalmış olması gerektiğini savunur ve ekonomik faaliyetlerin özgürce işlemesini destekler. Bu görüşün temelinde, bireylerin özgürlüğü ve piyasa mekanizmasının otomatik düzenleyici rolü bulunur. Avantajları arasında, ekonomik faaliyetlerin daha az devlet müdahalesi ile özgürce işleyebilmesi ve piyasa etkinliğinin artabilmesi sayılabilir. Ancak, Klasik Liberalizmin dezavantajları arasında, sosyal adalet ve eşitlik konularında yetersiz kalması, kamusal yatırımların azalması ve piyasa mekanizmasının bazı durumlarda haksızlık yaratabilmesi sayılabilir (Kose, 2017, s. 203).

Sonuç olarak, Rasyonalist-Bireyci Devlet Görüşüne Dayanan Teorilerin öncelikle ekonomik özgürlük ve piyasa mekanizmasının işleyişine odaklandığı söylenebilir. Bu teorilerin avantajları arasında, ekonomik büyüme ve istihdam artışı gibi etkiler gösterilebilirken, dezavantajları arasında sosyal adalet ve eşitlik konularında yetersiz kalması ve kamusal yatırımların azalması gibi olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir

1.3.3.1.1. Vergiyi Hizmet Bedeli Olarak Kabul Eden Yaklaşım

Vergiyi hizmet bedeli olarak kabul eden yaklaşım, özellikle ABD'de savunulan bir teoridir. Bu teoriye göre, vatandaşlar vergi ödemeyi bir hizmet bedeli olarak kabul ederler ve bu hizmetler karşılığında devletin belirli sorumluluklarını yerine getirmesi beklenir. Bu yaklaşıma göre, vergilerin miktarı, karşılığında sunulan hizmetlerin kalitesi ile doğru orantılıdır (Gülbüz, 2018).

Bu yaklaşımın en büyük avantajı, vergi mükelleflerinin vergilerini daha fazla istekli bir şekilde ödemelerini sağlamasıdır. Ayrıca, vergilerin nereye harcandığına dair daha net bir görüntü sağlayarak, vergi mükelleflerinin hizmetlerin iyileştirilmesi için daha fazla baskı yapmalarına da imkan verir. Ancak, bu yaklaşımın bir dezavantajı

da vardır. Vergilerin hizmet bedeli olarak kabul edilmesi, vergi sisteminin temel amaçlarından biri olan sosyal adaletin sağlanmasını zayıflatabilir (Dinçer, 2016).

1.3.3.1.2. Vergiyi Sigorta Primi Olarak Kabul Eden Yaklaşım

Vergiyi sigorta primi olarak kabul eden yaklaşım, verginin sosyal sigortanın bir türü olduğunu savunan teorilerden biridir. Bu yaklaşıma göre, vatandaşlar vergi öderken bir sigorta primi öder gibi düşünmeli ve ödedikleri vergiler karşılığında sosyal güvenlik hizmetleri alabileceklerdir (Güner, 2018).

Bu yaklaşımın avantajları arasında, sosyal güvenlik hizmetlerinin finansmanının daha adil bir şekilde gerçekleştirilebileceği ve vatandaşların bu hizmetler karşılığında ödedikleri parayı daha iyi anlayabilecekleri yer alır. Ayrıca, bu yaklaşımın toplumda vergi bilincinin artmasına da katkı sağlayabileceği düşünülmektedir (Beyazyürek, 2013).

Ancak, vergiyi sigorta primi olarak kabul eden yaklaşımın dezavantajları da bulunmaktadır. Bu yaklaşımın vergilerin temel amacından uzaklaşmasına neden olabileceği ve vergilerin sadece sosyal güvenlik finansmanı için kullanılması gerektiği düşüncesinin yaygınlaşmasına yol açabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, vergilerin sadece sosyal güvenlik finansmanı için kullanılması, devletin diğer önemli hizmetleri, örneğin eğitim ve sağlık hizmetlerinin finansmanında zorluklar yaşamasına neden olabilir (Güner, 2018).

1.3.3.1.3. Vergiyi Toplumsal Üretimin Genel Giderlerine Katılma Payı Olarak Kabul Eden Yaklaşım

Vergiyi Toplumsal Üretimin Genel Giderlerine Katılma Payı Olarak Kabul Eden Yaklaşım, verginin toplumsal amaçlar doğrultusunda kullanılması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, vergi toplanırken bireyler, toplumsal üretimin genel giderlerine katılma payı olarak vergi ödemelidirler. Bu sayede, toplumsal hizmetlerin finansmanı sağlanırken, gelir dağılımı da düzeltilebilir (Gürkaynak, 2016, s. 17).

Bu yaklaşımın avantajlarından biri, verginin toplumsal hizmetlerin finansmanında kullanılmasıyla, sosyal devlet anlayışına uygun bir hizmetin

sunulmasıdır. Ayrıca, vergi ödeme yükümlülüğü toplumun tüm bireylerine eşit şekilde dağıtıldığı takdirde, gelir dağılımı adaleti sağlanmış olur (Argüden, 2006, s. 159).

Ancak, Vergiyi Toplumsal Üretimin Genel Giderlerine Katılma Payı Olarak Kabul Eden Yaklaşımın dezavantajları da mevcuttur. Bu yaklaşım, vergi yükümlülüğünün adaletli bir şekilde dağıtılması amacıyla uygulandığından, vergi oranları genellikle yüksektir. Ayrıca, vergi toplama işlemi oldukça zahmetli olduğundan, bu yaklaşımın uygulanması maliyetli bir süreçtir (Çelebi, 2014, s. 20).

1.3.3.2. Organik-Toplumcu Devlet Görüşüne Dayanan Teoriler

Organik-Toplumcu Devlet Görüşü, devleti bütünsel bir yapı olarak ele alarak, devletin toplumun bir parçası olduğunu ve toplumun organik bir birim olduğunu savunur. Bu görüşe göre, devlet ve toplum arasındaki ilişki, organların vücutla olan ilişkisine benzer. Bu nedenle, devletin, toplumun bütününe düzenleme ve yönlendirme sorumluluğu vardır (Arslan, 2016).

Bu görüşe dayanan teoriler, toplumun refahı için devlet müdahalesini savunur. Devletin, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda etkin bir rol oynaması gerektiği düşünülür. Bu görüş, bireysel özgürlüklerin sınırlanması ile sonuçlanabilir, ancak bu sınırlamalar, toplumun bütününe çıkarlarına uygun olmalıdır (Frey, 2003).

Organik-Toplumcu Devlet Görüşü'nün avantajları arasında, toplumun bütünsel bir yapı olarak ele alınması ve toplumun refahı için devlet müdahalesinin savunulması yer alır. Bu görüşe göre, devletin, bireysel özgürlüklerin sınırlanması yoluyla toplumun bütününe çıkarlarına uygun politikalar uygulaması gerektiği savunulur. Bu yaklaşım, bazı durumlarda bireylerin çıkarları ile toplumun çıkarları arasında bir denge kurulmasını gerektirebilir (Heywood, 2013).

Ancak, Organik-Toplumcu Devlet Görüşü'nün dezavantajları da vardır. Bu görüşe göre, devletin, toplumun bütününe düzenleme ve yönlendirme sorumluluğu vardır. Bu nedenle, devlet, bireysel özgürlükleri sınırlayan politikalar uygulayabilir. Ayrıca, bu yaklaşım, toplumun bütünsel bir yapı olarak ele alınması nedeniyle, farklı grupların çıkarlarını ihmal edebilir (Frey, 2003).

1.3.4. Vergilemenin Amaçları

Vergilemenin amaçları, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi hedefleri doğrultusunda belirlenir ve vergi politikalarının oluşturulmasında etkili olur. Bu amaçlar arasında gelir dağılımının düzenlenmesi, kamu hizmetlerinin finansmanı, enflasyonun kontrol altına alınması, ekonomik büyümenin desteklenmesi, çevrenin korunması, toplumsal adaletin sağlanması gibi çeşitli konular yer alabilir. Vergileme, bu amaçlara ulaşmak için kullanılan en önemli araçlardan biridir.

Vergilemenin ilk amacı, gelir dağılımını düzenlemektir. Vergi sistemleri, yüksek gelirli kişilerden daha fazla vergi alarak gelir dağılımını düzenleyebilir. Bu şekilde toplumda daha dengeli bir gelir dağılımı sağlanabilir (Ercan, 2017).

İkinci bir amaç, kamu hizmetlerinin finansmanıdır. Kamu hizmetleri, okullar, hastaneler, yollar, köprüler ve diğer altyapı projeleri gibi birçok alanda sunulur. Bu hizmetlerin finansmanı, vergi yoluyla sağlanabilir (Kaygusuz, 2017).

Üçüncü bir amaç, enflasyonun kontrol altına alınmasıdır. Vergiler, talebi azaltarak enflasyonu kontrol altına almaya yardımcı olabilir. Özellikle, tüketim mallarına getirilen vergiler, tüketicilerin harcamalarını kısıtlayarak enflasyonu düşürebilir (Ercan, 2017).

Dördüncü bir amaç, ekonomik büyümeyi desteklemektir. Vergi politikaları, yatırımcıların ülkeye yatırım yapmasını teşvik ederek ekonomik büyümeyi destekleyebilir. Özellikle, düşük vergi oranlarına sahip bölgelerdeki yatırımların artması, ekonomik büyümeyi hızlandırabilir (Kaygusuz, 2017).

Beşinci bir amaç, çevrenin korunmasıdır. Vergiler, çevre kirliliğini önlemeye yardımcı olabilir. Örneğin, petrol ürünleri üzerinde getirilen vergiler, daha az tüketim yapılmasını teşvik ederek çevre kirliliğini azaltabilir (Ercan, 2017).

Altıncı bir amaç, toplumsal adaletin sağlanmasıdır. Vergi sistemleri, toplumsal adaleti sağlamak için kullanılabilir. Daha fazla vergi alanlar, daha az vergi ödeyenlere göre daha zengin oldukları için, vergi sistemleri bu adaletsizliği gidermek için kullanılabilir (Kaygusuz, 2017).

1.3.4.1. Vergilemenin Mali Amaçları

Vergilemenin mali amaçları, devletin gelirini artırmak ve kamu harcamalarını finanse etmekle ilgilidir. Bu amaç doğrultusunda vergi politikaları ve düzenlemeleri belirlenir. Vergilemenin mali amaçlarından bazıları şunlardır:

1.3.4.1.1. Bütçe Açığının Finanse Edilmesi

"Kamu maliyesi açığı" olarak da adlandırılan bütçe açığı, devletin gelirinin harcamalarını karşılamaktan daha az olması durumunda ortaya çıkar. Bu durumda devlet, borçlanma veya vergi artışı yoluyla ek gelir kaynakları yaratmak zorundadır. Bu amaç doğrultusunda, bazı vergi türlerinde artışa gidilebilir.

1.3.4.1.2. Ekonomik istikrarın sağlanması

Vergi politikaları, ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olmak için tasarlanabilir. Örneğin, enflasyonu kontrol altında tutmak için vergi oranları ayarlanabilir veya belirli sektörlerde vergi indirimleri uygulanabilir.

1.3.4.1.3. Gelir Dağılımını Düzenleme:

Vergi politikaları, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak için tasarlanabilir. Bu amaç doğrultusunda, vergi oranları yüksek gelirli kişilere ve şirketlere daha yüksek olabilir, düşük gelirli kişilere ve ailelere ise vergi indirimleri veya muafiyetleri uygulanabilir.

Vergilemenin mali amaçları, kamu hizmetlerinin finanse edilmesi için gerekli kaynakları sağlamak için gereklidir. Ancak, vergi politikalarının uygulanması sırasında bazı dezavantajlar da olabilir. Örneğin, yüksek vergi oranları, yatırımcıların teşvik edilmesini zorlaştırabilir ve ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca, vergi politikaları, gelir dağılımını düzenlemek için tasarlanmış olsa da, bazı durumlarda yoksul kesimleri daha da fakirleştirebilir.

1.3.4.2. Vergilemenin Mali Olmayan Amaçları

Vergileme, sadece mali amaçlar için değil, aynı zamanda sosyal, çevresel ve ekonomik amaçlar için de kullanılan bir araçtır. Mali olmayan amaçları bazıları şunlardır:

1.3.4.2.1. Toplumsal Dengeyi Sağlamak

Vergi sisteminin en önemli amaçlarından biridir. Bu amaçla, yüksek gelirli bireylerin daha fazla vergi ödemesi sağlanarak, gelir dağılımı dengelenmeye çalışılır (Başlangıç, 2014).

Gelir ve servet dağılımını düzenlemek de, vergilemenin mali olmayan amaçlarından biridir. Bu amaçla, yüksek gelirli bireylerin daha fazla vergi ödemesi sağlanarak, düşük gelirli bireylere yardım edilir (Cengiz, 2019).

Tüketim alışkanlıklarını değiştirmek, vergilemenin bir diğer mali olmayan amaçlarından biridir. Örneğin, çevre dostu ürünlere daha az vergi uygulanarak, tüketicilerin bu ürünleri tercih etmeleri sağlanabilir (Ergüder, 2012).

Sosyal hizmetleri finanse etmek de, vergilemenin mali olmayan amaçlarından biridir. Örneğin, sağlık hizmetleri, eğitim ve sosyal güvenlik hizmetleri gibi kamu hizmetleri vergilerle finanse edilir (Uzunoğlu, 2019).

Çevre koruma çalışmalarını desteklemek de, vergilemenin mali olmayan amaçlarından biridir. Çevreyi korumak amacıyla, kirletici faaliyetler için ek vergiler uygulanabilir veya çevre dostu teknolojilerin kullanımını teşvik eden vergi indirimleri sağlanabilir (Ergüder, 2012).

Ancak, mali olmayan amaçların vergilemede kullanılması bazı dezavantajlar da taşır. Örneğin, sosyal amaçlarla kullanılan vergiler, vergi yükünü artırarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, farklı amaçlar için uygulanan vergiler, vergi sisteminin karmaşıklığına yol açabilir (Başlangıç, 2014).

Öte yandan, vergilemenin mali olmayan amaçlarına ilişkin eleştiriler de bulunmaktadır. Bu eleştirilere göre vergiler, belirli toplumsal grupların ayrıcalıklarını korumak amacıyla kullanılabilmektedir. Bu durum, vergilerin adaletsiz bir şekilde uygulanmasına ve toplumda eşitsizliklerin artmasına neden olabilmektedir (Vergi İdaresi Başkanlığı, 2021).

Ancak, vergilemenin mali olmayan amaçları genellikle toplumsal refahın artırılması amacını taşıdığı için, bu eleştirilerin sayısı oldukça azdır. Vergiler, sosyal politika uygulamalarının finansmanı için önemli bir kaynak oluşturmakta ve bu sayede toplumsal adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilmektedir. Ayrıca, vergilerin belirli

amaçlar doğrultusunda kullanılması, sosyal hizmetlerin ve kamu yatırımlarının finanse edilmesine olanak sağlamaktadır (Gürkan, 2013).

Sonuç olarak, vergilemenin mali olmayan amaçları, toplumsal refahın artırılması ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla kullanılmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda vergilerin kullanımı, olumlu sonuçlar doğurabilmekte ve toplumda eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunabilmektedir. Ancak, vergilerin mali olmayan amaçlarına yönelik eleştiriler de bulunmakta ve bu eleştiriler dikkate alınarak vergi politikalarının oluşturulması gerekmektedir (Vergi İdaresi Başkanlığı, 2021; Gürkan, 2013).

1.3.4.2.2. Gelirin Yeniden Dağıtılması

Gelirin yeniden dağıtılması, vergilemenin mali olmayan amaçlarından biridir ve toplumsal adaletin sağlanması amacıyla gerçekleştirilir. Gelirin eşit dağılımı, fakir ve zengin arasındaki makasın azaltılması ve yoksulluğun azaltılması hedeflenir. Bu amaç doğrultusunda, vergi sistemleri gelirin yeniden dağıtılmasına yönelik çeşitli düzenlemeler içerebilir (OECD, 2021).

Gelirin yeniden dağıtılması amacı, sosyal adaletin sağlanmasına katkı sağlayabilir. Yoksulların gelirlerinde artış sağlanarak toplumsal eşitsizlik azaltılabilir. Ayrıca, yüksek gelirli kişilerden alınan vergilerin düşük gelirli kişilere transfer edilmesi yoluyla sosyal yardım programları finanse edilebilir. Bu sayede sosyal refah artırılabilir (International Monetary Fund, 2018).

Ancak, gelirin yeniden dağıtılması politikaları bazı dezavantajlara da sahip olabilir. Özellikle, yüksek vergi oranları işletmelerin yatırım yapmasını ve istihdam yaratmasını engelleyebilir. Ayrıca, vergilerin yeniden dağıtımı, mükellefler arasında haksızlık yaratabilir ve vergi uyumu konusunda sorunlar doğurabilir (Salanié, 2020).

Sonuç olarak, vergileme politikalarının gelirin yeniden dağıtılması amacıyla kullanılması, toplumsal adaletin sağlanması açısından önemlidir. Ancak, bu politikaların uygulanmasıyla ilgili dikkatli bir planlama ve uygulama gereklidir, çünkü yanlış uygulamalar ekonomik faaliyetleri olumsuz etkileyebilir (United Nations, 2019).

Bununla birlikte, gelirin yeniden dağıtılması amacıyla uygulanan vergilerin dezavantajları da vardır. Bu tür vergilerin uygulanması, ekonomik faaliyetleri

azaltabilir ve işletmelerin karlarını azaltabilir. Ayrıca, bu tür vergilerin adil bir şekilde uygulanması da zor olabilir, çünkü zenginler genellikle vergiden kaçınmak için çeşitli yollar bulabilirler. Bu nedenle, gelirin yeniden dağıtılması amacıyla uygulanan vergilerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, vergi sisteminin adil, şeffaf ve etkili bir şekilde çalışması gerekmektedir.

1.3.4.2.3. Ekonomik İstikrarın Sağlanması Amacı

Ekonomik istikrarın sağlanması, vergilemenin mali amaçlarından biridir. Ekonomik istikrarın sağlanması, para birimi ve fiyat istikrarı gibi makroekonomik faktörlerin yönetimini içerir. Bununla birlikte, vergilemenin ekonomik istikrarı sağlama kabiliyeti tartışmalıdır çünkü vergilerin yüksekliği ekonomik faaliyeti olumsuz etkileyebilir ve vergi gelirleri değişken olduğundan ekonomik istikrarı sağlamak için istikrarlı bir kaynak olmayabilir (OECD).

Vergilemenin ekonomik istikrarı sağlama potansiyeli tartışmalı olsa da, düzenleyici rolü aracılığıyla ekonomik istikrara katkıda bulunabilir. Vergi politikaları, ekonomik durgunluklarda hükümetlerin istihdamı ve büyümeyi desteklemek için harcama yapmasına izin verir. Ayrıca, maliye politikaları, makroekonomik istikrarı sağlamak için kullanılan bir araçtır (IMF, 2019).

Vergilemenin ekonomik istikrara katkısı sadece mali ve düzenleyici bir araç olarak kalmaz, aynı zamanda ekonomik eşitsizliği azaltarak sosyal istikrarı da destekleyebilir. Vergilerin yeniden dağıtıcı etkisi, sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olabilir (World Bank).

Ancak, vergilemenin ekonomik istikrarı sağlama amacı, vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmaması veya ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratarak başarısız olabilir. Ayrıca, düzenleyici veya mali amaçları aşan aşırı vergilendirme, yatırımların ve işletmelerin azalmasına ve dolayısıyla ekonomik büyümeye zarar verebilir (Forbes, 2020).

Ekonomik İstikrarın Sağlanması Amacı vergilemenin temel amaçlarından biridir. Ekonomik istikrarın sağlanması, ülkenin sürdürülebilir bir şekilde büyümesini ve ekonomik faaliyetlerdeki istikrarın korunmasını sağlar. Bununla birlikte, vergilerin ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla kullanılması bazı dezavantajlar da beraberinde getirebilir. Örneğin, yüksek vergiler şirketlerin kar marjlarını düşürerek

yatırımlarını azaltmalarına neden olabilir. Bu da ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir (Investopedia).

Vergilemenin ekonomik istikrarın sağlanması amacına yönelik olarak uygulanmasının avantajları arasında, kamu harcamalarının finansmanının güvence altına alınması ve ekonomideki dengesizliklerin düzeltilmesi yer alır. Ayrıca, vergilerin toplanması ile birlikte devlet, bütçe açığını azaltarak borçlanma ihtiyacını da azaltmış olur (The Balance).

Ancak, vergilerin ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla kullanılması bazı dezavantajlar da beraberinde getirebilir. Örneğin, vergilerin yüksek olması, tüketicilerin harcamalarını azaltmasına neden olabilir. Bu da ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, bazı sektörlerin rekabet gücünü düşürebilir ve bu da sektördeki firmaların iflas etmesine neden olabilir (OECD).

1.3.4.2.4. İktisadi Büyüme ve Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi Amacı

Vergilemenin iktisadi büyüme ve kalkınma amacı, toplumsal ve ekonomik gelişim açısından oldukça önemlidir. Vergi gelirleri, devletin iktisadi büyümeyi destekleyici yatırımlar yapmasına ve ekonomik kalkınmayı sağlamasına olanak sağlar. Ayrıca, vergilerin ekonomik büyümeye olan katkısı, bir ülkenin toplumsal ve ekonomik gelişiminde büyük bir rol oynar (Alper ve Çelik, 2018, s. 91-204).

Vergilemenin iktisadi büyüme ve kalkınma amacıyla kullanımının avantajları arasında, devletin yatırım yapabilmesi ve ekonomik büyümeyi teşvik edebilmesi yer alır. Böylece, ülke genelinde ekonomik faaliyetlerin artması, istihdamın artması ve hane halkı gelirlerinin yükselmesi gibi olumlu sonuçlar doğar (Şimşek, 2019, s. 142-151).

Ancak, vergilemenin iktisadi büyüme ve kalkınma amacıyla kullanılması bazı dezavantajlar da doğurabilir. Örneğin, yüksek vergi oranları işletmelerin karlılığını azaltarak yatırım yapma isteklerini azaltabilir. Ayrıca, vergi adaletsizliği ve vergi kaçakçılığı gibi sorunlar da ortaya çıkabilir (Dikmen ve Özsoy, 2021, s. 133-142).

Vergileme aracılığıyla iktisadi büyümenin hedeflenmesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir uygulamadır. Bu amaçla düşük vergi oranları veya vergi istisnaları gibi teşvikler sağlanırken, aynı zamanda yatırımları çekmek ve ekonomik büyümeyi desteklemek için harcamaların da özenle yapılması gerekmektedir (Bird &

Zolt, 2005, s. 79). Bununla birlikte, bazı araştırmalar vergi indirimlerinin ve istisnaların uzun vadede ekonomik büyüme için yararlı olmayabileceğini, hatta bazı durumlarda büyümeyi olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir (Öztürk, 2007, s. 79).

Ayrıca, vergileme yoluyla kaynakların daha etkin bir şekilde dağıtılması, yoksulluğun azaltılması ve toplumsal refahın artırılması da iktisadi büyümenin gerçekleştirilmesine katkıda bulunabilir. Vergi gelirleri sosyal harcamalara, sağlık hizmetlerine, eğitim ve araştırma geliştirme faaliyetlerine vb. ayrılarak bu alanlarda gelişim sağlanabilir. Bu şekilde, toplumun geniş kesimlerine erişilebilir nitelikte hizmetler sunularak, insan sermayesinin artırılması ve üretkenliğin artırılması hedeflenir (Tanzi, 2000, s. 27).

Ancak, vergi politikalarının büyüme üzerindeki etkileri, vergi oranlarındaki değişikliklerin ekonomi üzerindeki farklı etkilerinden dolayı karmaşık ve çok yönlüdür. Bu nedenle, vergi politikalarının iktisadi büyüme ve kalkınma üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılması ve belirlenmesi için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir (Aghion, & Howitt, 2009).

1.3.4.2.5. Çevre Koruma Çalışmalarını Desteklemek

Vergilemenin diğer amaçları arasında çevresel ve sosyal amaçlar da bulunmaktadır. Çevresel amaçlar, çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için vergilerin kullanılmasını içerir. Sosyal amaçlar ise toplumsal adaletin sağlanması, yoksulluğun azaltılması, eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerin finanse edilmesi gibi konuları kapsar. Vergilemenin bu tür amaçlarla kullanılması, sadece mali değil aynı zamanda sosyal ve çevresel faydalar da sağlayabilir. Örneğin, çevre vergileri çevre kirliliğini azaltabilirken, eşitlikçi vergi politikaları yoksulluk oranlarını azaltabilir.

Ancak, bu tür vergilerin uygulanması da bazı zorluklar ve dezavantajlar ortaya çıkarabilir. Örneğin, çevre vergileri bazı endüstriler için maliyetleri artırabilir ve bu da rekabetçiliği etkileyebilir. Benzer şekilde, sosyal amaçlı vergiler yüksek gelirli kesimlerin hoşnutluğunu azaltabilir ve bazıları tarafından adaletsiz olarak algılanabilir.

Vergilemenin diğ er amaçları arasında çevresel ve sosyal amaçlar da bulunmaktadır. Çevresel amaçlı vergiler, çevresel zararların   nlenmesi veya azaltılması için uygulanmaktadır.  rneğ n, karbon emisyonlarını azaltmak amaçıyla uygulanan karbon vergileri çevresel amaçlı vergi örneklerinden biridir. Sosyal amaçlı vergiler ise, toplumsal e itliğı sağlamak veya sosyal hizmetlerin finansmanını sağlamak için uygulanır.  rneğ n, eğitim vergileri veya sağlık vergileri sosyal amaçlı vergi örnekleridir. Bu amaçlar vergi sisteminin toplumsal faydaya hizmet etmesi açısından önemlidir. Ancak, vergilerin bu amaçlarla kullanılması bazı dezavantajlara da sahip olabilir.  rneğ n,  evresel vergiler, bazı sektörler veya gruplar için maliyet artışına neden olabilir ve rekabet g   lerini azaltabilir. Ayrıca, sosyal amaçlı vergiler, bazı gruplar için adil olmayabilir veya gelir dağılımını daha da bozabilir. Bu nedenle, bu amaçlarla uygulanan vergilerin tasarımı ve uygulanması dikkatli bir şekilde yapılmalıdır.

1.3.5. Vergi Türleri

Vergi, çeşitli türleri bulunan bir kamu geliri kaynağıdır. En temel şekliyle, vergi ödemek yasal bir yükümlülüktür ve genellikle hükümetin belirli hizmetleri finanse etmek için kullanılır ("Types of Taxes: Understanding Different Tax Categories", Investopedia).

Vergiler, genellikle hükümetin belirli amaçlarını gerçekleştirmek için tasarlanmıştır. Bazı vergiler, belirli malların veya hizmetlerin tüketimini azaltmaya çalışırken, bazıları da belirli davranışları özendirmeyi amaçlar ("Types of Taxes: Understanding Different Tax Categories", Investopedia).

Kamu harcamalarının finansmanında kullanılan vergiler, farklı kategorilere ayrılabilir. Gelir vergisi, doğrudan kazançlardan alınır ve genellikle en büyük gelir kaynağıdır. Katma değer vergisi (KDV),  r nlerin üretim aşamasında alınır ve son tüketiciye yansıtılır. Gayrimenkul vergisi, mülk sahiplerinden alınır ve mülkün değerine göre değişebilir ("Types of Taxes: Understanding Different Tax Categories", Investopedia).

Vergilerin avantajları arasında, kamu hizmetlerinin finanse edilmesi, eşitsizlikleri azaltmak, ekonomik istikrar sağlamak, çevresel zararları önlemek gibi amaçlar yer alır. Bununla birlikte, vergilerin yüksek oranları, ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir, işletmelerin maliyetlerini artırabilir ve vatandaşların

harcama gücünü azaltabilir ("Types of Taxes: Understanding Different Tax Categories", Investopedia).

Vergilerin farklı kategorileri vardır ve her birinin kendine özgü özellikleri bulunmaktadır.

Doğrudan Vergiler: Kişilerin gelirlerinden veya servetlerinden doğrudan kesilen vergilerdir. Örnek olarak gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi gibi vergiler sayılabilir. Doğrudan vergilerin avantajları arasında, toplumsal adaleti sağlaması, farklı gelir gruplarını dengelemesi ve ekonomik kaynakların doğru kullanımı için doğru sinyaller göndermesi sayılabilir. Dezavantajları arasında ise yüksek vergi oranlarının insanların çalışma motivasyonunu azaltması ve işletmelerin karlılıklarını düşürmesi gibi etkiler bulunabilir.

Dolaylı Vergiler: Belirli mal veya hizmetler üzerine konulan vergilerdir. Bu vergiler, doğrudan vergilerden farklı olarak verginin ödemesi yapılan mal veya hizmetlerin fiyatlarına eklenir. Örnek olarak katma değer vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gibi vergiler sayılabilir. Dolaylı vergilerin avantajları arasında, ekonomik büyümeyi teşvik etmesi, toplumsal adaleti sağlaması ve hızlı bir şekilde gelir toplanmasına olanak sağlaması sayılabilir. Dezavantajları arasında ise, yoksul kesimleri daha fazla etkilemesi, fiyatları artırması ve yolsuzluklara yol açabilmesi gibi etkiler bulunabilir.

Harçlar: Belirli hizmetlerden yararlanmak için ödenen bir tür ücrettir. Harçlar, genellikle belirli hizmetlerden yararlanmak isteyen kişiler tarafından ödenir. Örnek olarak pasaport harçları, sağlık hizmetleri için ödenen harçlar gibi vergiler sayılabilir. Harçların avantajları arasında, belirli hizmetlerden yararlanmak isteyenlerin masraflarının karşılanması, vergi yükünün belirli bir kesime yüklenmemesi sayılabilir. Dezavantajları arasında ise, belirli hizmetlerin daha pahalı hale gelmesi ve dolaylı olarak yoksul kesimleri daha fazla etkilemesi gibi etkiler bulunabilir.

Fonlar: Belirli bir amaca yönelik para toplamak amacıyla kullanılan vergi türüdür. Bu fonlar genellikle belirli bir hizmet veya projenin finansmanı için kullanılır. Örnek olarak eğitim fonu, sağlık fonu gibi fonlar sayılabilir. Fonların avantajları arasında, belirli hizmetlerin finansmanına kaynak sağlaması, kamu hizmetlerinin daha etkili bir şekilde yürütülmesine olanak sağlaması

1.3.5.1. Gelir Vergileri

Gelir vergisi, bir kişinin veya kurumun kazancı üzerinden ödediği bir vergi türüdür. Gelir vergileri genellikle kişisel veya kurumsal gelirlerin belirli bir yüzdesini alarak belirlenir. Bu vergi türü, birçok ülke için temel bir vergi türüdür ve devletlerin gelir elde etmelerinin en büyük kaynaklarından biridir (OECD, 2021).

Gelir vergilerinin avantajları arasında, devletin gelir elde etmesine yardımcı olması ve hizmetlerini finanse etmesi yer almaktadır. Gelir vergisi, toplumsal eşitsizliği azaltarak yoksul kesimlere yardım edebilir ve vergi oranlarına göre verginin adil bir şekilde dağıtımını sağlayabilir. Ayrıca, vergi indirimleri gibi çeşitli teşvikler yoluyla, gelir vergisi, yatırım ve girişimcilik faaliyetlerini de teşvik edebilir (Mankiw, 2014).

Ancak gelir vergilerinin dezavantajları da vardır. Gelir vergileri, özellikle yüksek gelirli kişiler için yüksek oranlara ulaşabilir ve bu, onların ülke dışına taşınmasına veya vergi kaçırmasına neden olabilir. Ayrıca, gelir vergisi sistemi, bazı kişilerin gelirlerini beyan etmekten kaçınmalarına neden olabilir (Rosen ve Gayer, 2014).

Gelir vergileri, kişilerin belirli bir dönem içindeki toplam gelirlerinden belirli bir oranda kesinti yaparak devlete ödedikleri vergilerdir. Bu vergi türü, birçok ülkede devletin en önemli vergi gelir kaynaklarından biridir ve gelir dağılımının adil bir şekilde yapılandırılmasına yardımcı olur. Gelir vergilerinin temel amacı, toplumun refahını arttırmak için vergi gelirleri aracılığıyla eşitlik ve adaleti sağlamaktır.

Gelir vergilerinin avantajlarından biri, vergi oranlarının düşük gelirli bireyler için daha az olmasıdır. Bu, daha yüksek gelirli bireylerin daha yüksek bir vergi oranı ödemesi ile desteklenir. Bu durum, toplumun gelir dağılımını adil bir şekilde yapılandırarak, gelir eşitsizliğini azaltabilir.

Bununla birlikte, gelir vergilerinin bir dezavantajı da yüksek vergi oranlarının işletmelerin karlılığını azaltmasıdır. Özellikle, küçük işletmeleri etkileyebilen yüksek vergi oranları, işletmelerin büyüme ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir.

Gelir vergileri, genellikle ülkelerin gelirlerini artırmak için bir araç olarak kullanılır ve birçok ülke için ana vergi kaynağıdır. Ancak, vergi politikasının adaletli

bir şekilde yapılandırılması ve vergi kayıplarının önlenmesi için vergi sisteminin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi gereklidir.

1.3.5.1.1. Bireysel Gelir Vergisi

Bireysel gelir vergisi, kişisel olarak elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi için alınan bir vergi türüdür. Bireysel gelir vergisi, ülkelerin kamu harcamalarını finanse etmek, gelir eşitsizliğini azaltmak ve sosyal refahı artırmak gibi amaçlarla kullanılır. Bu vergi türü, ülkelerin ekonomik sistemlerinde önemli bir role sahiptir.

Bireysel gelir vergisi, gelir seviyesine göre oransal olarak belirlenir. Vergi oranları, vergi dilimleri adı verilen gelir aralıklarına göre belirlenir. Bu vergi türü, doğrudan bir gelir kaynağıdır ve gelir elde eden herkesin ödemesi gereken bir vergidir. Ayrıca, genellikle işverenler tarafından doğrudan kesilir ve devlete aktarılır.

Bireysel gelir vergisinin avantajları arasında, kamu harcamalarını finanse etmek için bir kaynak sağlaması, gelir eşitsizliğini azaltmaya yardımcı olması ve sosyal refahı artırması sayılabilir. Ayrıca, bireysel gelir vergisi, ekonomideki adaletsizlikleri azaltmaya yardımcı olabilir ve daha adil bir ekonomik sistem oluşturabilir.

Bununla birlikte, bireysel gelir vergisinin dezavantajları da vardır. Vergi oranları, gelir aralığına göre belirlendiğinden, düşük gelirli bireylerin daha fazla yük altında olabileceği bir sistem oluşabilir. Ayrıca, vergi kaçakçılığı ve vergi kaçırma sorunları da bu vergi türü ile ilgili sorunlar arasındadır.

Bireysel gelir vergisi, kişisel gelirleri temel alarak bireylerden alınan bir vergi türüdür. Bu vergi türü, ülkelerin vergi sistemlerinin en önemli unsurlarından biridir ve genellikle ülkelerin bütçe gelirlerinin önemli bir kaynağıdır. Bireysel gelir vergisi, çoğu ülkede vergi beyannamesi yoluyla ödenir ve vergi oranı, kişinin gelir düzeyine ve vergi dilimine göre belirlenir.

Bireysel gelir vergisinin avantajları arasında, bir ülkenin bütçe ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir kaynak sağlaması yer alır. Ayrıca, bireysel gelir vergisi, toplumsal eşitsizlikleri azaltmaya ve daha adil bir toplum oluşturmaya yardımcı olabilir. Bununla birlikte, bireysel gelir vergisi, bazı dezavantajlar da içermektedir. Özellikle yüksek vergi oranları, bireylerin yatırım yapma ve tasarruf etme motivasyonlarını azaltabilir ve ekonomik büyümeyi engelleyebilir.

Örneğin, bireysel gelir vergisi sistemi, ABD'de Federal Gelir Vergisi Yasası (Internal Revenue Code) altında düzenlenir ve vergi oranları, belirli gelir dilimlerine göre değişir. Ayrıca, bazı durumlarda, bireylerin kazançlarından belirli miktarda muafiyetleri vardır.

1.3.5.1.2. Kurumsal Gelir Vergisi

Kurumsal Gelir Vergisi, bir işletmenin yıllık gelirlerinden hesaplanan bir vergi türüdür. İşletmeler, genellikle bir şirket veya kurum şeklinde yapılandıklarından, bu vergi türü genellikle şirket veya kurumlar vergisi olarak da adlandırılır.

Kurumsal Gelir Vergisi, birçok ülkenin ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu vergi türünün avantajlarından biri, bir işletmenin kazançlarına dayalı olmasıdır. Bu, gelir düzeyleri yüksek olan işletmelerin daha fazla vergi ödemesini sağlayarak, daha adil bir vergi sistemi oluşturulmasına yardımcı olur.

Ayrıca, Kurumsal Gelir Vergisi, hükümetlere bir gelir kaynağı sağlayarak, kamu hizmetleri gibi kamu yararına olan faaliyetleri finanse etmelerine yardımcı olur.

Ancak, Kurumsal Gelir Vergisi'nin dezavantajları da vardır. Özellikle, bir işletme için yüksek vergi oranları, şirketlerin karlılıklarını azaltabilir ve bu da yatırım yapma ve iş büyüme konusunda isteksiz olmalarına neden olabilir. Bu durum da, ekonomik büyüme ve istihdam yaratma potansiyelini olumsuz etkileyebilir.

Ayrıca, bazı şirketler, yasal boşlukları kullanarak Kurumsal Gelir Vergisi ödemelerini azaltmak için vergi kaçırma veya vergi tasarrufu tekniklerini kullanabilirler. Bu durum da, vergi adaleti ve kamu maliyesi açısından sorunlu bir durum oluşturabilir.

1.3.5.2. Harcama Vergileri

Harcama vergileri, tüketici veya nihai kullanıcının yaptığı harcamalar üzerinden alınan vergilerdir. Örneğin, tüketici vergisi, katma değer vergisi (KDV) ve özel tüketim vergisi (ÖTV) harcama vergilerine örnek olarak verilebilir. Harcama vergileri, gelir vergilerinden farklı olarak harcamalar üzerinden alındığı için dolaylı vergiler olarak da adlandırılır.

Harcama vergilerinin en büyük avantajı, gelir vergilerine göre daha kolay tahsil edilebilmeleridir. Harcama vergileri, doğrudan maaşlardan kesilerek alınmaz,

tüketici veya nihai kullanıcı tarafından ürün veya hizmet satın alınırken ödenir. Bu nedenle, harcama vergileri, geniş bir kesimden toplanarak devlet bütçesine önemli ölçüde katkı sağlayabilirler. Ayrıca, harcama vergileri, gelir vergileri gibi toplumsal adaleti sağlamada da etkilidir, çünkü herkesin harcamaları üzerinden alındığı için daha adil bir vergilendirme yöntemi olarak görülebilirler.

Ancak, harcama vergilerinin bir dezavantajı da bulunmaktadır. Bu vergiler, yoksul ve düşük gelirli vatandaşları daha fazla etkileyebilir çünkü bu kesimler, gelirlerine oranla daha fazla harcama yapmak zorunda kalabilirler. Ayrıca, harcama vergileri enflasyonu artırabilir ve nihayetinde ürünlerin fiyatlarını artırabilir. Bu durum da düşük gelirli vatandaşları daha fazla etkileyebilir.

Özel Tüketim Vergisi, özellikle lüks tüketim mallarının vergilendirilmesi amacıyla kullanılan bir vergi türüdür. Özellikle alkollü içecekler, tütün ürünleri, lüks otomobiller, mücevher ve parfümler gibi yüksek fiyatlı tüketim mallarına uygulanır. Bu vergi türü, hem hükümetlerin gelirlerini artırmalarına hem de tüketicilerin bu tür ürünlere olan taleplerini azaltmalarına yardımcı olabilir. Bununla birlikte, bazı eleştiriler de almaktadır. Bazıları, özel tüketim vergisinin vergilendirme sistemi içinde haksız olduğunu ve düşük gelirli insanları daha fazla etkilediğini savunurken, diğerleri ise verginin yasadışı ürünlere olan talebi artırabileceğini söylemektedir.

1.3.5.2.1. KDV

Katma Değer Vergisi (KDV), mal ve hizmetlerin tüketimi esnasında üretim, dağıtım ve satış aşamalarında eklenen bir vergidir ve genellikle tüketiciden alınır. Bu vergi, pek çok ülke tarafından uygulanmakta olup, ülkelerin bütçelerine önemli bir gelir kaynağı sağlamaktadır.

KDV, tüketicilerin satın aldıkları mal ve hizmetlere eklenen bir vergi olduğundan, işletmelerin fiyatlandırma stratejilerini etkileyebilir. KDV oranlarının yüksek olması durumunda, işletmelerin fiyatlarını yükseltmeleri gerekebilir. Bununla birlikte, KDV'nin işletmelere yönelik avantajları da vardır. İşletmeler, KDV'yi ödedikleri mal ve hizmetler için vergi indirimini yapabilirler. Bu sayede, KDV'nin neden olduğu maliyet artışını en aza indirmek mümkün olabilir.

KDV'nin bir diğer avantajı, ülkelerin ekonomisine sağladığı katkıdır. KDV, birçok ülkenin bütçesine önemli bir gelir kaynağı sağlamaktadır. Bu gelir kaynağı,

Ülkelerin ekonomik kalkınmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, KDV'nin vergi kaçakçılığına karşı etkili bir araç olması da avantajları arasındadır.

Ancak KDV'nin dezavantajları da vardır. Özellikle yüksek KDV oranları, düşük gelirli kesimleri olumsuz etkileyebilir. Bu kesimler, KDV oranları nedeniyle satın alım güçlerinde azalma yaşayabilirler. Ayrıca, KDV'nin vergi ödeme yükümlülüğü olan işletmeler üzerindeki etkisi de olumsuz olabilir. KDV ödemeleri, işletmelerin nakit akışını olumsuz etkileyebilir ve finansal planlamalarını bozabilir.

1.3.5.2.2. ÖTV

ÖTV, özel tüketim vergisi olarak bilinen ve belirli ürünlerin tüketimi üzerinden alınan bir vergi türüdür. Genellikle alkollü içecekler, tütün ürünleri, lüks araçlar ve bazı tüketim malları gibi özel tüketim ürünlerinde uygulanır.

ÖTV'nin birçok avantajı bulunmaktadır. Bunlar arasında, özel tüketim ürünlerinin tüketimini azaltarak sağlık ve çevre koşullarını iyileştirmek, devlet bütçesine ek gelir sağlamak, vergi yükünü ürünlerin tüketimine bağlı olarak dağıtmak ve vergi kaçakçılığı ve ticaretinde önlenmesi sayılabilir. Bununla birlikte, ÖTV'nin dezavantajları da vardır. Bunlar arasında, ürün fiyatlarının artmasıyla tüketicilerin satın alma gücünde düşüş, bazı ürünlerin yeraltı ekonomisinde satılması ve üretim maliyetlerinde artış nedeniyle üreticilerin olumsuz etkilenmesi sayılabilir.

ÖTV'nin Türkiye'de uygulaması 2002 yılına kadar sadece alkollü içecekler ve tütün ürünleri üzerindiydi. Ancak 2002 yılından itibaren ÖTV kapsamı genişletilerek diğer ürünlere de uygulanmaya başlandı. ÖTV oranları, ürünün türüne ve fiyatına göre farklılık göstermektedir.

ÖTV, belirli ürün ve hizmetlerin satışlarından alınan dolaylı bir vergi türüdür. Vergi miktarı, ürünün türüne, satış fiyatına ve üretim aşamasında kullanılan malzemelerin türüne bağlı olarak değişebilir. ÖTV uygulamasının birçok farklı sektörü etkilediği bilinmektedir. Örneğin, araç, alkol ve sigara gibi ürünlerin satışından alınan ÖTV miktarı yüksek olabilir. Bunun yanı sıra, bazı hizmetlerden de ÖTV alınabilir. ÖTV, ülkelerin bütçe ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan önemli bir gelir kaynağıdır.

ÖTV'nin en önemli avantajlarından biri, diğer vergi türlerine göre daha yüksek oranda toplanabilmesidir. rün veya hizmetlerin satışlarından alınan ÖTV,

tüketicilerin satın alma davranışlarını da etkileyebilir. Örneğin, yüksek ÖTV oranları, tüketicilerin daha az tüketmesine neden olabilir ve bu da çevresel etkileri azaltabilir. Ayrıca, ÖTV, belirli ürünlerin ve hizmetlerin kullanımını kontrol etmek için de kullanılabilir.

Ancak ÖTV'nin dezavantajları da vardır. ÖTV, ürün veya hizmet fiyatlarını yükselterek tüketicilerin satın alma gücünü azaltabilir. Yüksek ÖTV oranları, bazı ürünlerin kaçak olarak satılmasına neden olabilir, bu da vergi kayıplarına yol açabilir. Ayrıca, ÖTV oranlarındaki değişiklikler, üreticilerin maliyetlerinde değişikliklere neden olabilir ve bu da üretim maliyetlerinin artmasına veya üretim faaliyetlerinin durdurulmasına neden olabilir.

1.3.5.2.3. BSMV

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), bankacılık ve sigortacılık sektöründe gerçekleştirilen işlemler üzerinden alınan bir vergidir. BSMV, işlem tutarı üzerinden belli bir oranda alınır ve genellikle yüzde 5'tir. BSMV, kamu maliyesine önemli bir gelir kaynağı sağlar ve vergi toplama sisteminin önemli bir bileşenidir (Vergi Uzmanı, 2022).

BSMV'nin avantajları arasında, ekonomik aktivitelerden kaynaklanan gelirin vergilendirilmesi yoluyla ekonomik büyümeyi teşvik etmek, devletin mali kaynaklarını artırmak ve kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak yer almaktadır. Ayrıca, BSMV, bankacılık ve sigortacılık sektöründe belirli işlemleri yürüten kişilerin kamu maliyesine katkısını artırmakta ve vergi kaynaklarını daha adil bir şekilde dağıtmaktadır (Vergi Hocası, 2022).

BSMV'nin avantajlarından biri, bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde yürütülen işlemler üzerinden toplanması nedeniyle, vergi yükünün geniş bir kesime yayılmasıdır. Böylece, toplumun her kesimi vergiye katkıda bulunur. Ayrıca, BSMV gelirleri, kamu harcamalarının finansmanında kullanılarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunur. BSMV, finansal piyasaların düzenlenmesinde de önemli bir rol oynar. Bu vergi, finansal işlemlerin sayısını azaltarak piyasaların dengeli ve istikrarlı bir şekilde çalışmasına yardımcı olur.

Ancak, BSMV'nin dezavantajları arasında, vergi yükünün doğrudan tüketicilere yansıtılması ve dolayısıyla ekonomik faaliyetlerin azaltılması yer

almaktadır. Ayrıca, vergi yükünün bireysel ve kurumsal müşterilere farklı şekillerde uygulanması, vergi adaleti konusunda endişelere neden olabilir (Finans Online, 2022).

Bu vergi, bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin karlılığına olumsuz etki edebilir. Vergi oranlarının yüksek olması durumunda, bu işletmelerin gelirleri azalabilir ve faaliyetleri zorlaşabilir. Ayrıca, BSMV vergisi, bazı finansal işlemleri daha az cazip hale getirebilir. Özellikle yüksek oranlarda uygulandığında, bu vergi, yatırımcıların finansal işlemlere katılma isteklerini azaltabilir.

1.3.5.2.4. Damga Vergisi

Damga Vergisi, adından da anlaşılacağı gibi belli belgelerin veya işlemlerin üzerine konulan bir vergidir ve Türkiye'de genellikle noterler aracılığıyla tahsil edilir. Bu vergi, her ne kadar birçok kişi tarafından pek fazla bilinmese de, birçok işlemde önemli bir maliyet unsuru olabilir.

Damga Vergisi'nin avantajları arasında, özellikle devlet gelirlerine önemli bir katkı sağlaması ve vergi sistemi içerisindeki adaleti sağlaması yer alır. Ayrıca, noterler aracılığıyla tahsil edilmesi nedeniyle, işlem belgelerinin güvenliği konusunda da bir artı sağlar. Dezavantajları arasında ise, bazı işlemlerin maliyetini artırması, vergi beyannameleri gibi belgelerin hazırlanması ve verginin ödenmesi için gereken süre ve işlem yükünün yüksek olması yer alabilir.

1.3.5.3. Servet Vergileri

Servet vergileri, kişilerin varlıkları ve gelirleri üzerinden alınan vergilerdir ve bir tür doğrudan vergi olarak kabul edilir. Bu vergi türü, zengin bireylerin daha fazla vergi ödemesini sağlar ve vergi yükünü daha adil bir şekilde dağıtır. Ancak, servet vergileri konusunda farklı görüşler de mevcuttur. Bu konuya daha detaylı bir şekilde göz atalım:

Servet vergilerinin avantajları:

Vergi yükünü daha adil bir şekilde dağıtır ve toplumda gelir eşitsizliğini azaltır.

Gelir vergisinden farklı olarak, servet vergisi yalnızca zenginlere uygulandığından, düşük ve orta gelirli bireyleri etkilemez.

Servet vergisi, devletin kamu hizmetlerini finanse etmek için gereksinim duyduğu kaynakları artırabilir.

Bu vergi türü, zengin bireylerin varlıklarını daha az vergi ödemek için yurtdışına transfer etmesini engelleyebilir.

Servet vergilerinin dezavantajları:

Servet vergisi, vergi mükellefleri arasında ayrımcılık yaptığından, adil bir vergilendirme yöntemi olarak kabul edilmeyebilir.

Bu vergi türü, varlıkları vergilendirirken, servetin oluşumunda göz ardı edilen faktörleri göz ardı edebilir. Örneğin, zengin bireylerin varlıklarının büyük bir kısmı, birçok farklı faktörün birleşiminden kaynaklanabilir.

Servet vergisi, zengin bireyleri daha az yatırım yapmaya teşvik edebilir ve bu da ekonomiye zarar verebilir.

Zengin bireylerin servetlerini yurtdışına transfer etmeleri, bu vergi türünün etkisini azaltabilir.

1.3.5.3.1. Veraset ve İntikal Vergisi

Veraset ve İntikal Vergisi, Türkiye'de miras yoluyla veya bağış yoluyla elde edilen mal varlığı değerlerinin vergilendirilmesi için alınan bir vergi türüdür. Bu vergi, Türkiye'de vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasına yardımcı olurken, aynı zamanda devletin gelir elde etmesine de katkı sağlar.

Veraset ve İntikal Vergisi'nin avantajları arasında, devletin gelirinin artması, vergi adaletinin sağlanması ve vergi kayıplarının önlenmesi sayılabilir. Verginin getirdiği gelirler, kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılabilir. Verginin uygulanması, yasa dışı miras yolları ve bağışlar gibi vergi kaçırma yöntemlerini azaltabilir. Bununla birlikte, bu verginin yüksek oranları bazı kişilerin miras ve bağış planlarını etkileyebilir.

Veraset ve İntikal Vergisi'nin dezavantajları arasında, miras ve bağış işlemlerine ek bir vergi yükü getirmesi ve vergi beyannameleri, beyan edilecek malların değerinin tespiti ve ödemelerin düzenli olarak takibi gibi zorluklara neden olması sayılabilir. Ayrıca, vergi oranlarının yüksek olması, bazı kişilerin özellikle

yüksek değerli varlıkların transferini yasal olmayan yöntemlerle gerçekleştirmelerine teşvik edebilir.

1.3.5.3.2. MTV

Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV), Türkiye'deki araç sahiplerinin ödediği bir vergidir ve aracın türü, yaşına ve motor hacmine göre hesaplanır. MTV'nin amacı, devletin gelir kaynaklarından biri olmanın yanı sıra trafiği düzenlemek ve araçların çevreye olan etkisini azaltmak için teşvikler sağlamaktır (GIB, 2023).

MTV'nin avantajları arasında, trafiği düzenleyerek trafik sıkışıklığını azaltması, yollardaki araçların çevreye olan etkisini azaltması, ve vergi sisteminin diğer alanlarına kıyasla kolay uygulanabilir olması sayılabilir (Tuncay ve Demiral, 2016, 139 vd). Bununla birlikte, dezavantajları arasında, özellikle düşük motor hacmine sahip araç sahiplerinin yüksek oranda vergi ödemesi gerektiği ve araçların yaşına göre belirlenen oranların adil olmayabileceği gibi konular bulunmaktadır (Konyalı ve Kocaman, 2018, 107).

MTV, Türkiye'deki araç sahiplerinin ödediği önemli bir vergidir ve çeşitli avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Özellikle trafiği düzenlemesi ve çevre dostu araçları teşvik etmesi gibi avantajları bulunmakla birlikte, bazı araç sahiplerinin yüksek oranda vergi ödemesi gerektiği ve oranların adil olmayabileceği gibi dezavantajları da bulunmaktadır (Konyalı ve Kocaman, 2018, 107; Tuncay ve Demiral, 2016, 139).

1.3.5.3.3. Emlak Vergisi

Emlak Vergisi, mülk sahiplerinden alınan bir vergidir ve mülkün değeri üzerinden hesaplanır. Vergi, belediyeler ve valilikler tarafından toplanır ve yerel bütçelere katkı sağlar. Emlak Vergisi'nin ödeme süresi yılda iki kez olup, ödemelerin yapılmaması durumunda gecikme faizi uygulanır.

Emlak Vergisi, yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağıdır ve belediyelerin hizmetlerinin finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Verginin mülk sahiplerine mali yükümlülük getirdiği ve bazı durumlarda mülk sahipleri için yüksek bir maliyet oluşturduğu düşünülebilir. Ancak verginin adaletli bir şekilde

dağıtıldığı ve vergi gelirlerinin yerel hizmetlerin finansmanına katkı sağladığı da unutulmamalıdır.

Emlak Vergisi'nin uygulaması ve hesaplanması ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Örneğin, Türkiye'de emlak vergisi hesaplaması, mülkün rayiç değeri üzerinden yapılırken, ABD'de mülkün piyasa değeri baz alınır.

1.3.6. Vergi Kavramları

Vergi, devletin bireylerden veya kurumlardan belirli bir miktar para veya değerlerini devlete aktarmalarını zorunlu kılan bir mali yükümlülüktür (TC Başbakanlık Devlet Arşivleri, 2021).

Vergilendirme, toplumun kamu hizmetlerinin finansmanını karşılamak üzere devlet tarafından gerçekleştirilir (Maliye Bakanlığı, 2021).

Vergiler, maliye politikasının bir aracı olarak kullanılabilir ve ekonomik büyümeyi desteklemek veya ekonomik aktiviteyi yavaşlatmak gibi çeşitli etkilere sahiptir (Makinw ve Gregory, 2018).

Vergilerin avantajları arasında kamu hizmetlerinin finansmanının sağlanması, gelir dağılımının düzeltilmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması yer almaktadır. Ancak, vergilerin yüksek olması işletmelerin kar marjlarını azaltabilir ve tüketicilerin satın alma güçlerini düşürebilir (Auerbach, Alan ve Smetters, 2013, s. 139).

1.3.6.1. Spesifik-Ad valorem Vergi

Spesifik ve ad valorem vergiler, ekonomide yaygın bir şekilde kullanılan iki farklı vergi türüdür. Spesifik vergiler, belirli bir miktar vergi olarak tahsil edilirken, ad valorem vergiler, vergi tutarının malın değerine bağlı olarak belirlendiği vergilerdir. Bu iki vergi türünün avantaj ve dezavantajları vardır.

Spesifik vergilerin avantajları, belirli bir miktar vergi olarak tahsil edildiği için fiyatların artmasına neden olmadan gelir toplamayı mümkün kılmalarıdır. Bu nedenle, tüketici davranışları üzerinde daha az etkili olabilirler ve belirli ürünlere yönelik özellikle hedeflenmiş olabilirler. Dezavantajları ise, mal fiyatlarındaki dalgalanmalardan etkilenebilirler ve bu nedenle üreticilere daha yüksek maliyetler

getirebilirler. Ayrıca, ürünler arasındaki farklılıkları hesaba katmadıklarından, bazı ürünlerde haksız rekabete neden olabilirler (Investopia, 2021).

Ad valorem vergilerin avantajları, mal fiyatlarındaki dalgalanmalardan etkilenmemeleri ve dolayısıyla üreticilere sabit bir vergi yükü getirmeleridir. Ayrıca, mal fiyatlarındaki değişikliklere göre vergi oranının ayarlanabilmesi, adil bir vergilendirme sistemini mümkün kılar. Ancak, dezavantajları, fiyatları artırabilecekleri ve bu nedenle tüketici davranışlarını etkileyebilecekleri gerçeğidir. Ayrıca, vergi oranlarının doğru belirlenmesi zor olabilir ve bu da vergi yükünün haksız dağılımına neden olabilir (Investopia, 2021).

1.3.6.2. Dolaylı-Dolaysız Vergi

Dolaylı ve dolaysız vergiler, vergi sisteminin temel kavramlarından biridir. Dolaylı vergiler, mal ve hizmetlerin üretim, tüketim veya satışlarından elde edilir ve genellikle fiyatların içine dahil edilir. Örneğin, katma değer vergisi (KDV) bir dolaylı vergidir çünkü tüketiciler tarafından ödenir ve fiyatlara dahil edilir. Dolaysız vergiler ise, bireylerin gelirlerinden veya kazançlarından alınan vergilerdir. Gelir vergisi ve kurumlar vergisi dolaysız vergilere örnek olarak verilebilir.

Dolaylı vergilerin avantajları arasında, vergilerin toplanmasının kolay ve ucuz olması, kayıtdışı ekonomiyle mücadele etme potansiyeli, hükümetlerin gelirlerini artırması ve ekonomik aktiviteleri teşvik etmesi yer alır. Ancak, dolaylı vergilerin dezavantajları arasında, düşük gelirli bireylerin daha fazla etkilenmesi, fiyat artışlarına neden olması ve ekonomik eşitsizlikleri artırması yer alır. Dolaysız vergilerin avantajları arasında, vergilerin daha adil olması, bireylerin gelirlerine göre ödeme yapması, toplumun geneline yayılmış bir yükü paylaşması ve hükümetlerin vergi sistemi üzerinde daha fazla kontrol sahibi olması yer alır. Ancak, dolaysız vergilerin dezavantajları arasında, vergilerin toplanmasının zor olması, vergi kaçakçılığına neden olabilmesi ve yüksek maliyetlerle ilişkilendirilmesi yer alır.

II. BÖLÜM

DEMOKRASİ ve VERGİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Demokrasi ve vergi arasındaki ilişki, demokrasinin güçlenmesi ve sürdürülebilirliği için vergilerin önemine işaret eder. Demokrasinin temel prensiplerinden biri olan eşitlik, vergilerin adaletli bir şekilde tahsil edilmesini gerektirir. Ayrıca, devletin hizmetlerinin finansmanı için vergi gelirlerine ihtiyaç vardır. Vergi ödemek, vatandaşların devletle olan ilişkilerinin bir göstergesi olarak da kabul edilebilir. Ancak, vergi politikaları ve uygulamaları konusunda şeffaflık ve hesap verebilirlik önemlidir.

Vergi gelirleri, demokratik bir toplumda hizmetlerin eşit dağılımını sağlar ve dezavantajlı gruplara da yardım edebilir. Örneğin, sosyal programlar ve refah hizmetleri gibi hizmetlerin finanse edilmesi için vergi gelirlerine ihtiyaç vardır. Bu şekilde, toplumdaki eşitsizliklerin azaltılması hedeflenebilir. Bununla birlikte, vergilerin yüksek olması ve adaletsiz bir şekilde tahsil edilmesi, vatandaşların güvenini sarsabilir ve demokratik süreçte zarar verebilir.

Demokrasi ve vergi arasındaki ilişkiyi anlamak için, vergi politikaları ve uygulamalarının demokratik ilkelerle uyumlu olması gerektiğini hatırlamak önemlidir. Bu çerçevede, vergi politikaları ve uygulamaları hakkında bilgi edinme hakkı, hesap verebilirlik ve şeffaflık, katılımcılık ve eşitlik gibi demokratik ilkelerin göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1. Tarihsel Bağlamda Demokrasi ve Vergi İlişkisi

Demokrasi ve vergi ilişkisi, tarihsel bir perspektiften ele alındığında, verginin demokrasinin oluşumunda önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Vergi toplama süreci, devletlerin güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin finansmanı için kritik bir unsurdur. Bu nedenle, demokrasinin tarihsel gelişiminde vergi toplama sürecinin etkisi oldukça önemlidir (Şeker, 2015).

Ancak, vergi toplama süreci ve demokrasi arasındaki ilişki her zaman olumlu değildir. Bazı durumlarda, vergi politikaları baskıcı hükümetler tarafından kötüye kullanılabilen ve halkın özgürlüklerine müdahale edebilmektedir. Bu nedenle, vergi politikalarının demokrasi ilkeleriyle uyumlu olması ve insan haklarını korumaya yönelik olması gerekmektedir (Gözler, 2017).

Demokrasinin gelişmesi ve sürdürülmesi için vergi politikalarının şeffaf ve adil olması gerekmektedir. Vergi yükünün adil bir şekilde paylaştırılması, halkın vergi sistemi üzerinde güven duymasına ve devlet yönetimine olan desteğini arttırmasına yardımcı olabilir (Taner ve Ünal, 2013, 1).

Bununla birlikte, vergi politikalarının demokratik sürece etkisi sadece vergi yükünün adil bir şekilde paylaştırılması ile sınırlı değildir. Vergi politikalarının demokratik sürece etkisi, vergi politikalarının karar alma sürecindeki demokratik sürece olan katılımını da içermektedir. Bu nedenle, vergi politikalarının hazırlanması ve uygulanmasında halkın katılımı ve şeffaflığı sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir (Taner ve Ünal, 2013, 1).

Bu sayede halkın vergi politikalarına katılımı artacak ve demokratik süreç daha da güçlenecektir. Bununla birlikte, vergi politikalarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde halkın katılımı ve şeffaflığı sağlamak her zaman kolay olmayabilir. Özellikle vergi politikalarının karmaşıklığı ve teknikliği, halkın vergi politikalarına katılımını ve anlayışını zorlaştırabilir. Bu nedenle, vergi politikalarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde halkın eğitilmesi ve bilgilendirilmesi de önemlidir (Kuzu ve Uyar, 2015).

Vergi politikalarının demokratik sürece etkisi ile ilgili olarak bir diğer konu da vergi kaçakçılığıdır. Vergi kaçakçılığı, haksız bir vergi avantajı sağlamak amacıyla vergi yasalarını ihlal etmek anlamına gelmektedir. Vergi kaçakçılığı, demokratik

süreci olumsuz etkilemektedir çünkü vergi kaçakçılığı, vergi yükünü adil bir şekilde paylaşmak yerine, vergi yükünü yasalara uymayan kişilere yükleme eğilimindedir. Bu nedenle, vergi kaçakçılığı ile mücadele, demokratik sürecin güçlenmesine yardımcı olabilir (Savaşan, 2016, s. 69).

2.1.1. Antik (İlk) Çağda Vergileme

Antik Çağ'da vergileme uygulamaları, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Bu dönemlerde vergilendirme, kralların ve imparatorlukların yönetimlerini sürdürmek için kullanılan temel araçlardan biriydi. Özellikle, Roma İmparatorluğu'nun tarihi boyunca vergilerin toplanması ve kullanımı büyük bir önem taşımıştır (Scheffeld, 2012).

Antik çağlarda vergilendirme, genellikle toprak üzerindeki haklar, ticaret malları ve hizmetler üzerinden yapılmaktaydı. Özellikle Roma İmparatorluğu'nda, çiftçiler ve zanaatkarlar üzerinden çeşitli vergiler alınmaktaydı. Bunların yanı sıra, satış vergileri ve yabancıların girişlerinde alınan vergiler de uygulanmaktaydı (Goffart, 2010).

Antik çağlarda vergilendirme uygulamalarının avantajları arasında, yönetimlerin finansmanını sağlayarak halka hizmetler sunmalarına olanak tanınması yer alır. Ayrıca, vergi yükünün adaletli bir şekilde paylaşılması da ekonomik istikrarı sağlama açısından önemlidir. Ancak, vergi politikalarının keyfi olarak uygulanması ve zenginlerin ayrıcalıklı muamele görmesi dezavantajları olarak kabul edilebilir (Morris, 2004, s. 709).

Antik çağda, vergilerin toplanması genellikle otorite tarafından zorla ve halkın rızası alınmadan yapıldı. Bu dönemde vergi gelirleri, genellikle askeri harcamalar ve kraliyet ailesinin lüks yaşam tarzlarını finanse etmek için kullanılırdı (Morris, 2004, s. 709).

Antik Roma'da, Roma İmparatorluğu'nun genişlemesi ve sürdürülmesi için vergi toplama sistemi geliştirilmiştir. Roma İmparatorluğu, topraklarına vergi ödemekle yükümlü olan uyruklarından birçok vergi toplamıştır. Bu vergiler arasında arazi vergileri, kişi başı vergiler ve satış vergileri gibi çeşitli vergi türleri yer almaktadır (Morris, 2004, s. 709).

Antik çağlarda vergi toplama yöntemleri ve vergi türleri farklılık gösterse de, bu dönemlerde vergilerin çoğunlukla halkın rızası alınmadan zorla toplandığı ve vergi gelirlerinin de genellikle otoritenin ihtiyaçları için kullanıldığı bilinmektedir (Morris, 2004, s. 709).

2.1.2. Mezopotamya’da Vergileme

Mezopotamya’da vergileme, antik dönemlerdeki en eski vergi sistemlerinden biridir ve kentsel topluluklar tarafından uygulanmıştır. Mezopotamya toplumları, özellikle Sümerler ve Babiller, tarım ve ticarete dayalı ekonomileri nedeniyle vergi sistemleri konusunda oldukça gelişmişlerdi. Vergi, devletin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli bir kaynak olarak kabul edilmişti ve halkın vergi ödeme yükümlülüğü vardı (Postgate, 1994).

Mezopotamya’da vergileme sistemi, ticaret yollarının kontrolü ve kaynakların kontrolü açısından oldukça etkiliydi. Ancak vergi sistemi, genellikle kraliyet ailesi ve elit sınıfın çıkarlarına hizmet ediyordu ve halkın zorunlu vergi ödemeleri, bazen aşırı ve haksız olabiliyordu (Roux, 1992).

Bununla birlikte, Mezopotamya’da vergi toplama işlemleri oldukça organize edilmişti. Vergi, tarım ürünleri, hayvanlar ve diğer mal ve hizmetler şeklinde alınabiliyordu. Örneğin, tarım ürünleri ve hayvanlar, kraliyet sarayına ya da yerel tapınaklara sunulabiliyordu. Vergi tahsildarları, köyleri dolaşarak vergileri toplamakla görevliydi ve kayıt tutma ve vergi tahsilatı konusunda uzmanlaşmışlardı (Postgate, 1994).

Mezopotamya’da vergileme sistemi, vergi toplama işlemlerinin organizasyonu ve kaynakların kontrolü açısından avantajlıydı. Ancak elit sınıfın çıkarlarına hizmet eden ve halkın zorunlu vergi ödemelerini aşırı hale getiren dezavantajları da vardı. Vergi sistemi, devletin ekonomik kaynaklarının en önemli kaynaklarından biri olarak kabul edilmişti ve bu nedenle, sosyal ve ekonomik hayatın tüm alanlarında önemli bir rol oynamıştı (Roux, 1992).

2.1.3. Eski Mısır’da Vergileme

Eski Mısır’da vergileme sistemi, sadece ekonomik amaçlarla değil aynı zamanda toplumsal ve siyasi amaçlarla da kullanılmıştır. Vergi, nüfus sayımı yapılarak

tahsil edilmiş ve toplumun farklı kesimleri için farklı vergi türleri belirlenmiştir. Özellikle üretim yapan çiftçiler ve zanaatkarlar vergilendirilmiştir (Amer, 1996, s. 11).

Eski Mısır'da vergi yükü sadece alt sınıflara yüklenmemiş, üst sınıflar da vergilendirilmiştir. Örneğin, Firavunlar, din adamları ve saray çalışanları, genellikle altın, gümüş ve değerli taşlar gibi doğal kaynaklardan elde edilen vergileri ödemekle yükümlüydüler (Parkinson, 1991).

Eski Mısır'da vergi toplama işlemi oldukça merkeziydi ve vergi memurları tarafından yürütülürdü. Vergi toplama işlemi, genellikle yerel yöneticiler tarafından gerçekleştirilirken, daha büyük vergi tahsilatı, özellikle de doğal kaynaklardan elde edilen vergiler, merkezi yönetim tarafından kontrol edilirdi (Grimal, 1994).

Eski Mısır'da vergilendirme sisteminin avantajı, toplumun farklı kesimlerinin vergi yükünün adil bir şekilde paylaştırılmasıydı. Ayrıca vergiler, devletin idari ve ekonomik gücünü artırmak için kullanılmıştır. Ancak dezavantajı, vergilerin sık sık artırılması nedeniyle halkın tepkisine neden olması ve bazı dönemlerde ekonomik krizlere yol açmasıdır (Amer, 1996, s. 113).

2.1.4. Antik Yunan'da Vergileme

Antik Yunan'da vergi sistemi, şehir devletlerinin (polis) her birinin kendi içinde özerk olması nedeniyle karmaşık bir yapıya sahipti. Şehir devletlerinin yöneticileri olan aristokratlar, vergilerin toplanması, tahsili ve harcanmasıyla ilgili kararları verirdi (Jones, 2019). Vergilerin temel kaynakları, tarım ürünleri, emlak vergileri ve ticaret vergileriydi (Bell, 2000). Özellikle tarım ürünleri üzerindeki vergiler, Antik Yunan'da ekonomik yapıyı oluşturan tarım sektörüne ve tarım ürünlerine dayalı ticarete önemli bir yer tutuyordu (Scafuro, 2014).

Antik Yunan'da vergi toplama ve kullanma sürecindeki demokratik olmayan uygulamalar dezavantaj olarak sayılabilir. Özellikle zenginlerin, vergi kaçırmalarına yönelik yaptırımların zayıf olması ve bazı şehir devletlerinde, yurttaşlık hakkına sahip olanların dışındaki grupların vergi ödemek zorunda olmaması gibi uygulamalar, adil bir vergi sisteminin oluşmasına engel teşkil ediyordu (Jones, 2019).

Ancak vergilerin toplanması ve harcanması sürecindeki şeffaflık ve hesap verilebilirlik, avantaj olarak sayılabilir. Şehir devletlerinde, halk toplantılarında vergi toplama ve harcama kararları halkın oylarıyla alınır ve bu kararlar uygulanırken halka

hesap verilirdi (Pomeroy ve diğeri, 2018). Bu da halkın, vergi sistemi hakkında bilgi sahibi olması ve karar alma sürecine katılması açısından önemliydi.

2.1.5. Roma İmparatorluğu'nda Vergileme

Roma İmparatorluğu'nun vergi sistemi, imparatorluk tarihi boyunca çeşitli dönemlerde farklılık göstermiştir. İlk dönemlerde imparatorluk, eyaletlerine yönelik yıllık sabit vergi tahsilatı yaparken, sonraki dönemlerde bu sistem yerini daha fazla esneklik sağlayan yeni bir vergi sistemine bırakmıştır (Duncan Jones, 1996).

Bu yeni sistemde, toprakların üretkenliği ve nüfus sayısı gibi faktörlere göre vergi miktarları belirlenmiş ve her eyalet kendi vergi sistemini oluşturmuştur. Ancak bu esneklik, bazı dezavantajlar da beraberinde getirmiştir. Örneğin, zengin ve güçlü kişilerin vergi ödememek için yollar bulması, vergi tahsildarlarının yolsuzluk yapması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Braund, 2013).

Roma İmparatorluğu'nda vergi toplama işlemleri, özel olarak görevlendirilen memurlar tarafından yürütülmüştür. Bu memurlar, sık sık halkın tepkisini çekmiş ve hatta isyanlara neden olmuştur. Ancak Roma İmparatorluğu'nun geniş toprakları ve bu topraklar üzerindeki farklı kültürler nedeniyle vergi tahsilatı oldukça zordu ve bu zorluklar, vergi toplama işlemlerindeki sorunları artırmıştır (Sherwin-White, 1963).

Roma İmparatorluğu'nun vergi sistemi, imparatorluğun yıkılması sürecinde de etkili olmuştur. Özellikle son dönemlerde artan vergi yükleri, halkın hoşnutsuzluğuna neden olmuş ve imparatorluğun zayıflamasına katkıda bulunmuştur (Ward Perkins, 2005).

2.1.6. Feodal Dönem ve Magna Carta Libertatum

Feodal dönemde vergi sistemi, toprak sahipleri tarafından uygulanmaktaydı ve toplumun alt sınıfları üzerinde baskı unsuru olarak kullanılmaktaydı. Bu dönemde Magna Carta Libertatum gibi bazı belgelerle, hükümdarın keyfi vergi toplama yetkisine sınırlamalar getirilmiştir (Okay, 2016).

Magna Carta Libertatum, İngiltere Kralı I. John tarafından 1215 yılında imzalanan ve halkın haklarını ve özgürlüklerini korumak amacıyla kaleme alınan bir belgedir. Bu belge, kralın keyfi vergi toplama yetkisine sınırlamalar getirmiş ve halkın vergi konularında da söz sahibi olmasını sağlamıştır. Feodal dönemdeki vergi sistemi,

toplumun alt sınıflarını ekonomik olarak zayıflatmış ve sosyal eşitsizliğin artmasına neden olmuştur. Ancak, Magna Carta Libertatum gibi belgeler, halkın vergi konularında da söz sahibi olmasını sağlamış ve keyfi vergi toplama yetkisine sınırlamalar getirerek hukukun üstünlüğünü ve adaleti sağlamıştır. Bu nedenle, bu belgeler feodal dönemdeki vergi sistemi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Martin, 2015, s. 192).

2.1.7. Feodalitenin Çöküşü ve “Vergi Devleti”nin Doğuşu

Feodalitenin çöküşüyle birlikte, ulusal devletlerin güçlenmeye başlaması vergi sistemlerinde de önemli değişikliklere neden oldu. Bu dönemde, devletin toplumun geniş bir kesiminden vergi toplaması yaygınlaştı ve "vergi devleti" terimi ortaya çıktı (Glete, 2002). Bu dönemde vergi, sadece aristokratik sınıfın yüklediği bir yük olmaktan çıkarak toplumun her kesimine eşit şekilde dağıtılan bir yük haline geldi. Bu da toplumda bir sosyal adalet duygusu oluşmasına neden oldu (Macesich, 1970).

Vergi devletinin doğuşu, devletin güçlenmesine ve merkezi hükümetin yetkilerinin artmasına neden oldu. Bu da, vergi sistemlerinde daha fazla merkezi kontrolün sağlanmasını gerektirdi. Ancak, vergi toplama sürecindeki yolsuzluklar ve verginin adaletsiz dağılımı gibi sorunlar da ortaya çıktı. Bazı hükümdarlar, vergi yükünü halkın zayıf kesimlerine yükleyerek, kendi saraylarını süslemek veya savaşları finanse etmek için kullanmak gibi çıkarlar için vergi toplama sürecini suistimal ettiler (Braudel, 1984).

Bununla birlikte, vergi devletinin doğuşu, modern devletin temellerini de atmıştır. Vergi, modern devletin en önemli gelir kaynaklarından biri haline gelmiştir ve bu sayede devlet, kamu hizmetleri sunabilme ve yatırımlar yapabilme imkanı bulmuştur. Ayrıca, vergi toplama süreci de modern devletlerin oluşumuna katkıda bulunmuştur. Vergi toplama sürecinin merkezi kontrolü ve vergi adaletinin sağlanması için oluşturulan vergi idareleri, modern devletlerin kurumlarının da öncüsü olmuştur (Weber, 1919).

2.1.8. Fransız İhtilali, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi

Fransız İhtilali, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi, modern dünyanın siyasi, hukuki ve felsefi gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. 1789'da Fransa'da gerçekleşen bu devrim, toplumsal ve ekonomik değişimlerin yanı sıra hukuki ve siyasi

yeniliklere de öncülük etti. İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi, ihtilal döneminin en önemli belgelerinden biridir ve günümüzde bile birçok ülkenin anayasalarında ve hukuk sistemlerinde etkisini sürdürmektedir.

Bildirge, insan haklarının evrensel olduğunu savunarak, insanların eşit ve özgür doğduğunu, bu hakların devlet tarafından korunması gerektiğini ve herkesin yasalar önünde eşit olduğunu vurgulamaktadır. Bu ilkelere dayanarak, feodal kalıntıların kaldırılması, yargı sisteminin modernleştirilmesi ve insan haklarının korunmasına yönelik reformlar gerçekleştirildi. Bununla birlikte, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi'nin uygulaması sırasında bazı dezavantajlar da ortaya çıktı. Bildirge, siyasi hakları ve özgürlükleri vurgulasa da, ekonomik ve sosyal haklara daha az vurgu yapmaktadır. Bunun yanı sıra, söz konusu hakların tüm insanlara eşit olarak sağlanması ve korunması konusunda pratikte bazı sorunlar yaşanmıştır (Habib, 1990, s. 259). Ancak yine de, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi'nin getirdiği yenilikler ve evrensel insan hakları ilkesinin kabul edilmesi, modern demokrasi ve hukuk devletinin temelini oluşturmuştur. Bu belge, bugün bile dünya genelinde insan hakları mücadelesinin ve demokrasi savunucularının ilham kaynaklarından biridir (Ignatieff, 2000).

2.2. Günümüz Demokratik Devletlerinde Vergileme

Günümüz demokratik devletlerinde vergileme sistemi, ülkelerin ekonomik yapısının temel bir unsurudur. Bu sistem, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak, kamu hizmetlerini finanse etmek ve sosyal refahı artırmak için vergi toplama işlemini içermektedir (Çelik, 2014, s.115).

Demokratik devletlerde vergilendirme, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, hesap verebilirlik ve vergi adaleti gibi temel ilkelere dayanmalıdır (Othman, 2017, s. 3). Bu prensipler, vergi sisteminin işleyişinde adil ve etkili bir şekilde uygulanmalıdır. Ancak, vergi kaçakçılığı, vergi kaçırma ve yolsuzluk gibi yasadışı faaliyetler, vergi sisteminin etkinliğini azaltmaktadır (Fuest ve Riedel, 2018, s. 1).

Bununla birlikte, vergi sistemleri, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli kaynakları sağlamakta önemli bir rol oynamaktadır. Vergi gelirleri, eğitim, sağlık hizmetleri, güvenlik, altyapı ve diğer kamu hizmetlerinin finansmanı için kullanılmaktadır (Slemrod ve Yitzhaki, 2002, s.1).

Vergileme sisteminin bir diğer avantajı, gelir dağılımının düzenlenmesinde kullanılabilmesidir. Gelirin adaletli bir şekilde dağıtılması, toplumda sosyal refahın artmasına ve ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Alm, Martinez-Vazquez ve Rider, 2014, s. 1).

Ancak, vergi sistemi, toplumun ekonomik faaliyetlerine de etki etmektedir. Yüksek vergi oranları, işletmelerin karlarını azaltabilir ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir (Feld ve Heckemeyer, 2018, s. 1). Ayrıca, yanlış vergi politikaları, yatırım ve girişimciliği engelleyebilir ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir (Arnold, 2018, s. 1).

Vergi gelirleri, devletlerin hizmetleri finanse etmek için önemli bir kaynaktır. Demokratikleşme süreci ise devletlerin vatandaşlarına daha fazla hak ve özgürlük tanınması, güçler ayrılığı ilkesine uygun hareket etmesi ve demokratik kurumları güçlendirmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, günümüz demokratik devletlerinde vergileme ve demokratikleşme arasındaki ilişki incelenmelidir.

Vergi gelirlerinin artması, demokratikleşme sürecinin finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Vergi gelirleri, devletlerin vatandaşlarına sağladığı hizmetleri finanse etmek, sosyal programları ve kamu yatırımlarını finanse etmek için kullanılır. Bu açıdan, vergi gelirlerinin artması, devletlerin vatandaşlarına daha iyi hizmetler sunmasına olanak tanır (Kalkan, 2018, s. 24).

Ancak, vergi politikalarının uygulanması da demokratikleşme sürecini etkileyebilir. Özellikle, vergi politikalarının adil olmaması, halkın güvenini sarsabilir ve demokratikleşme sürecini olumsuz etkileyebilir. Vergi politikalarının adil olması, vatandaşların devlete olan güvenlerini artırır ve demokratikleşme sürecini destekler (Kaya, 2015, s. 64).

Vergi politikalarının demokratikleşme üzerindeki etkisini anlamak için, vergi politikalarının nasıl belirlendiği ve uygulandığı da incelenmelidir. Vergi politikaları genellikle demokratikleşme sürecindeki diğer reformlarla birlikte ele alınır. Bu nedenle, vergi politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında vatandaşların katılımı, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesine uygun hareket edilmesi demokratikleşme sürecinin önemli bir parçasıdır (Petersmann, 2019, s. 17).

Bununla birlikte, vergi politikalarının demokratikleşme üzerindeki etkisi konusunda farklı görüşler de bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar, vergi politikalarının

belirlenmesinde vatandaşların katılımının demokratikleşmeyi arttırdığını savunurken, bazıları bu görüşe karşı çıkmaktadır (Sani, 2020, s.43). Bu farklı görüşler, konunun tartışmalı olmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, demokratik devletlerde vergileme sistemi, kamu hizmetlerinin finansmanı için önemli bir araçtır. Ancak, vergi sistemi, adil, şeffaf ve hesap verebilir olmalıdır. Ayrıca, vergi politikaları, ekonomik faaliyetleri etkileyebileceğinden dikkatli bir şekilde düzenlenmelidir.

2.2.1. Avrupa Ülkelerinde Vergilendirme Üzerine İnceleme

Günümüz dünyasında vergilendirme, devletlerin gelirlerini artırmak ve hizmetlerini finanse etmek için kullandıkları en temel araçlardan biridir. Avrupa ülkeleri de vergilendirme konusunda çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Bu çalışmada, Avrupa ülkelerinde vergilendirme konusu incelenerek avantajları ve dezavantajları değerlendirilecektir.

Avrupa ülkelerinde vergilendirme sistemleri, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Vergilendirme oranları, vergi türleri ve vergi muafiyetleri gibi unsurlar ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu farklılıkların nedenleri arasında ülkelerin ekonomik yapıları, sosyal politikaları ve vergilendirme kültürleri gibi faktörler yer almaktadır (Akkoyunlu-Wigley ve Bayraktar, 2019, s. 82).

Avrupa ülkeleri vergilendirme konusunda farklı uygulamalar yaparken, vergi adaleti de oldukça önemli bir kriterdir. Vergi adaleti, herkesin gelirin ve servetine göre adil bir şekilde vergilendirilmesini ifade eder. Bu nedenle, vergi sisteminin adil olması, toplumun vergiye olan güvenini artırmakta ve vergi toplama sürecini kolaylaştırmaktadır (Borjas ve Hilton, 2019, s. 194).

Avrupa ülkelerinde vergilendirme konusunda yapılan araştırmalar, vergi oranlarının yüksek olmasının devletlerin hizmet sunumunu artırdığına ve sosyal politikalarını geliştirdiğine işaret etmektedir. Ancak, yüksek vergi oranları bazı dezavantajlar da beraberinde getirmektedir. Bu dezavantajlar arasında, işletmelerin karlarını düşürmesi, ülkeler arasında rekabet gücünün azalması ve ekonomik büyümenin yavaşlaması yer almaktadır (Gupta ve Kristensen, 2020, s. 53).

Avrupa ülkelerinde vergilendirme konusunda yapılan çalışmalar, vergi kaçırmanın da önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Vergi kaçırma, devletlerin

kaynaklarının azalmasına neden olmakta ve vergi adaletini de olumsuz etkilemektedir. Vergi kaçırmanın önlenmesi için ise vergi denetimi, vergi mükelleflerinin bilgilendirilmesi ve vergi cezalarının caydırıcı bir etkisi olması gerekmektedir (Balla ve Nicoleta, 2020).

Gelir vergisi, tüketim vergisi, kurumlar vergisi gibi vergi türlerinin her ülkenin ekonomik ve sosyal yapısına göre farklılık gösterdiği bilinmektedir. Bu nedenle, vergilendirme sistemleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Avrupa ülkelerinde vergilendirme sistemleri ve uygulamaları hakkında geniş kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Avrupa ülkeleri arasında farklı vergilendirme politikaları uygulandığı için, bu ülkelerin vergi sistemleri ve uygulamaları arasında karşılaştırmalı analizler yapılmaktadır (Ekşi, 2014, s. 27).

Vergilendirme politikaları, birçok Avrupa ülkesinde geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Bazı Avrupa ülkeleri, düşük vergi oranlarıyla yabancı yatırımcıları çekmeye çalışırken, bazıları da yüksek vergi oranlarıyla refah devleti hizmetlerini finanse etmeyi amaçlamaktadır (Wöhlbier, 2017, s. 12). Özellikle İskandinav ülkeleri, yüksek vergi oranlarına rağmen toplumsal refah hizmetlerinde üst sıralarda yer almaktadır (Kaygusuz, 2015, s. 42).

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında, üye ülkelerin vergilendirme sistemleri arasında bir uyum sağlanması amaçlanmaktadır. AB ülkeleri, vergilendirme alanında birlikte çalışarak çifte vergilendirmenin önlenmesi, vergi kaçakçılığına karşı mücadele, sınır ötesi işlemlerin vergilendirilmesi, dolaylı vergilerin uyumu gibi konularda işbirliği yapmaktadır (Yılmaz, 2016, s. 98).

Avrupa ülkelerinde vergi sistemi üzerinde yapılan çalışmalar, vergi politikaları açısından avantaj ve dezavantajları ortaya çıkarmaktadır. Yüksek vergi oranları, devletin refah hizmetleri için gerekli kaynakları sağlamasına yardımcı olabilir. Ancak, yüksek vergi oranları aynı zamanda işletmelerin ve yatırımcıların ülkeye yatırım yapma konusunda tereddüt etmelerine neden olabilir (Wöhlbier, 2017, s. 25).

Sonuç olarak, Avrupa ülkelerinde vergilendirme sistemi hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır ve bu çalışmalar, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal yapısına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

2.2.2. ABD’de Vergilendirme Üzerine İnceleme

ABD’de vergilendirme hem bireysel hem de kurumsal vergileri içeren geniş bir yelpazede düzenlenmektedir. İşletmeler, gelir vergisi, kurumlar vergisi, vergi kesintileri ve mükellef hakları konularında ayrıntılı kurallara tabidirler (Yıldırım, 2017, s. 28). Vergi sistemlerinin önemli bir özelliği, hükümetlerin gelir toplama yöntemleri arasında en önemli ve etkili olanıdır. Bununla birlikte, ABD'deki vergi sisteminin karmaşıklığı ve yüksek oranları, bazı dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Örneğin, bireysel vergi oranlarındaki yükseklik, bazı bireylerin vergi ödememek için vergi kaçırma yöntemlerine başvurmaya neden olabilmektedir (Marshall, 2016, s. 42).

Ancak, ABD'nin vergi sistemi de bazı avantajlar sunmaktadır. Örneğin, kurumsal vergi oranlarının düşük olması, ABD'yi yabancı yatırımcılar için cazip hale getirmekte ve dolayısıyla ülkeye yabancı sermaye girişini artırmaktadır (Baker, 2015, s. 16). Ayrıca, ABD'nin vergi sistemi, sosyal yardımlar ve sağlık hizmetleri gibi önemli kamu hizmetlerini finanse etmek için gerekli olan geliri toplamakta etkilidir.

ABD'de vergilendirme konusu oldukça karmaşık ve çeşitlidir. Federal hükümet, eyalet hükümetleri ve yerel yönetimler, her biri kendi vergi yasalarını belirlemekte ve uygulamaktadır. Bununla birlikte, federal hükümet, gelir vergisi, kurumlar vergisi, sosyal güvenlik vergisi, ölüm vergisi ve emlak vergisi gibi çeşitli vergi türlerini uygulamaktadır (Murphy, 2015, s. 3).

ABD vergi sisteminin avantajlarından biri, vergi oranlarının genellikle düşük olmasıdır. Özellikle şirketler için, kurumlar vergisi oranı genellikle düşüktür ve diğer ülkelerin çoğundan daha rekabetçi olabilir. Bununla birlikte, dezavantajı, vergi yasalarının oldukça karmaşık olması ve birçok farklı vergi türünün uygulanmasıdır. Ayrıca, vergi kaçırma ve vergi yasalarını ihlal etme gibi sorunlar da sık sık ortaya çıkmaktadır (Hassett, 2019, s. 11).

Araştırmalar, ABD'deki vergi sisteminin daha adil hale getirilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmektedir. Özellikle, yüksek gelir gruplarının vergi oranlarının artırılması ve vergi kaçakçılığı ve vergi kaçırmanın önlenmesi için daha sıkı yaptırımların uygulanması gerektiği önerilmektedir (Smith, 2018, s. 22).

2.3. Litaratürde Demokrasi ve Vergi Arasındaki İlişki

Demokrasi ve vergi arasındaki ilişki literatürde oldukça önemli bir konudur. Vergi gelirlerinin demokrasi üzerindeki etkisi konusunda yapılan araştırmalar sonucu bazı önemli bulgular elde edilmiştir. Örneğin, Kolsuz (2012) yaptığı çalışmada, "demokratikleşme sürecinde vergi gelirlerinin arttığı" sonucuna ulaşmıştır (s. 70). Ayrıca, Vergne ve Durand (2011) yaptıkları araştırmada, "demokrasi endeksinin artmasıyla birlikte vergi gelirlerinin arttığı" sonucuna ulaşmışlardır (s. 201).

Demokrasi ve vergi arasındaki ilişkinin avantajları arasında, vergi sisteminin daha adil ve şeffaf olması, vergi gelirlerinin artması ve dolayısıyla kamu hizmetlerinin daha iyi finanse edilmesi yer almaktadır (Inman, 2004, s. 11). Bununla birlikte, bu ilişkinin dezavantajları arasında, yüksek vergi oranlarının işletmeleri ve yatırımcıları ülkeye çekmede zorluk çıkarması, ekonomik büyümeyi sınırlaması ve gelir eşitsizliğini artırması yer almaktadır (Besley & Persson, 2011, s. 18).

Literatürdeki bulgulara dayanarak, demokratikleşme sürecinde vergi gelirlerinin artması, vergi sisteminin adil ve şeffaf olması ve kamu hizmetlerinin finanse edilmesi açısından önemli avantajlar sunar. Ancak, yüksek vergi oranları işletmeleri ve yatırımcıları ülkeye çekmede zorluk çıkarabilir, ekonomik büyümeyi sınırlayabilir ve gelir eşitsizliğini artırabilir. Bu nedenle, vergi politikalarının belirlenmesi ve uygulanması sırasında demokratik ilkelerin korunması ve dengeli bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

Demokrasi ve vergi arasındaki ilişki, literatürde sıklıkla tartışılan bir konudur. Bu bağlamda, literatürde yer alan çalışmalar, demokratik bir sistemin etkin bir vergi sistemi oluşturma açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır (Yılmaz ve Yılmaz, 2019, s. 80). Demokrasi, toplumun vergi ödemelerine katılımını artırabilir ve vergi sisteminin adaletli, şeffaf ve etkili bir şekilde yönetilmesini sağlayabilir (McBride, 2017, s. 211).

Diğer yandan, bazı araştırmalar, yüksek vergi oranlarının demokratik bir sistem üzerinde olumsuz etkileri olabileceğine işaret etmektedir (Saez, 2019, s. 33). Yüksek vergi oranları, özellikle yüksek gelirli grupları olumsuz etkileyebilir ve bu durum, toplumsal adaletsizliğe ve siyasi istikrarsızlığa yol açabilir (Persson ve Tabellini, 2002, s. 123).

Bununla birlikte, demokrasi ve vergi arasındaki ilişki bazı karışıklıklar da bulunmaktadır. Bazı araştırmalar, demokrasinin vergi toplama kapasitesine sınırlama getirebileceği ve dolayısıyla vergi sisteminin etkililiğini azaltabileceği iddiasını ortaya atmaktadır (Besley, 2007, s. 316). Bu noktada, vergi sisteminin etkililiğini artırmak için, demokratik bir sistemin yanı sıra, iyi tasarlanmış bir vergi politikasına ihtiyaç duyulduğu da vurgulanmaktadır (Bird ve Zolt, 2005, s. 78).

Sonuç olarak, demokrasi ve vergi arasındaki ilişki oldukça karmaşık bir konudur. Literatürdeki çalışmalar, demokratik bir sistemin, etkin bir vergi sistemi oluşturulması açısından önemli olduğunu vurgularken, yüksek vergi oranlarının olumsuz etkilerine de dikkat çekmektedir. Ancak, vergi sisteminin etkililiğini artırmak için, demokratik bir sistemin yanı sıra, iyi tasarlanmış bir vergi politikasına da ihtiyaç duyulmaktadır.

2.4. Literatür Taraması

Aktan C. C.(2002) Geleneksel maliye teorisine göre, artan oranlı vergiler adil, düz oranlı vergiler ise herkese aynı oranda vergi uygulandığı için adil değil. Ancak, bu inanç bilimsel temele dayanmıyor ve düz oranlı vergilerin daha adil olduğu görüşü savunuluyor. Artan oranlı vergiler yerine düz oranlı vergilerin daha adil bir seçenek olabileceği düşünülüyor.

Candan, N. (2007) İbni Haldun mali olayları değerlendirirken tarihe dayandırmış ve olayları toplumbilimci bir bakış açısıyla incelemiştir. Ortaçağ'da ekonomik ve siyasi belirsizlikler nedeniyle günümüzdeki kadar gelişmiş maliye kurumları bulunmamış olsa da, İbni Haldun'un üretim ilişkileri, mülkiyet ve vergi konularındaki görüşleri önemlidir. İbni Haldun, vergilendirme konusunda adalet, eşitlik, iktisadilik ve ödeme gücü gibi prensiplere önem vermiş ve vergi toplama yöntemlerinde adil davranılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu görüşleri, İbni Haldun'un vergilendirme konusundaki fikirlerinin temelini oluşturur.

Cusack, T. R. (1997) Bu çalışmaya göre, partizan siyasetin kamu harcamalarını değiştirme rolünü değerlendiriyor. Analiz, on altı OECD ülkesinin kamu sektörlerinin gelişimine ilişkin üç on yılın üzerine yayılan verileri kapsıyor. Analiz sonuçları, partizan siyaset modeline güçlü destek sunmaktadır. Özellikle dikkate değer olan, seçmenlerin ve hükümetin ideolojik tercihleri arasındaki ayrım ve bu ayrımın

seçmenlerin oynadığı baskın rolüdür. Sonuçlar ayrıca, uluslararası ekonomiye olan bağlantıların sıkılaşmasıyla partizan siyasi etkilerin ortadan kaldırılmadığının, yaygın inanın aksine olduğunu göstermektedir. Kluwer Academic Publishers tarafından 1997 tarihli telif hakkıyla yayımlanmıştır.

Dahl (2005) Madison'ın Amerikan hükümetinin yapısı ve demokrasi anlayışı hakkındaki görüşleri ele alınıyor. Madison, Amerikan Anayasa Konvansiyonu'na katıldığında ve Federalist yazıları sırasında demokrasi teriminin vizyonladığı hükümet için uygun olmadığını savunuyordu ve bu hükümetin bir cumhuriyet olarak adlandırılması gerektiğini belirtiyordu. Ancak Madison, zamanla daha demokratik görüşlere yöneldi ve kendi kendini yönetme kurumlarını desteklemeye başladı. Ancak, Madison'ın görüşleri bile, günümüzün kabul ettiği büyük bir politik sistemin tam anlamıyla demokratik bir hükümet olarak kabul edilmesi için yeterli değildi. Bu nedenle, Madison'ı demokratik bir figür olarak değerlendirmek yanıltıcı olabilir.

Diamond ve Morlino (2005) On yıldan fazla bir süredir, Batı demokrasilerinin krizle başa çıkabilmeleri ve nihayet kendi kalite seviyelerini artırabilmeleri için reforma ihtiyaçları olduğu geniş çapta fark edilmektedir. Bu çalışmanın amacı, bir demokrasinin kalitesinin neden ve nasıl değerlendirilebileceğini (ve aslında değerlendirilmesi gerektiğini) açıklamaktır. Uluslararası bilimsel sahada çalışan bir ana çalışma alanının durumu üzerine bir düşünce sürecini geçerek ve bu çalışmaları sınıflandırmak için orijinal bir tipolojik öneri sunarak, demokrasinin krizinin, öncelikle bilim adamlarının değerlendirme becerilerini geliştirerek ve ikinci olarak, demokratik kalite hakkındaki bilgiyi vatandaşlar için faydalı bilgiye dönüştürerek aşılabilir olduğunu savunuyor.

Gökalp İ. (2007) Bu çalışmada, Türkiye'de vergi kaçakçılığı, mükellef gelir seviyesi, gelir kaynağı, vergi oranları, adalet algısı, vergi afları, denetim ve ceza oranları ile yakından ilişkilidir. Yüksek kayıt dışı ekonomi oranı, devlet gelirlerinde büyük kayıplara neden olmakta ve bu sorunun çözülmesi gerekmektedir. Kayıt dışı ekonominin olumsuz etkileri sadece kamu finansmanında değil, aynı zamanda dürüst mükelleflere haksız rekabet ve ticaret ortamı da yaratmaktadır. Türk Vergi Sistemi'nde vergi kaçakçılığını önlemek ve gelirleri artırmak için kapsamlı bir vergi reformu gerekmektedir. Bu reform, ekonomik büyümeyi desteklemeli, vergi adaletini sağlamalı, vergi tabanını genişletmeli, kayıt dışı ekonomiyi engellemeli, vergi mevzuatını basitleştirmeli ve güveni artırmalıdır. Ayrıca, etkili denetim, ödüllendirme

ve caydırıcı mekanizmaların kurulması gerekmektedir. Bu reformlar, Türk Vergi Sistemi'ni vergi kaçakçılığını önleme, gelirleri artırma, kamu harcamalarına kaynak sağlama, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltma ve ekonomik istikrar sağlama görevlerini daha etkili bir şekilde yerine getirecek ve vergi sistemiyle ilgili güveni yeniden inşa edecektir.

İnaltong, C. (2012) Türkiye'deki yüksek kayıtdışı ekonomi oranı, vergi kaçakçılığı ve adil olmayan bir vergi sistemi ile sıkı bir bağlantıya sahiptir. Bu durum, devlet gelirlerinin azalmasına ve haksız rekabetin artmasına neden olmaktadır. Türk Vergi Sistemi, acil bir şekilde kapsamlı bir vergi reformuna ihtiyaç duymaktadır. Bu reformlar, vergi kaçakçılığını önlemeyi, vergi gelirlerini artırmayı, ekonomik büyümeyi desteklemeyi, vergi adaletini sağlamayı ve kayıtdışı ekonomiyi engellemeyi amaçlamalıdır. Ayrıca, vergi sistemi ile ilgili güveni artırmak için etkili denetimler, ödüllendirmeler ve caydırıcı mekanizmalar da içermelidir. Bu sayede Türk Vergi Sistemi, kamu finansmanını dengelemek, gelir dağılımını düzeltmek ve ekonomik istikrarı desteklemek gibi görevlerini daha etkili bir şekilde yerine getirecektir.

Karayılmazlar ve Güran (2005) Bu çalışma, gelir vergisinin farklı tarife yapılarını adalet ve etkinlik açısından analiz ediyor. Artan oranlı gelir vergisi, gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltırken ekonomik sorunlara yol açabilen yüksek marjinal vergi oranlarına neden oluyor. Bu tarife yapısı, bireylerin çalışma, tasarruf ve yatırım kararlarını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, vergi yönetimi ve denetimi sorunları nedeniyle gelirin yeniden dağıtımında yetersiz kalabilir. Sonuç olarak, bu durum kalkınma gecikmelerine, vergi bilincinin zayıflamasına ve vergilere karşı gizli bir itiraza yol açabilir. Gelirin düz oranlı vergilendirilmesi, hem bireylerin ekonomik kararlarını daha az çarpıtırken hem de geliri daha adil bir şekilde yeniden dağıtırken etkili olabilir.

Keen, M., & Smith (2006) Bu makale, KDV (Katma Değer Vergisi) kaçakçılığı ve dolandırıcılığının KDV'nin kendine özgü yapısı nedeniyle nasıl artabileceğini ele almaktadır. AB'deki KDV uyumsuzluklarını tanımlar, bu sorunların nasıl ele alınabileceğini tartışır ve yüksek gelirli ülkelerdeki yaygınlığı analiz eder. AB'deki sorunlar, sadece idari önlemlerin yetersiz kalabileceği ve AB içi ticaretin KDV muamelesinin temel bir yeniden tasarımını gerektirebileceği bir gerçeğe işaret etmektedir. Bu makale, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde geçerli olmayan koşulları yansıttığı için AB içindeki mevcut zorlukların önemini vurgulamaktadır.

Kırışık, Kurban ve Pekel (2019) Bu alışma, basın özgürlüğünün önemli işlevlerini, bilgilendirme hakkının korunması ve hükümet denetiminin sağlanması bağlamında vurgular. Basın, kamuoyu denetiminin etkili bir aracıdır, özellikle hükümet ve bürokrasinin izlenmesinde kritik bir rol oynar. Ancak, basın özgürlüğünün sınırları vardır ve bu sınırlardan biri devlet güvenliği ile ilgilidir. Devlet güvenliği meseleleri, basının hukuki sınırlarını korumak için özel dikkat gerektirir. Ancak, devlet güvenliği konusu her zaman net değildir ve bazen basın ile devlet arasında anlaşmazlıklara yol açar, hatta hukuki davalara neden olabilir. Bu zorlu alanda, çalışma toplumun çıkarlarını gözeterek basın özgürlüğü ile devlet güvenliği arasında dengeli bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlar. Bu dengeyi sağlamak için yeni bir yaklaşım veya formülasyon geliştirme çabalarıyla birlikte toplum yararını da göz önünde bulundurur. Sonuç olarak, çalışma, basın özgürlüğü ile devlet güvenliği arasında sağlıklı bir denge noktası bulma amacını taşır ve bu dengeyi elde etmek için yeni yaklaşımları ele alır.

Ozturk, I. (2007) Bu makale, yabancı doğrudan yatırımların (FDI) ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ele alan literatürü gözden geçirir. FDI'nın büyümeye etkisi konusunda yapılan deneysel çalışmaların sonuçları karmaşık bir tabloyu yansıtmaktadır ve faktörler arasında işgücü maliyetleri, açıklık, yatırım iklimi, ülke tipi (gelişmiş veya gelişmekte olan), mali teşvikler gibi önemli değişkenler bulunmaktadır. Ancak, bazı belirleyici faktörler, FDI'nın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği görüşünde birleşmektedir. Bu faktörler arasında serbest ticaret bölgeleri, ticaret rejimi, insan sermayesi, finansal piyasa düzenlemeleri, bankacılık sistemi, altyapı kalitesi, vergi teşvikleri, pazar büyüklüğü, bölgesel entegresyon anlaşmaları ve ekonomik/politik istikrar yer almaktadır. Bu faktörler FDI'nın büyümeye katkı sağlamasını destekler. Sonuç olarak, literatür, FDI'nın ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir faktör olduğu konusunda genel bir uzlaşı olduğunu göstermektedir. FDI'nın sermaye birikimi, teknoloji transferi, insan sermayesi geliştirme gibi çeşitli kanallar aracılığıyla büyümeye olumlu etkileri olduğu yaygın bir görüştür.

Przeworski, A., & Limongi, F. (1997) Bu alışma, politik rejimlerin yükselmesi, sürmesi ve çökmesini etkileyen faktörleri incelemektedir. Özellikle, ekonomik kalkınma düzeyleri ile demokratik rejimlerin varlığı arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. 1950 ila 1990 yılları arasındaki 135 ülkeyi içeren verilere dayanarak, araştırma ekonomik kalkınmanın demokrasiye geçiş olasılığını etkilemediği, ancak refahın demokratik rejimleri daha istikrarlı hale getirdiğini buluyor. Refah ile

demokratik istikrar arasındaki ilişki belirgin bir yapıya sahiptir ve orta düzeydeki kalkınma düzeylerindeki demokrasilerin çökmesinin, Latin Amerika'nın Güney Konisi gibi belirli bir bölgeye özgü olduğu gözlenmektedir. Bu desenler geçmiş dönemlerde de gözlemlenmiştir, ancak 1950'den sonra bağımsız olan zengin ülkelerde diktatörlüklerin daha uzun süre hayatta kalmaya meyilli olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, çalışma, modernleşmenin demokrasiyi doğrudan üretmeyebileceğini, ancak demokrasilerin modern ülkelerde daha sık hayatta kaldığını vurgulamaktadır.

Sürmen, Y. (1992) Bu yazı, çağdaş vergilemenin en etkin yöntemi olarak kabul edilen beyana dayalı vergilendirmeyi destekleyen muhasebecilik mesleğinin önemini vurgulamaktadır. Özellikle Türkiye'de muhasebecilik mesleğinin gelişmesi ve etkin hale gelmesi gerektiğini belirtir. Vergi mükellefleri ile daha yakın işbirliği ve gerektiğinde eğitim faaliyetleri düzenlemek, etkin bir vergi bilincinin oluşturulmasının temel şartları arasında yer alır. Bu şekilde, vergileme sürecinde beklenen mali, ekonomik ve sosyal fonksiyonların yerine getirilmesi mümkün olacaktır. Vergi kanunlarının muhasebenin doğal prensiplerine uygun ve işletmelerin muhasebe düzeyi ile uyumlu olması gerektiğini vurgular. Ayrıca, vergi kanunlarının ülkenin gerçeklerine uygun, basit ve anlaşılır bir şekilde oluşturulması gerektiğini ve istisnaların, muafiyetlerin ve farklı vergi oranlarının kolayca anlaşılabilir olması gerektiğini belirtir.

Torgler, B., & Schneider, F. (2009) Bu çalışma, ülkelerin vergi ahlakının ve kurumsal kalitesinin gölge ekonomiyi nasıl etkilediğini incelemek için çoklu değişkenli bir analiz kullanmaktadır. Literatür, bu faktörlerin gölge ekonomiyi anlama ve kontrol etme konusundaki önemini vurgulamaktadır. Yeni veri kaynakları, bu önemli konuyu daha iyi anlama fırsatı sunmaktadır. Araştırma, bir dizi potansiyel faktörü kontrol ettikten sonra, daha yüksek vergi ahlakının ve daha yüksek kurumsal kalitenin gölge ekonominin daha küçük olmasına katkı sağladığını güçlü bir şekilde desteklemektedir.

Varel, A. (2020) Bu çalışma, Türkiye'deki modernleşme sürecinde öznelerin rolünü ele alır. Genellikle özneler, nesnel belirlenimlerin dışında veya üstünde etkili bir varlık gibi ele alınır. Ancak GDG tezi, öznelerin hareketlerinin nesnel belirlenimlerle etkileşim içinde şekillendiğini vurgular. Çalışma, öznelerin nesnel belirlenimlerle etkileşim halinde olduklarını ve bu etkileşimin öznelerin tercihlerini ve hareketlerini etkilediğini vurgular. Öznelerin irade ve eylemleri yanı sıra nesnel

belirlenimlerin de modernleşme sürecini etkilediğini ifade eder. Sonuç olarak, çalışma, Türkiye'deki modernleşme tartışmalarını öznel irade ve eylemleri yerine nesnel belirlenimlere odaklanmaya çağırır. Modernleşme sürecini tam olarak anlayabilmek için öznelir nesnel belirlenimlerle etkileşimini göz önüne almanın önemini vurgular.

Young, I. M. (1990) "Adalet ve Farklılık Politikaları," toplumsal adaleti sadece dağıtım adaleti ile sınırlamayı eleştirir. Iris Marion Young, demokratik teorilerin kültürel olarak tanımlanmayan grupları ihmal ettiğini belirtir. Kitap, farklı kültürel grupların katılımını ve ayrımcılık karşıtı politikaları vurgular. Danielle Allen'in önsözü, kitabın bağlamını açıklar ve toplumsal adalet tartışmalarının nasıl evrildiğini vurgular.

Kirişçi ve Sloat (2022) Yazara göre, içsel ve dışsal faktörler Türkiye'deki gerilemeyi tetiklemekte olup içeride, siyasi kültürün değişimi, dışarıda ise AB üyeliği sürecindeki olumlu olmayan gelişmeler beraberinde bölgesel istikrarsızlığı getiriyor. Sonuç olarak, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde gerginlikler uzun vadede Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinin karmaşık ve gerilimli olacağı ihtimalini güçlendirmekte olup yazar daha fazla işbirliği ve diyalog çağrısında bulunuyor.

Tabar ve Karas (2021) tarafından yapılan çalışmada vergilerin demokrasi üzerindeki etkilerini saptamak için 37 OECD ülkesi örneklem olarak alınmış ve 2010-2019 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Çalışma panel regresyon yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre vergi yükünün demokrasi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuş, vergi türleri itibarıyla ise dolaylı vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bulunurken, dolaysız vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif bulunmuştur.

Saraçoğlu vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'de vergileme ve demokrasi arasındaki ilişki incelenmiş olup, 1984-2019 yıllarını kapsayan çalışmada regresyon analizi tercih edilmiştir. Çalışmadan elde edilen neticelere göre, belli bir eşik kadar vergi yükü demokrasi düzeyini arttırmakta fakat bu eşik aşıldıktan sonra vergi yükü arttıkça demokrasi düzeyi azalmaktadır.

Tablo 1
Literatür Taramasının Özeti

YAZAR	DÖNEM	ÇALIŞMA ALANI	YÖNTEM	SONUÇ
Aktan C. C.	2002	Türkiye	Analitik	Artan oranlı vergiler geleneksel olarak adil kabul edilir, ancak bu görüş bilimsel bir temele dayanmaz. Düz oranlı vergilerin daha adil olduğu savunulur ve artan oranlı vergiler yerine düz oranlı vergilerin tercih edilmesi önerilir.
Candan, N.	2007	Ortaçağ	Teorik	Vergilendirme konusunda adil ve iktisadi ilkeleri savunmuş ve vergilendirmenin adalet, eşitlik ve ödeme gücü prensiplerine dayandığını vurgulamıştır.
Cusack, T. R.	1997	OECD Ülkeleri	Ampirik Analiz	Partizan siyasetin kamu harcamalarını etkilediğini gösteriyor. Seçmenlerin ve hükümetin ideolojik tercihleri arasındaki ayrım önemlidir ve uluslararası ekonomi ile olan ilişkiler, partizan siyasi etkileri ortadan kaldırmamıştır.
Dahl, R. A.	2005	Chicago	Teorik	Madison, Amerikan demokrasisini etkileyen bir düşünürdür ve demokratik düşüncelerin gelişimine katkıda bulunmuştur. Ancak, 1787'deki bazı görüşleri, günümüz demokrasi standartlarına göre eksik kalmıştır.
Diamond, L., & Morlino, L.	2005	ABD	Karşılaştırmalı Analiz	Batı demokrasilerinin krizlerle başa çıkabilmek ve kalitelerini artırmak için reforma ihtiyacı olduğu açıkça ortaya çıkmıştır.
Gökalp İ.	2007	Türkiye	Teorik ve Politika Analiz	Türkiye'deki vergi kaçakçılığı ve kayıtdışı ekonomi, vergi sistemi ve adaletsizlikle bağlantılıdır. Kapsamlı bir vergi reformu gereklidir, bu reformlar vergi kaçakçılığını azaltmayı, gelirleri artırmayı ve ekonomik istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır.
İnaltong, C.	2012	Türkiye	Gözleme Dayalı Analiz	Vergi yükünün yapısının kısa vadede korunacağı, orta ve uzun vadede ise değişebileceği ve bu değişimin düzenlemelerin uygulamadaki etkinliğine bağlı olduğu anlaşılmaktadır.
Karayılmazlar, E., Güran, M.C.	2005	Türkiye	Teorik	Artan oranlı vergilendirme gelir dağılımını düzeltebilir ancak ekonomik sorunlara yol açar. Düz oranlı bir vergi, ekonomik kararları daha az çarpıtarak geliri yeniden dağıtmada daha etkilidir.
Keen, M., & Smith	2006	ABD	Analitik Çerçeve	KDV gibi her vergi kaçakçılığa ve dolandırıcılığa açıktır, özellikle AB'de ciddi bir endişe kaynağıdır. İdari önlemler yetersiz olabilir, AB içi ticaretin KDV muamelesi temel bir yeniden tasarım gerektirebilir ve Amerika Birleşik Devletleri için geçerli değildir.
Kırışık, F., Kurban., & Pekel, A.	2019	Türkiye	Analitik Çerçeve,	Basın özgürlüğü toplumu bilgilendirir ve kamu denetimine katkı sağlar, ancak devlet güvenliği sınırları içerir. Sağlıklı bir denge bulmak için yeni bir yaklaşım gerekir.
Ozturk, I.	2007		Karma Yöntem (Analitik ve Teorik)	FDI'nın büyümeye etkisi karmaşık olsa da, serbest ticaret bölgeleri, insan sermayesi, altyapı, finansal düzenlemeler ve ekonomik istikrar gibi faktörler FDI'nın ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yarattığını gösteriyor. Bu nedenle, FDI'nın ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Tablo 1
Literatür Taramasının Özeti (Devamı)

Przeworski, A., & Limongi, F.	1997		Karşılaştırmalı Analiz	Ekonomik kalkınma düzeyi, demokrasiye geçiş olasılığını etkilemez, ancak refah demokratik rejimleri daha istikrarlı hale getirir. Modernleşme demokrasiyi üretme zorunluluğu taşımaz, ancak modern ülkelerde demokrasiler daha uzun süre yaşar.
Sürmen, Y.	1992	Türkiye	Görüş Analizi, Öneri Formülasyonu	Beyana dayalı vergilendirmenin etkinliği için muhasebecilik mesleğinin ülkemizde gelişmesi gereklidir. Yükümlülerle işbirliği ve eğitim, etkin vergi bilinci oluşturma temel koşullarıdır. Vergi kanunları, basit ve anlaşılır olmalı ve istisnalar açık bir şekilde belirtilmelidir. Daha yüksek vergi ahlakının ve daha yüksek kurumsal kalitenin daha küçük bir gölge ekonomiye yol açtığını güçlü bir şekilde desteklemektedir.
Torgler, B., & Schneider, F.	2009		Karşılaştırmalı Analiz	Türk modernleşmesi üzerine yapılan analizlerde, öznel sıklıkla nesnel koşulların dışında ya da üstünde ele alınır. Ancak, bu tez, modernleşmenin aktörlerinin de bu sürecin bir sonucu olduğunu göz ardı eder. Bu öznel, içinde bulundukları koşulları etkileyen ve şekillendiren faktörlerin bir ürünüdür. Dolayısıyla modernleşme analizleri öznelin düşünce ve eylemlerini belirlemek yerine, nesnel belirlenimleri öne almalıdır.
Varel, A.	2020	Türkiye	Eleştiri	Toplumsal adaletin sadece dağıtım adaleti ile sınırlı olmaması gerektiği ve kültürel olarak tanımlanmayan grupların katılımını sağlayacak kurumsal düzenlemelere ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.
Young, I. M.	1990		Teorik Analiz / Felsefi Değerlendirme	Batı için Türkiye'nin stratejik önemi ve mevcut durum dikkate alındığında, siyasi, güvenlik, ekonomik ve kültürel entegrasyon gereklidir. NATO, Avrupa Konseyi ve AGİT gibi bölgesel örgütler aktif bir rol oynamalıdır. Türkiye'nin trans-Atlantik desteğe dahil edilmesi önemlidir.
Kirişçi, K ve Sloat, A.	2022	Türkiye	Analitik İnceleme / Politika Analizi	Elde edilen sonuçlara göre vergi yükünün demokrasi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuş, vergi türleri itibarıyla ise dolaylı vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bulunurken, dolaysız vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif bulunmuştur.
Tabar ve Karaş.,	2021	OECD Ülkeleri	Panel Regresyon Analizi	Türkiye'de vergileme ve demokrasi arasındaki ilişki incelenmiş olup, 1984-2019 yıllarını kapsayan çalışmada regresyon analizi tercih edilmiştir. Çalışmadan elde edilen neticelere göre, belli bir eşiğe kadar vergi yükü demokrasi düzeyini arttırmakta fakat bu eşik aşıldıktan sonra vergi yükü arttıkça demokrasi düzeyi azalmaktadır.
Saraçoğlu ve diğerleri	2020	Türkiye	Regresyon Analizi	

III. BÖLÜM

DEMOKRASİ VE VERGİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK OLARAK SINAMASI

Demokrasi ve vergi arasındaki ilişkinin ampirik olarak sınanması, vergi politikalarının demokrasiye etkisi hakkında önemli bir araştırma konusudur. Bu çalışma, demokrasinin vergi politikalarına nasıl etki ettiğini ve aynı şekilde, vergi politikalarının demokrasinin kalitesine nasıl bir etkide bulunduğunu incelemektedir (Bird, 2012, s. 2).

Birçok araştırmacı, demokrasinin vergi politikalarına olumlu bir etkisi olduğunu öne sürmektedir. Demokratik bir hükümetin vergi politikalarının adil ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi ve vergi gelirlerinin toplumun geniş kesimleri tarafından kabul edilmesi daha muhtemeldir (Perez-Linan, 2007, s. 98).

Bununla birlikte, bazı araştırmalar, demokrasinin vergi politikaları üzerindeki etkisinin karmaşık ve çelişkili olabileceğini göstermektedir. Örneğin, Shabbir ve Bird (2005), "vergi yükünün dağılımı, kamu harcamalarının niteliği ve seviyesi, kamu sektörü etkinliği ve hükümetin ekonomik politikaları" gibi faktörlerin demokrasinin vergi politikaları üzerindeki etkisini belirlediğini belirtmiştir (s. 57).

Ayrıca, vergi politikalarının demokrasi üzerindeki etkisi de araştırılmaktadır. Bazı araştırmalar, vergi politikalarının doğru bir şekilde yürütülmesinin, demokrasinin kalitesini arttırdığını öne sürmektedir. Bunun nedeni, vergi politikalarının yürütülmesindeki şeffaflık ve hesap verebilirlik unsurlarının, hükümetlerin demokratik kurallara uygun davranmalarını sağlamasıdır (Tanzi, 2000, s. 11).

Ancak, vergi politikalarının demokrasi üzerindeki etkisi konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin, Rodriguez ve Sánchez (2004), "yüksek vergi oranları ve düşük kamu harcamalarının, demokrasinin kalitesini azaltabileceğini" belirtmiştir (s. 458).

Bu çalışmanın avantajlarından biri, vergi politikalarının demokrasiye etkisi konusunda daha somut ve nesnel verilere sahip olunmasını sağlamasıdır. Bu çalışmalar, hükümetlerin vergi politikalarının, demokratik standartları artırmak veya azaltmak için nasıl kullanılabileceği hakkında daha net bir anlayış sağlayabilir. Dezavantajı ise, araştırmanın doğası tamamen ampirik olduğundan, karmaşık bir konuda tek bir neden-sonuç ilişkisi belirlemek zor olabilir. Ayrıca, vergi politikaları ve demokrasi arasındaki ilişkinin yanı sıra diğer faktörlerin de etkisi olabileceğinden, çalışmanın sonuçları tam olarak genelleştirilemeyebilir. Bu nedenle, daha fazla araştırma yapılması ve farklı yöntemlerin kullanılması gerekebilir

3.1. Literatür Bağlamında Demokrasi Ölçüm Çalışmaları

Demokrasi ve vergi arasındaki ilişkiyi ampirik olarak test etmek için öncelikle demokrasinin ölçümünü ele almamız gerekmektedir. Literatürde demokrasinin ölçümü için çeşitli endeksler ve göstergeler kullanılmaktadır (Dahl, 1971; Huntington, 1991; Diamond, 1999). Bu çalışmada, demokrasinin farklı boyutlarını temsil ettiği düşünülen Freedom House Demokrasi Endeksi ve Democracy Index kullanılacaktır.

Freedom House Demokrasi Endeksi, siyasi haklar ve sivil özgürlükler olmak üzere iki ana kategoride 10'dan fazla alt gösterge kullanarak ülkeleri değerlendiren bir endekstir (Freedom House, 2021). Bu endeks, ülkelerin demokratikleşme düzeyini "özgür," "kısmen özgür" veya "özgür olmayan" şeklinde sınıflandırmaktadır.

Democracy Index ise Economist Intelligence Unit (EIU) tarafından her yıl yayınlanan bir endekstir (EIU, 2021). Bu endeks, siyasi katılım, siyasi kültür, siyasi istikrar, hükümet işleyişi ve sivil özgürlükler gibi kriterleri içeren kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Democracy Index, ülkeleri "tam demokrasi," "kırılgan demokrasi," "otoriter rejim" ve "tam otoriter rejim" gibi kategorilere ayırmaktadır.

Bu çalışma, Freedom House Demokrasi Endeksi ve Democracy Index gibi demokrasi ölçüm araçlarının, ülkelerin vergi gelirleri üzerindeki etkisini ampirik

olarak test etmek için uygun bir temel sağlayacağını varsaymaktadır. Bu endeksler, farklı boyutları temsil etmeleri nedeniyle demokratikleşmenin vergi gelirleri üzerindeki etkisini daha ayrıntılı bir şekilde analiz etmeye imkan tanıyacaktır.

Tablo 2

Freedom House'a göre bazı demokratik ülkeler ve vergi gelirleri

Ülke	Freedom House		Vergi Gelirleri (Million \$)
	Demokrasi Endeksi	Demokrasi Endeksi	
ABD	90	7,92	3,5
Almanya	95	8,68	1,8
Fransa	89	7,89	1,5
İngiltere	94	8,23	2,2
Japonya	85	7,99	1,3

Tabloya dayanarak bir yorum yapıldığında”

Bu örnek tablo, farklı ülkelerin demokrasi endekslerini ve vergi gelirlerini göstermektedir. Tablodaki "Freedom House Demokrasi Endeksi" ve "Democracy Index" gibi demokrasi ölçümleri, ülkelerin demokratikleşme düzeyini değerlendirmek için kullanılan önemli göstergelerdir. Her iki endeks de ülkeleri demokrasi seviyelerine göre sınıflandırarak analiz yapmayı mümkün kılar.

Tablodaki verilere göre, ABD ve İngiltere gibi ülkeler yüksek demokrasi endekslerine sahiptir ve vergi gelirleri de oldukça yüksektir. Bu durum, daha yüksek demokrasi düzeylerinin genellikle daha güçlü ekonomilere ve daha yüksek vergi gelirlerine sahip olduğunu gösterir.

Diğer yandan, Japonya gibi ülkeler de yüksek bir demokrasi endeksine sahiptir, ancak vergi gelirleri ABD ve İngiltere'ye göre daha düşüktür. Bu, demokrasinin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin farklı faktörlerle etkilenebileceğini düşündürülebilir.

Almanya ve Fransa gibi ülkelerin demokrasi endeksleri, ABD ve İngiltere'ye göre biraz daha düşüktür ve vergi gelirleri de buna bağlı olarak daha düşüktür. Bu da

demokratikleşme düzeyi ile vergi gelirleri arasında bir bağlantı olabileceğini göstermektedir.

Tablo, demokrasi düzeyleri ile vergi gelirleri arasında muhtemel bir ilişki olduğunu düşündürmektedir. Ancak, bu sadece bir ön izleme ve gerçek anlamda nedensel bir ilişkiyi doğrulamak için daha kapsamlı istatistiksel analizler yapmak gerekmektedir. Başka faktörlerin (örneğin ekonomik yapı, gelir dağılımı, vergi politikaları) de bu ilişkiyi etkileyebileceği unutulmamalıdır.

3.2. Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Yapılan Demokrasi Ölçüm Çalışmaları

Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan demokrasi ölçüm çalışmaları, dünya genelindeki demokrasi seviyelerinin izlenmesi ve karşılaştırmalı analizlerin yapılması için önemli bir araçtır (Winters, 2011, s. 131). Bu çalışmaların en önemli avantajlarından biri, demokrasi seviyelerinin objektif bir şekilde ölçülmesiyle birlikte, ülkeler arasındaki farklılıkların belirlenerek politika yapıcılar için fikir verici bir zemin oluşturmasıdır (Brinks & Coppedge, 2012, s. 5). Ancak, bu çalışmaların bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, bu ölçüm araçlarının tek bir uluslararası ölçüte dayalı olması ve kültürel farklılıkları göz ardı etmesidir (Winters, 2011, s. 133).

Demokrasi ölçüm çalışmalarının en yaygın kullanılanlarından biri, Freedom House tarafından hazırlanan Freedom in the World raporudur. Bu rapor, ülkelerin siyasi özgürlükler ve sivil özgürlükler açısından derecelendirilmesini yaparak, demokratikleşme süreçlerini izlemeye yardımcı olur (Freedom House, 2021). Ancak, bazı eleştirmenler, Freedom House'un ölçütlerinin ABD merkezli olduğunu ve bazı ülkelerdeki yerel dinamikleri dikkate almadığını iddia etmektedir (Brinks & Coppedge, 2012, s. 9).

Bir diğer demokrasi ölçüm aracı ise, The Economist Intelligence Unit tarafından hazırlanan Democracy Index'tir. Bu endeks, 60 farklı göstergiyi kullanarak, ülkeleri tam, kısmi, hibrid ve otoriter demokrasi kategorilerine ayırır (Economist Intelligence Unit, 2021). Bununla birlikte, bazı eleştirmenler, endeksin göstergelerinin yanıltıcı olduğunu ve bazı ülkelerin haksız yere düşük puan aldığını savunmaktadır (Winters, 2011, s. 132).

Sonuç olarak, uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan demokrasi ölçüm çalışmaları, demokrasi seviyelerinin takibi ve karşılaştırmalı analizleri yapmak için önemli bir araçtır. Ancak, bu ölçüm araçlarının tek boyutlu olması ve kültürel farklılıkları dikkate almaması gibi bazı dezavantajları bulunmaktadır.

Bu bağlamda, demokrasi ölçüm çalışmalarının en önemli avantajlarından biri, bir ülkenin demokratik düzeyini belirlemede objektif bir yöntem sağlamasıdır. Bu çalışmalar, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinde hangi alanlarda ilerleme kaydettiğini veya hangi alanlarda zayıf olduğunu belirlemeye yardımcı olabilir. Ayrıca, uluslararası karşılaştırmaların yapılabildiği standart bir ölçüt sunarak, farklı ülkelerin demokrasi düzeylerini karşılaştırmak için bir temel sağlarlar (Lührmann & Lindberg, 2019). Ancak, demokrasi ölçüm çalışmalarının bir dezavantajı, bu çalışmaların öznellik içermesi ve ölçümün yapılırken kullanılan kriterlerin siyasi görüşlere göre değişebilmesidir (Diamond, 2015).

Bununla birlikte, uluslararası kuruluşların demokrasi ölçüm çalışmaları, dünya genelindeki demokrasi eğilimlerinin belirlenmesine de yardımcı olabilir. Bu tür çalışmalar, bir ülkenin demokratik düzeyinin yanı sıra, dünya genelindeki demokratik trendleri belirlemeye de yardımcı olabilir (Geddes, Wright, & Frantz, 2014). Ancak, bazı eleştirmenler, uluslararası kuruluşların demokrasi ölçüm çalışmalarının, uluslararası politikada baskı aracı olarak kullanılabileceğini savunmaktadır (Tawat, 2018). Örneğin, bazı ülkeler, düşük demokrasi notları aldıklarında uluslararası toplumda itibar kaybetme veya yaptırımlarla karşılaşma riskiyle karşı karşıya kalabilirler.

Sonuç olarak, uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan demokrasi ölçüm çalışmaları, ülkelerin demokratik düzeylerinin objektif olarak belirlenmesinde önemli bir araçtır. Ancak, bu çalışmaların öznellik içerebileceği ve siyasi görüşlere göre değişebileceği unutulmamalıdır. Ayrıca, bu çalışmaların uluslararası politikada kullanımı konusunda bazı eleştiriler bulunmaktadır.

3.2.1. The Economist Intelligence Unit (EIU) Endeksi

The Economist Intelligence Unit (EIU) Demokrasi Endeksi, dünyadaki 167 ülkeyi demokratik standartlarına göre değerlendiren ve yılda bir kez yayınlanan bir rapordur. Endeks, siyasi süreçler, hükümetlerin işleyişi, seçim süreçleri, toplumsal katılım, ifade özgürlüğü ve sivil özgürlükler gibi faktörlere dayanarak ülkeleri sıralar.

Avantajlarından biri, demokratik standartların ölçülmesi ve dünya genelindeki demokrasi gelişimini izlemek için bir araç sağlamasıdır. Ayrıca, demokratik olmayan uygulamaların tespit edilmesine yardımcı olabilir ve ülkelerin kalkınma planlarına yön vermek için bir rehber olarak kullanılabilir. Bununla birlikte, endeksin yalnızca belirli bir perspektiften değerlendirme yapması ve yerel dinamikleri göz ardı etmesi eleştirilerin hedefi olmuştur (Economist Intelligence Unit, 2021, s.1-2).

Economist Intelligence Unit (EIU) Demokrasi Endeksi, dünyadaki ülkelerin demokratik performansını ölçmek için kullanılan bir araçtır. Endeks, politik süreçler, sivil özgürlükler, hükümet işleyişi, siyasal katılım ve siyasal kültür gibi kategorileri kullanarak her yıl ülkeleri sıralar ve demokrasi performansını değerlendirir (Demokrasi Endeksi, 2019).

EIU Demokrasi Endeksi, farklı ülkelerin demokratik durumunu karşılaştırmak için bir araç olarak kullanılabilir. Bu, bir ülkenin demokrasi performansını geliştirmek için öneriler yapmak isteyen hükümetler, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşlar için faydalı olabilir (Demokrasi Endeksi, 2019).

Ancak, EIU Demokrasi Endeksi gibi ölçümler eleştirilerle karşılaşabilir. Eleştiriler arasında, belirli kategorilerin belirli ülkeler için uygun olmadığı, ölçümün öznel olduğu ve kültürel farklılıkları dikkate almadığı yer almaktadır. Ayrıca, endeksin kriterleri ve ölçüm yöntemleri, eleştirmenlere göre belirli bir siyasi ajandaya veya batı merkezli bir bakış açısına dayanabilir (Bogaards, 2018).

EIU Demokrasi Endeksi'nin avantajlarına ve dezavantajlarına bakıldığında, endeksin birçok faydası olduğu ancak eleştirilerle karşılaştığı görülmektedir. Endeks, demokratik reformları teşvik etmek için kullanılabilecek bir araç olarak hizmet edebilir, ancak sınırlamaları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 3
Rejim türleri / 2022 yılı EIU demokrasi endeksi

Rejim türü	Ülkeler	Ülkeler (%)	Dünya nüfusu (%)
Tam demokrasi	24	%14.4	%8.0
Kusurlu demokrasi	48	%28.7	%37.3
Hibrit rejim	36	%21.6	%17.9
Otoriter rejim	59	%35.3	%36.9

Tablo 4
Economics'e göre tam demokrasiler

Sıra	Sıra	Ülke	Rejim Türü	Puan	Sıra	Sıra	Ülke	Rejim Türü	Puan
1		Norveç	Tam Demokrasi	9.81	1		Norveç	Tam Demokrasi	9.75
2		Yeni Zelanda	Tam Demokrasi	9.61	2		Yeni Zelanda	Tam Demokrasi	9.37
3		İzlanda	Tam Demokrasi	9.52	3		Finlandiya	Tam Demokrasi	9.27
4		İsveç	Tam Demokrasi	9.39	4		İsveç	Tam Demokrasi	9.26
5		Finlandiya	Tam Demokrasi	9.29	5		İzlanda	Tam Demokrasi	9.18
6		Danimarka	Tam Demokrasi	9.28	6		Danimarka	Tam Demokrasi	9.09
7		İsviçre	Tam Demokrasi	9.14	7		İrlanda	Tam Demokrasi	9.00
8		İrlanda	Tam Demokrasi	9.13	8		Tayvan	Tam Demokrasi	8.99
9		Hollanda	Tam Demokrasi	9.00	9		Avustralya	Tam Demokrasi	8.90
10		Tayvan	Tam Demokrasi	8.99	10		İsviçre	Tam Demokrasi	8.90

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, 2021-2022

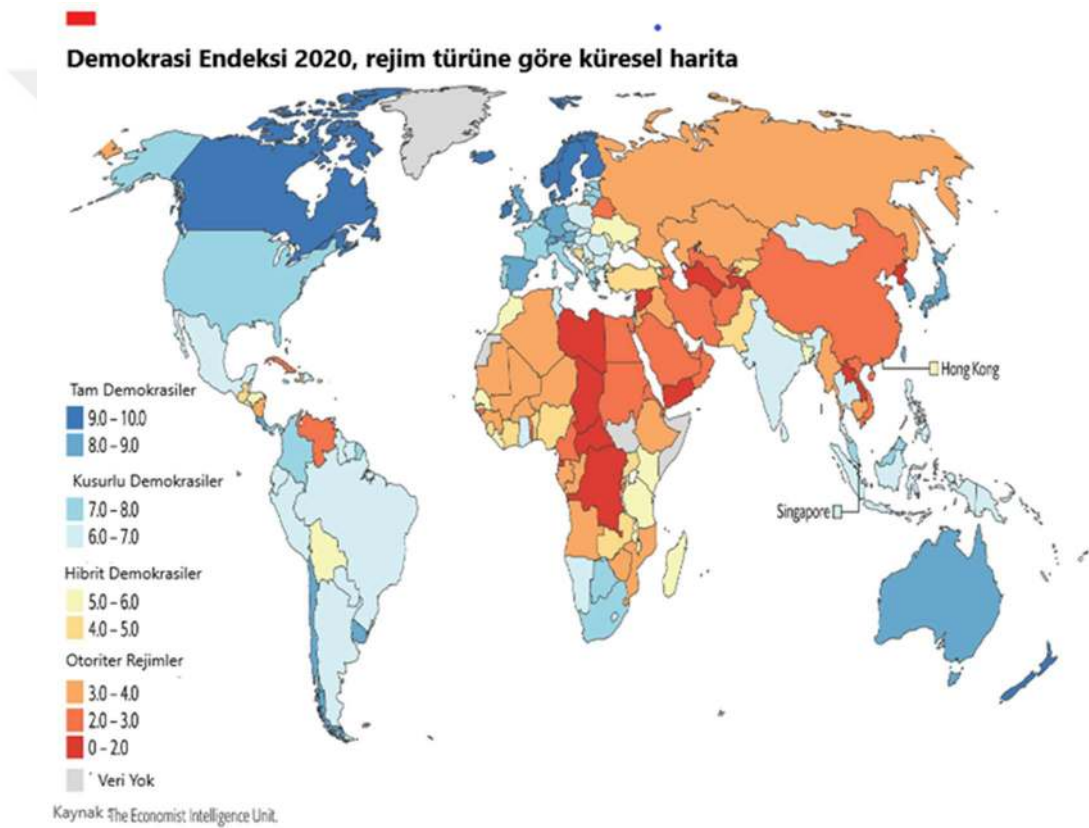
Buna göre Norveç, İsveç, İzlanda ve Danimarka gibi İskandinav ülkelerinin bu iki yılda da demokrasi endeksinin başını çekerek “tam demokrasi” seviyesinde yer aldığı görülmektedir. Dünyanın en demokratik ülkesi Norveç olurken, bunu İzlanda, İsveç, Yeni Zelanda, Danimarka, Kanada gibi ülkeler takip etmiştir. Bu veriler, dünya genelindeki rejim türlerinin dağılımını ve demokrasiye geçişin ve güçlenmenin karmaşıklığını gösteriyor

Veriler, 2022 EIU Demokrasi Endeksi'ne göre farklı rejim türlerine sahip ülkelerin dağılımını gösteriyor. Bu dağılımın dünya nüfusuyla kıyaslandığında nasıl bir oransal dağılıma sahip olduğu görülebiliyor. İşte bazı yorumlar:

- **Rejim Dağılımı:** Verilere göre, dünyadaki ülkelerin %14.4'ü tam demokrasi, %28.7'si kusurlu demokrasi, %21.6'sı hibrit rejim ve %35.3'ü otoriter rejim altında bulunuyor. Bu dağılım, farklı rejim türlerinin dünya genelindeki varlığını ve etkisini gösteriyor.

- **Kusurlu Demokrasi ve Otoriter Rejimlerin Yoğunluğu:** Kusurlu demokrasiler ve otoriter rejimler, toplam ülkelerin yaklaşık %64'ünü oluşturuyor. Bu, dünya genelinde demokrasinin tam anlamıyla yerleşmediğini ve demokrasi spektrumunda çeşitli derecelerde zayıflamaların olduğunu gösteriyor.

- Hibrit Rejimlerin Oranı: Hibrit rejimlere sahip ülkeler, toplam ülkelerin %21.6'sını oluşturuyor. Bu tür rejimlerde demokratik unsurların yanı sıra otoriter eğilimler de görülebilmektedir. Bu, bazı ülkelerde demokrasinin güçlendiği ancak bazı otoriter özelliklerin de devam ettiği anlamına gelebilir.
- Tam Demokrasilerin Payı: Tam demokrasilere sahip ülkeler, toplam ülkelerin %14.4'ünü oluşturuyor. Bu sayı nispeten düşük gibi görünebilir, ancak tam demokrasiye sahip ülkelerde daha geniş katılım ve demokratik kurumlar daha güçlü olabilir.

Şekil 1. *Economics'e göre 2020 yılında dünyada demokrasi görünümü*

Kaynak: Economics, 2021

Bu endekste alınan puanlara göre renklendirilen Şekil 2’de ise dünyadaki demokrasi görünümünün Freedom House demokrasi görünümüne oldukça benzediği görülmektedir. Buna göre Avrupa kıtasının büyük çoğunluğu, Norveç, İsveç, Finlandiya, Avustralya, Yeni Zelanda ve İzlanda gibi ülke ve bölgelerin “tam demokrasi” olarak sınıflandırılırken, Rusya, Çin, Suudi Arabistan, İran, Irak gibi

lkeler otoriter rejimler ile hibrit rejimler olarak nitelendirilerek buna göre renklendirilmiştir. Grönland'ın ise verisi bulunmamaktadır.

3.2.2. Freedom House Endeksi (FHI)

Freedom House Endeksi (FHI), dünya genelindeki ülkelerin demokratik performanslarını ölçmek için kullanılan bir diğr endekstir. Endeks, siyasi haklar ve sivil özgürlükler olmak üzere iki ana kategoride 10 farklı alt kategoriyi ölçer ve her bir ülkeye 0 ile 100 arasında bir puan verir. Yüksek puanlar, daha yüksek demokratik performansı gösterirken, düşük puanlar düşük demokratik performansı gösterir (Waldman ve Parks, 2019, s. 54).

Tablo 5

2023 yılında Freedom House tarafından yapılan ülke değerlendirmeleri

Freedom in the World 2013-2023 Raw Data																			
SIRA	Country/Territory	Region	C/T	Edition	katu	PRR	CLR	FRR	Total	SIRA	Country/Territory	Region	C/T	Edition	Status	PRR	CLR	FRR	Total
1	Finland	Europe	c	2023	F	1	1	1	100	87	Honduras	Americas	c	2023	PF	4	4	4	48
2	Norway	Europe	c	2023	F	1	1	1	100	88	The Gambia	Africa	c	2023	PF	4	4	4	48
3	Sweden	Europe	c	2023	F	1	1	1	100	89	Singapore	Asia	c	2023	PF	4	4	4	47
4	New Zealand	Asia	c	2023	F	1	1	1	99	90	Mozambique	Africa	c	2023	PF	5	4	4,5	45
5	Canada	Americas	c	2023	F	1	1	1	98	91	Somaliiland	Africa	t	2023	PF	4	4	4	44
6	Denmark	Europe	c	2023	F	1	1	1	97	92	Guinea-Bissau	Africa	c	2023	PF	5	4	4,5	43
7	Ireland	Europe	c	2023	F	1	1	1	97	93	Lebanon	Middle East	c	2023	PF	5	4	4,5	43
8	Luxembourg	Europe	c	2023	F	1	1	1	97	94	Nigeria	Africa	c	2023	PF	4	5	4,5	43
9	Netherlands	Europe	c	2023	F	1	1	1	97	95	Comoros	Africa	c	2023	PF	5	4	4,5	42
10	San Marino	Europe	c	2023	F	1	1	1	97	96	Togo	Africa	c	2023	PF	5	4	4,5	42
11	Belgium	Europe	c	2023	F	1	1	1	96	97	Hong Kong	Asia	t	2023	PF	6	4	5	42
12	Japan	Asia	c	2023	F	1	1	1	96	98	Maldives	Asia	c	2023	PF	4	5	4,5	41
13	Portugal	Europe	c	2023	F	1	1	1	96	99	Bangladesh	Asia	c	2023	PF	5	5	5	40
14	Switzerland	Europe	c	2023	F	1	1	1	96	100	Abkhazia	Eurasia	t	2023	PF	5	5	5	39
15	Uruguay	Americas	c	2023	F	1	1	1	96	101	Kuwait	Middle East	c	2023	PF	5	5	5	37
16	Australia	Asia	c	2023	F	1	1	1	95	102	Morocco	Africa	c	2023	PF	5	5	5	37
17	Slovenia	Europe	c	2023	F	1	1	1	95	103	Nagorno-Karabakh	Eurasia	t	2023	PF	5	5	5	37
18	Barbados	Americas	c	2023	F	1	1	1	94	104	Pakistan	Asia	c	2023	PF	5	5	5	37
19	Chile	Americas	c	2023	F	1	1	1	94	105	Mauritania	Africa	c	2023	PF	5	5	5	36
20	Estonia	Europe	c	2023	F	1	1	1	94	106	Tanzania	Africa	c	2023	PF	5	5	5	36
21	Germany	Europe	c	2023	F	1	1	1	94	107	Uganda	Africa	c	2023	NF	6	5	5,5	35
22	Iceland	Europe	c	2023	F	1	1	1	94	108	Jordan	Middle East	c	2023	NF	6	5	5,5	33
23	Taiwan	Asia	c	2023	F	1	1	1	94	109	Algeria	Africa	c	2023	NF	6	5	5,5	32
24	Andorra	Europe	c	2023	F	1	1	1	93	110	Turkey	Europe	c	2023	NF	5	6	5,5	32
25	Austria	Europe	c	2023	F	1	1	1	93	111	Haiti	Americas	c	2023	NF	6	5	5,5	31
26	Dominica	Americas	c	2023	F	1	1	1	93	112	Burkina Faso	Africa	c	2023	NF	7	4	5,5	30
27	Marshall Islands	Asia	c	2023	F	1	1	1	93	113	Guinea	Africa	c	2023	NF	6	5	5,5	30
28	Tuvalu	Asia	c	2023	F	1	1	1	93	114	Thailand	Asia	c	2023	NF	6	5	5,5	30
29	United Kingdom	Europe	c	2023	F	1	1	1	93	115	Iraq	Middle East	c	2023	NF	5	6	5,5	29
30	Cabo Verde	Africa	c	2023	F	1	1	1	92	116	Mali	Africa	c	2023	NF	6	5	5,5	29
31	Cyprus	Europe	c	2023	F	1	1	1	92	117	Pakistan Kashmir	Asia	t	2023	NF	6	5	5,5	29
32	Czech Republic	Europe	c	2023	F	1	1	1	92	118	Angola	Africa	c	2023	NF	6	5	5,5	28
33	Mcronesia	Asia	c	2023	F	1	1	1	92	119	Brunei	Asia	c	2023	NF	6	5	5,5	28
34	Palau	Asia	c	2023	F	1	1	1	92	120	Zimbabwe	Africa	c	2023	NF	6	5	5,5	28
35	St. Lucia	Americas	c	2023	F	1	1	1	92	121	Indian Kashmir	Asia	t	2023	NF	6	5	5,5	27
36	Bahamas	Americas	c	2023	F	1	1	1	91	122	Kyrgyzstan	Eurasia	c	2023	NF	7	5	6	27
37	Costa Rica	Americas	c	2023	F	1	1	1	91	123	Qatar	Middle East	c	2023	NF	6	5	5,5	25
38	Kiribati	Asia	c	2023	F	1	1	1	91	124	Oman	Middle East	c	2023	NF	6	5	5,5	24
39	St. Vincent and the Grenadi	Americas	c	2023	F	1	1	1	91	125	Cambodia	Asia	c	2023	NF	7	5	6	24
40	Italy	Europe	c	2023	F	1	1	1	90	126	Djibouti	Africa	c	2023	NF	7	5	6	24
41	Slovakia	Europe	c	2023	F	1	1	1	90	127	Kazakhstan	Eurgasia	c	2023	NF	7	5	6	23
42	Spain	Europe	c	2023	F	1	1	1	90	128	Rwanda	Africa	c	2023	NF	6	6	6	23
43	Liechtenstein	Europe	c	2023	F	2	1	1,5	90	129	West Bank	Middle East	t	2023	NF	7	5	6	22
44	France	Europe	c	2023	F	1	2	1,5	89	130	Ethiopia	Africa	c	2023	NF	6	6	6	21
45	Grenada	Americas	c	2023	F	1	2	1,5	89	131	Gabon	Africa	c	2023	NF	7	5	6	20
46	Lithuania	Europe	c	2023	F	1	2	1,5	89	132	Congo (Kinshasa)	Africa	c	2023	NF	7	6	6,5	19
47	Malta	Europe	c	2023	F	2	1	1,5	89	133	Nicaragua	Americas	c	2023	NF	7	6	6,5	19
48	Peru	Americas	c	2023	PF	3	3	3	70	134	Vietnam	Asia	c	2023	NF	7	6	6,5	19
49	Dominican Republic	Americas	c	2023	PF	3	3	3	68	135	Egypt	Africa	c	2023	NF	6	6	6	18
50	North Macedonia	Europe	c	2023	PF	3	3	3	68	136	Transnistria	Eurasia	t	2023	NF	6	6	6	18
51	Senegal	Africa	c	2023	PF	3	3	3	68	137	United Arab Emirates	Middle East	c	2023	NF	7	6	6,5	18
52	Albania	Europe	c	2023	PF	3	3	3	67	138	Congo (Brazzaville)	Africa	c	2023	NF	7	6	6,5	17
53	Montenegro	Europe	c	2023	PF	3	3	3	67	139	Eswatini	Africa	c	2023	NF	7	6	6,5	17
54	Lesotho	Africa	c	2023	F	2	3	2,5	66	140	Russia	Eurasia	c	2023	NF	7	6	6,5	16
55	Bolivia	Americas	c	2023	PF	3	3	3	66	141	Cameroon	Africa	c	2023	NF	6	6	6	15
56	Hungary	Europe	c	2023	PF	3	3	3	66	142	Chad	Africa	c	2023	NF	7	6	6,5	15
57	India	Asia	c	2023	PF	2	4	3	66	143	Venezuela	Americas	c	2023	NF	7	6	6,5	15
58	Malawi	Africa	c	2023	PF	3	3	3	66	144	Burundi	Africa	c	2023	NF	7	6	6,5	14
59	Paraguay	Americas	c	2023	PF	3	3	3	65	145	Laos	Asia	c	2023	NF	7	6	6,5	13
60	Sierra Leone	Africa	c	2023	PF	3	3	3	63	146	Bahrain	Middle East	c	2023	NF	7	6	6,5	12
61	Moldova	Eurasia	c	2023	PF	3	3	3	62	147	Cuba	Americas	c	2023	NF	7	6	6,5	12
62	Bhutan	Asia	c	2023	PF	3	4	3,5	61	148	Iran	Middle East	c	2023	NF	7	6	6,5	12
63	Madagascar	Africa	c	2023	PF	3	4	3,5	61	149	South Ossetia	Eurasia	t	2023	NF	7	6	6,5	12
64	Papua New Guinea	Asia	c	2023	PF	4	3	3,5	61	150	Uzbekistan	Eurasia	c	2023	NF	7	6	6,5	12
65	Kosovo	Europe	c	2023	PF	3	4	3,5	60	151	Gaza Strip	Middle East	t	2023	NF	7	6	6,5	11
66	Liberia	Africa	c	2023	PF	3	4	3,5	60	152	Libya	Africa	c	2023	NF	7	6	6,5	10
67	Mexico	Americas	c	2023	PF	3	4	3,5	60	153	Sudan	Africa	c	2023	NF	7	6	6,5	10
68	Serbia	Europe	c	2023	PF	4	3	3,5	60	154	China	Asia	c	2023	NF	7	6	6,5	9
69	Fiji	Asia	c	2023	PF	3	3	3	59	155	Myanmar	Asia	c	2023	NF	7	6	6,5	9
70	Benin	Africa	c	2023	PF	5	3	4	59	156	Yemen	Middle East	c	2023	NF	7	6	6,5	9
71	Indonesia	Asia	c	2023	PF	2	4	3	58	157	Azerbaijan	Eurasia	c	2023	NF	7	7	7	9
72	Georgia	Eurasia	c	2023	PF	4	3	3,5	58	158	Afghanistan	Asia	c	2023	NF	7	7	7	8
73	Nepal	Asia	c	2023	PF	3	4	3,5	58	159	Belarus	Eurasia	c	2023	NF	7	7	7	8
74	Philippines	Asia	c	2023	PF	3	4	3,5	58	160	Saudi Arabia	Middle East	c	2023	NF	7	7	7	8
75	El Salvador	Americas	c	2023	PF	3	4	3,5	56	161	Somalia	Africa	c	2023	NF	7	7	7	8
76	Tunisia	Africa	c	2023	PF	4	3	3,5	56	162	Central African Repub	Africa	c	2023	NF	7	7	7	7
77	Armenia	Eurasia	c	2023	PF	4	4	4	54	163	Tajikistan	Eurasia	c	2023	NF	7	7	7	

FHI, geniş kapsamlı bir demokrasi ölçüm aracıdır ve diğer endeksler gibi sadece seçim süreçleri ile sınırlı kalmaz. Bunun yanı sıra, endeks, siyasi haklar ve sivil özgürlükler gibi farklı boyutları ölçer ve buna dayanarak ülkelerin genel demokratik performansını değerlendirir. Bu da endeksin farklı ülkelerin demokratik performanslarını karşılaştırmaya yardımcı olan bir araç olmasını sağlar (Berman ve Toft, 2018, s. 17-18).

Ancak, FHI'nin de bazı eleştirileri vardır. Örneğin, endeks, batı odaklı bir bakış açısına sahip olduğu ve dünya genelindeki farklı kültürel, tarihsel ve siyasi bağlamları dikkate almadığı için eleştirilmektedir (Lührmann ve Lindberg, 2019, s. 11). Bunun yanı sıra, endeksin bazı göstergeleri, özellikle sivil özgürlükler alanındaki göstergelerin ölçülmesi konusunda bazı sorunlar yaşadığı için eleştirilmektedir (Selway, 2015, s. 104).

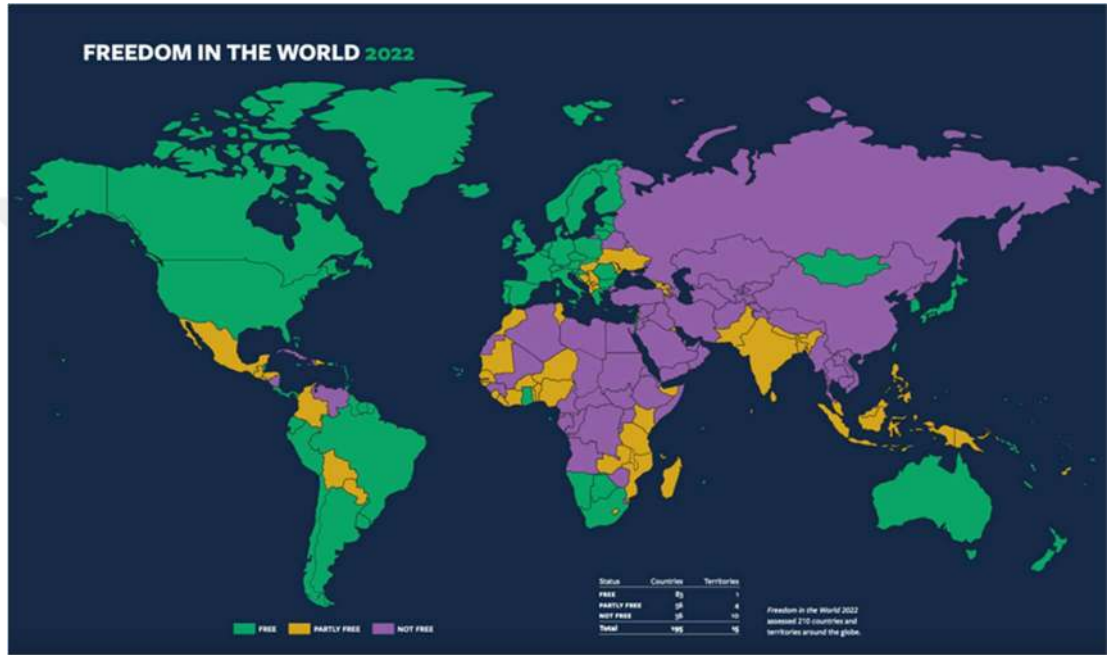
Bu tabloda 50 ülkenin özgürlük durumları ve özgürlük endeksleri yer almaktadır. Tabloya bakıldığında, özgürlük açısından en yüksek skorlara sahip ülkeler arasında Finlandiya, Norveç, İsveç ve Kanada gibi kuzey Avrupa ülkeleri dikkat çekmektedir. Bu ülkeler, siyasi haklar ve sivil özgürlüklerde üstün bir performansa sahiptir ve toplam özgürlük endeksleri oldukça yüksektir. Özellikle Finlandiya ve Norveç, özgürlük alanında liderlik pozisyonunda yer almaktadır.

Tabloda yer alan Barbados, Şili, Estonya ve diğer bazı ülkeler ise özgürlük konusunda olumlu ilerlemeler kaydetmiştir, ancak bazı alanlarda hala gelişmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu ülkeler, demokratik süreçleri ve insan haklarını güçlendirme konusunda çeşitli adımlar atmış ve olumlu sonuçlar elde etmiştir.

Bununla birlikte, tabloda yer alan Doğu Ukrayna, Suriye, Kuzey Kore ve Türkmenistan gibi bölgeler, ciddi özgürlük kısıtlamaları ile karşı karşıyadır. Bu ülkeler, siyasi ve sivil özgürlükler açısından en düşük düzeyde değerlendirilmiştir ve toplam özgürlük endeksleri oldukça düşüktür. Özellikle Kuzey Kore ve Türkmenistan gibi ülkeler, insan hakları ihlalleri ve otoriter rejimleri ile tanınmaktadır.

Tablodaki verilere göre, Avrupa ülkeleri genellikle yüksek özgürlük düzeyine sahipken, Orta Asya ve Afrika'dan bazı ülkeler daha düşük özgürlük düzeyine sahiptir. Bölgesel eğilimler, ülkelerin siyasi ve sosyal koşulları ile ilişkili olabilir ve özgürlük düzeylerini etkileyebilir.

Sonuç olarak, Freedom in the World 2023 verileri, dünyanın farklı bölgelerinden gelen 50 ülkenin özgürlük durumlarını ve özgürlük endekslerini değerlendirmektedir. Özgürlük, siyasi istikrar, insan hakları ve yaşam kalitesi açısından kritik bir faktördür. Tablodaki veriler, özgürlüğün korunması ve desteklenmesinin toplumların gelişimine ve refahına olumlu katkılar sağlayabileceğini vurgulamaktadır.

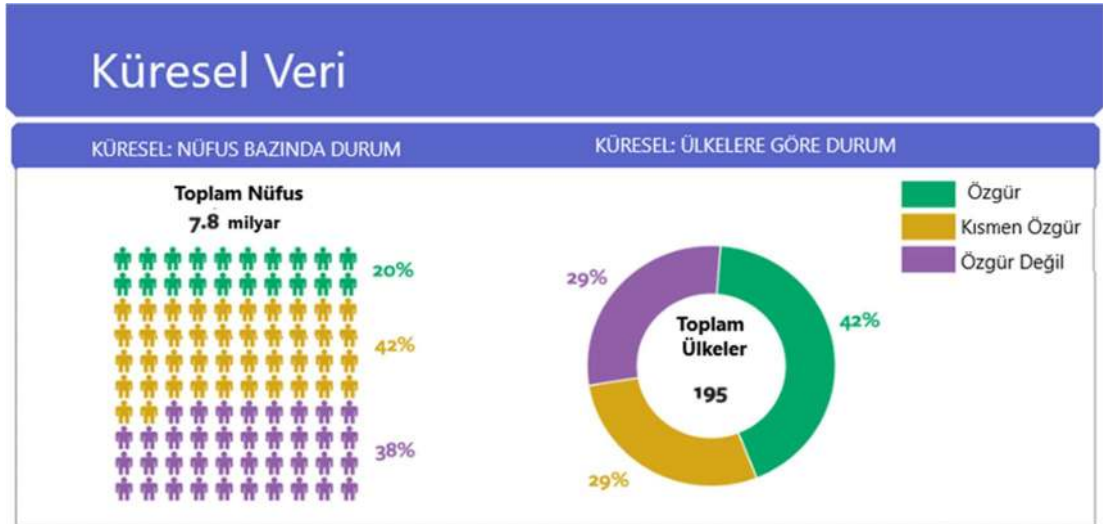

Şekil 2. Freedom House'a göre Dünya'da demokrasinin görünüşü (2022)

Kaynak: Freedom House, 2023

Freedom House Endeksi'nin avantajları arasında, dünya genelindeki demokratik gelişmeleri izleme konusunda güncel bir kaynak olması ve metodolojisinin şeffaf ve açık olması yer almaktadır. Endeks, ayrıca ülkelerin siyasi haklar ve özgürlükler gibi belirli kategorilerdeki performanslarını ayrıntılı bir şekilde değerlendirerek, bu alanlarda hangi reformların gerekli olduğunu belirlemede yardımcı olabilir.

Ancak, Freedom House Endeksi'nin de dezavantajları vardır. Bazı eleştirmenler, özellikle ABD merkezli olmasından dolayı, endeksin tarafsız olmadığını iddia etmektedirler. Ayrıca, bazı ülkelerdeki sivil toplum örgütleri, özgürlüklerin korunmasına ilişkin ölçümlerde aşırı vurgu yapılmasından veya yanlış bir şekilde yansıtılmasından dolayı eleştirilerde bulunmuşlardır.

Şekil 3. Dünya nüfusu bağlamında demokrasi-otokrasi-özgürlük durumu

Kaynak: Freedom House, 2022

Şekile göre Dünya nüfusunun 7.8 milyar olduğu düşünüldüğünde, özgürlük durumunun nasıl bir dağılım sergilediği oldukça önemli bir gözlem olarak karşımıza çıkıyor. Verilere göre, ülkelerin özgürlük durumu üç kategori altında sınıflandırılmış. Bu kategoriler, "Özgür", "Kısmen Özgür" ve "Özgür Değil" olarak belirlenmiş. Bu verilere dayalı olarak, özgürlük seviyelerinin ne kadar geniş bir yelpazede farklılık gösterdiği açıkça görülüyor.

Toplam 195 ülkeden oluşan dünya haritasına baktığımızda, her bir ülkenin özgürlük durumunun dağılımı oldukça çarpıcı bir şekilde ortaya çıkıyor. Ülkelerin %20'si özgür, %29'u kısmen özgür ve %42'si özgür değil olarak sınıflandırılmış. Bu istatistikler, dünya genelinde özgürlük seviyelerinin ne kadar karmaşık bir tabloyla karşımıza çıktığını gösteriyor.

Bu dağılımın bölgesel ve kültürel faktörlere bağlı olarak değiştiği de önemli bir yorum olarak karşımıza çıkıyor. Özgürlük seviyelerinin coğrafi bölgelere göre değişmesi, bölgesel dinamikleri ve küresel politika etkileşimlerini yansıtıyor olabilir.

Bu verilerin demokrasi, insan hakları ve özgürlük konularındaki analizleri güçlendirebileceğini söylemek mümkün. Özellikle, özgürlük seviyelerinin bölgesel farklılıkları ve ülkelerin bu seviyelerdeki değişimleri, tezinizin ana sorularına cevap aramada yardımcı olabilir.

Veriler aynı zamanda uluslararası ilişkiler, dış politika ve ulusal güvenlik gibi konularda da önemli bilgiler sunabilir. Ülkelerin özgürlük seviyelerinin dış politika ve uluslararası işbirliği ile nasıl ilişkilendiğini anlamak, daha geniş bir perspektif sunabilir.

Son olarak, bu verilere dayanarak gelecekteki trendleri ve olası değişimleri tahmin etmek de mümkün olabilir. Ülkelerin özgürlük durumundaki gelişmeleri izlemek ve analiz etmek, küresel düzeyde demokrasi ve özgürlük alanında yapılan çalışmalara katkı sağlayabilir.

3.2.3. Demokratik Algı Endeksi (DPI)

Demokratik Algı Endeksi (DPI), uluslararası arenada demokrasi algısı ve algılanan demokrasi kalitesi hakkında bilgi veren bir endekstir. DPI, 2006 yılından beri üç yılda bir yayınlanmaktadır ve sivil toplum örgütü olan Dünya Yurttaşlık ve Siyasi Haklar Derneği (World Citizen and Political Rights Association) tarafından hazırlanmaktadır. DPI, ülkelerin demokrasi algısı ve algılanan demokrasi kalitesi hakkında veriler sağlar ve uluslararası toplumun demokrasiye dair tartışmalarında bir referans noktası oluşturur.

Demokratik Algı Endeksi (DPI), uluslararası ölçekte bir diğer demokrasi ölçüm aracıdır. Bu endeks, dünya genelindeki 50'den fazla ülkede yapılan anketlerle oluşturulmuştur ve ülkelerin demokrasi algısını ölçmektedir. DPI, insanların demokrasi ile ilgili görüşlerini ve demokratik kurumlar ve süreçler hakkındaki algılarını değerlendirerek bir ülkenin demokratik düzeyini belirlemektedir (Külahlıoğlu, 2019, s. 24).

DPI'nin avantajları arasında, farklı ülkelerdeki vatandaşların demokrasi algısının ölçülebilmesi ve bu verilerin bir karşılaştırma yapısında sunulması yer almaktadır. Ayrıca, DPI, vatandaşların demokrasiye dair algılarının yanı sıra, yönetimlerin bu algıları etkileme şekillerine de işaret eder ve politikaların demokrasi algısı üzerindeki etkisini de değerlendirir. Avantajları arasında, "halkın demokrasi hakkındaki algısının değerlendirilmesine" odaklanması yer almaktadır. Bu endeks, demokrasinin sadece formel kurallarının değil, aynı zamanda halkın demokratik süreçlere ve kurumlara ilişkin algısının da önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, DPI, bir ülkedeki demokrasiyi sadece seçimlerin serbestliği veya basın özgürlüğü gibi

kriterlere dayandıran diğer ölçümlerden farklı bir perspektif sunmaktadır (Külahlıoğlu, 2019, s. 24).

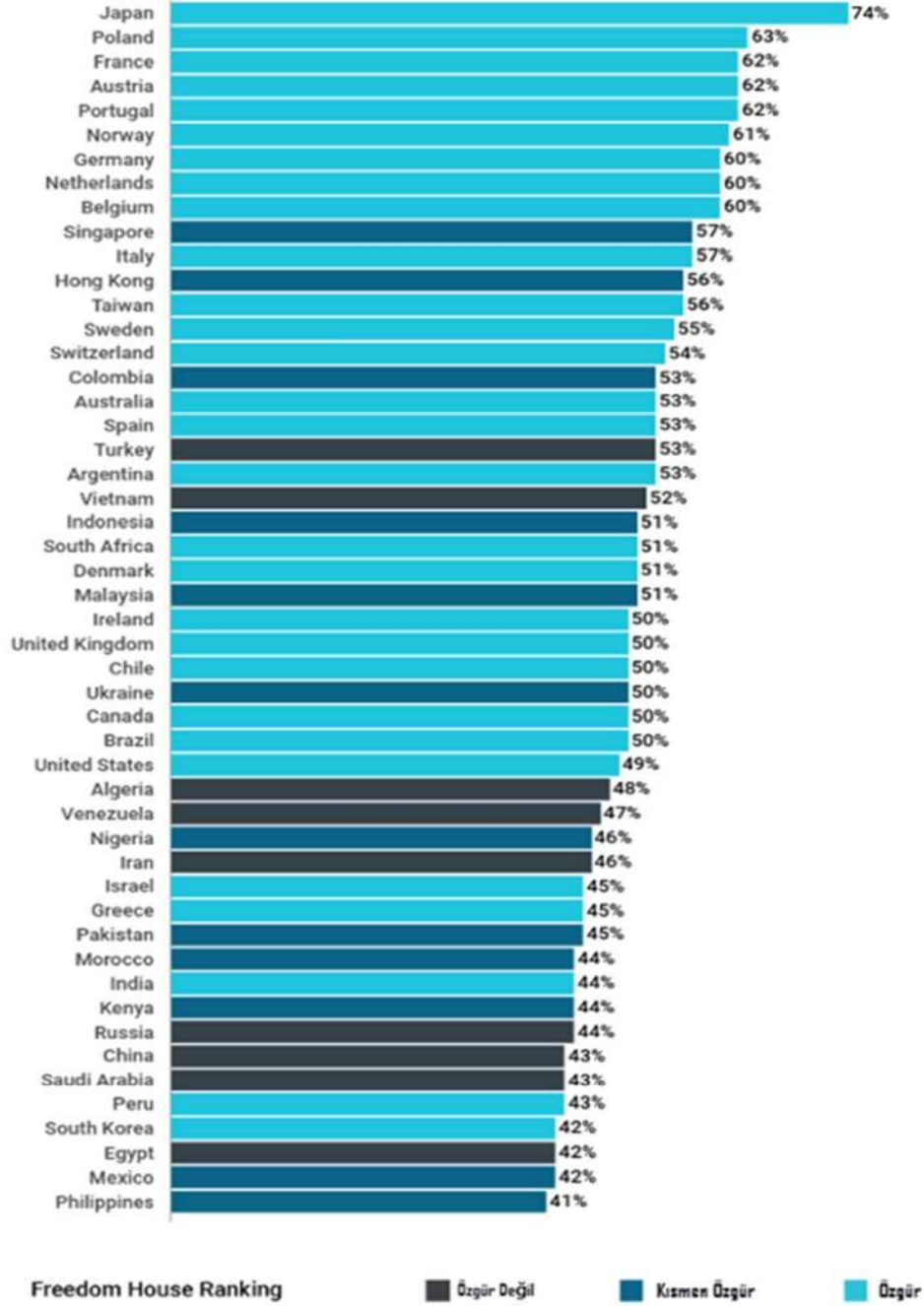
Dezavantajları arasında ise, DPI'nin tamamen sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanmasıdır. Bu durum, endeksin objektifliği ve güvenilirliği konusunda bazı eleştirilere neden olmuştur. Ayrıca, DPI'nin sadece algısal verileri içermesi, ülkelerin gerçek demokrasi durumunu yansıtmayabilir. dezavantajları da bulunmaktadır. DPI, diğer ölçüm araçları gibi "objektif" değil, "subjektif" bir ölçüm aracıdır. Yani, insanların demokrasiye ilişkin algılarına dayandığından, bu algıların objektif gerçekliği yansıtmadığı durumlar olabilir. Ayrıca, DPI'nin yöntemolojik olarak diğer ölçüm araçlarına göre daha zayıf olduğu eleştirileri de bulunmaktadır (Waldron, 2018, s. 6-7).

3.2.3.1. Siyasi görüş

DPI'nin kullandığı bir diğer araştırma araçlarından biri de siyasi görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmanın temel araştırma soruları ise vatandaşların kendi görüşlerinin politik süreçlere ne oranda etki ettiğini düşünmeleri üzerinden ortaya çıkmaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların önemli bir kısmı, demokratik bir rejimde ya da demokratik olmayan bir rejimde yaşayıp yaşamadıkları fark etmeksizin kendi görüşlerinin siyasi süreçlerde “*nadiren*” etkili olduğunu ya da “*asla*” etkili olmadığını düşünmektedir (Vanhanen, 1997, s. 17).

Siyasi Görüş

Sizin gibi düşünen insanların görüşlerinin siyasette önemli olduğunu düşünüyor musunuz?
Küresel Sıralama, "Hiçbir zaman" veya "Nadiren" yanıt verenler (%)

Dalia Research tarafından Haziran 2018'de 50 ülkede 125 bin kişiyle tamamlanan nüfus sayımı temsilsizi anketine dayanmaktadır.

Şekil 4. Halkın siyasi görüşlerinin siyasette önemli olduğunu düşünüyor musunuz? sorusuna verilen cevaplar (Democracy Perception Index, 2018)

Bu manada ilgi çekici sonuçlardan bir diğeri ise Avrupa demokrasilerinin özgürlük indekslerinde genelde ön planda yer almasına karşın vatandaşlarının görüş beyan etmek konusunda genelde sessiz kalmaları olarak ifade edilebilir. Kaldı ki demokrasi ya da cumhuriyet olarak adlandırılan rejimlerin kamusal faydayı sağladığını anlayabilmek için vatandaşların bu konudaki görüşlerini izhar etmelerinin önemli olduğu düşünüldüğünde ortaya çıkan bu sonuçların yadırgatıcı olduğu söylenmelidir (Vanhanen, 1997, s. 17).

Yukarıda görüldüğü üzere, siyaset içerisinde görüşlerinin önemli olduğunu düşünenlerin oranı bilhassa demokrasilerde oldukça düşüktür. Bu noktada dünyanın demokratik anlamdaki en gelişmiş ülkeleri arasında yer alan Japonya (%74), Fransa (%62), Avusturya (%62), Portekiz (%62), Norveç (%61), Almanya (%60), Hollanda (%60), Belçika (%60), İtalya (%50), İsviçre (%4) gibi ülkelerde vatandaşların yarısından çoğunluğu kendi görüşlerinin siyaset içerisinde önem arz etmediğini düşünmektedir (Şekil 1).

Açıktır ki bugünün demokratik rejimleri genel itibarıyla halkın iradesini ön plana çıkarmaktadır. 18. ve 19. yüzyılda temsil kavramının gelişmesi ve dünya geneline yayılması ile birlikte devlet idaresinin halkın oylarına dayanması gerektiğine yönelik görüş de kendisine alıcı bulmaya başlamıştır. Fakat bu durumun halkın iradesinin doğrudan yönetim süreçlerine yansımaları şeklinde tezahür etmediği, bunun yerine “seçimden seçime” halkın oylarının hatırlandığı bir tür temsili demokrasinin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Bu ise sınırlı ve doğrudan olmayan/dolaylı bir demokrasinin hâkim olmasına sebebiyet vermiş görünmektedir (Aktan, 2016, 7).

Halk bugün iktidarı doğrudan kendi eliyle kullanamamaktadır. Bu durum ise demokrasinin daha sağlıklı işlemlerini engeller görünmektedir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Örgütlü bir halk kitlesi sürece etki edememektedir. Bunun için ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü gibi temel özgürlüklerin esaslı bir şekilde korunması gerekmektedir. İkincisi ise vatandaşların kendi ekonomik menfaatlerini güvence altına almaya çabalamaktan demokratik süreçlere katılmaya fırsat bulamamasıdır ki bu ikinci bilhassa önemlidir (Friedrich Ebert Vakfı, 2012, s. 14-28).

Birey, temsilcileri vasıtasıyla koyduğu kurallara, bu kurallar meşru oldukları için uymalıdır. Çünkü bu kurallar için rızasını açıkça ilan etmiştir; ya doğrudan kitle iletişim araçları ile ya da temsilcileri vasıtasıyla bu tartışmalara katılmıştır ve kendisini

bu kurallar ile bağlamıştır (Poggi, 2019, 122 vd). Bu noktada demokrasinin en meşhur tabir ile *halkın halk tarafından yönetildiği* sistem olduğu söylenebilir. Bu yönetim şüphesiz çoğunluğun yönetimi olacaktır. Ancak 2. Dünya Savaşı ile birlikte anlaşılmıştır ki çoğunluğun aldığı kararların anayasal olarak azınlıkta kalan bireylerin haklarını ortadan kaldırıcı nitelikte olmaması, kabul edilen yasalar bakımından onların da rızasının alındığından emin olunması gerekmektedir. Bu açıdan bir demokrasinin temel özellikleri arasında oy verme hakkının ve siyasi makamlar için aday olabilmek hakkının anayasal olarak düzenlenmiş olması temel bir gereksinim ise de yeterli şart değildir. Bunlara ek olarak ifade özgürlüğü, muhalif fikirlerini yayabilme özgürlüğü, örgütlenme hürriyeti ve alternatif bilgi edinme araçlarına erişebilme hürriyeti de demokratik bir rejimin olmazsa olmazlarından (Dahl, 1972, 2-3; Schumpeter, 1947, 269). Hatta Schedler'e göre *“seçimler yalnızca bu listede yazılı olanların her biri yerine getirilmiş ise demokratik olarak gözlemlenebilir.”* Bu türden bir demokrasi anlayışına *çoğulcu demokrasi* adı verilmektedir (Schedler, 2002, s. 41). Aksi halde, bir devlet içerisinde vatandaşlar *“birlikte yaşıyor”* değildirler, olsa olsa *“zoraki birliktelik”* (*modus vivendi*) içerisinde oldukları ki bu türden bir demokrasi her an kaos üretmeye meyillidir.

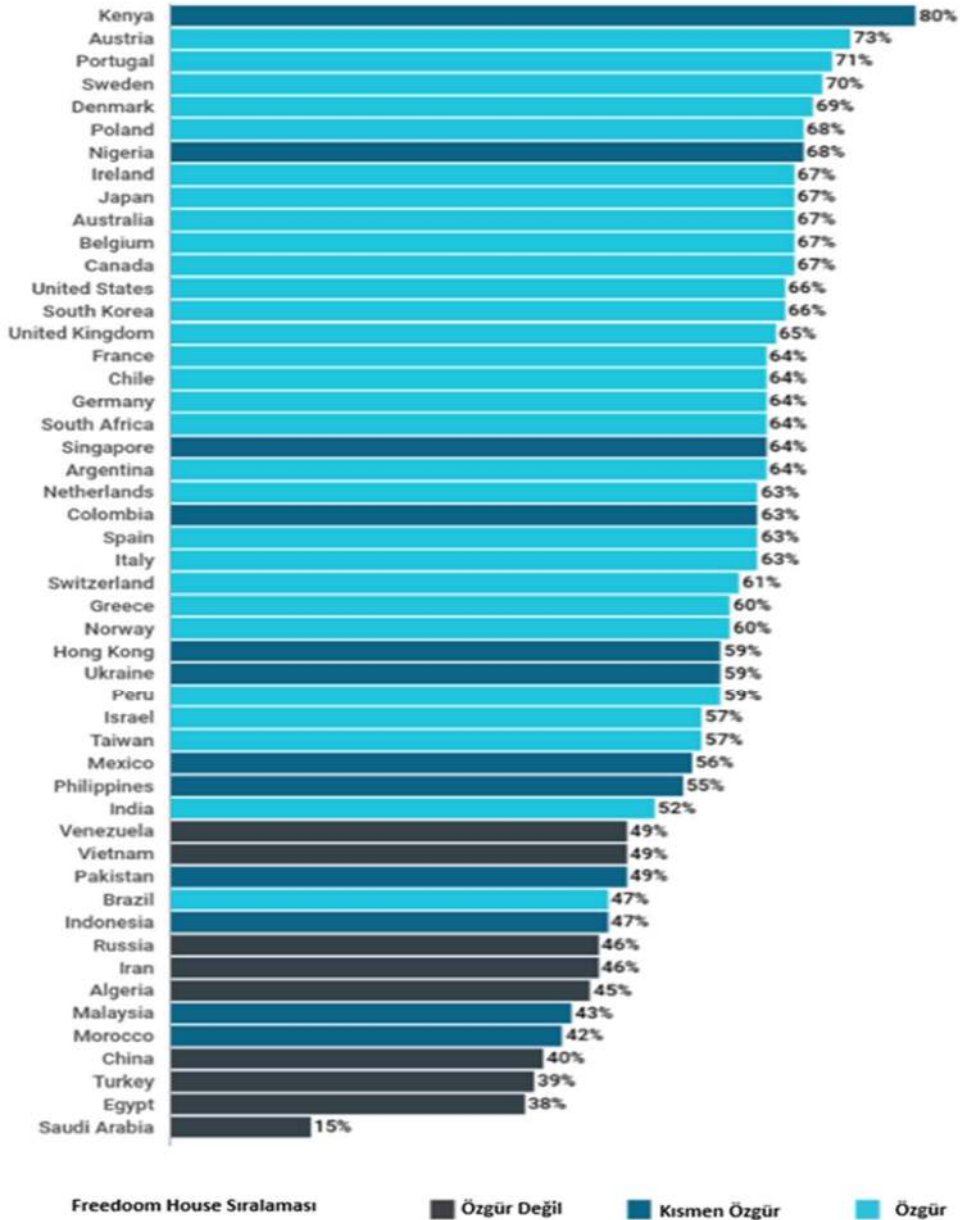
3.2.3.2. Kamusal Çıkar

Kamusal menfaat kavramının tanımı oldukça çeşitli ve zor bir şekilde ortaya konulabilmektedir. Bir eylem, karar veya politika ile ilgili olarak tüm toplum namına ortaya konulan usul veya ondan türetilen net fayda olarak tanımlanabilecektir. Bu noktada kamuya karşı hesap verebilir olan kimselere ve onların sorumluluğunu belirlemek üzere tatbik edilebilecek olan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamusal çıkar, meşru ve demokratik bir rejimin olmazsa olmazlarından bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasinin genel halkın en çok lehine olacak rejim olduğu temel kabulünden hareketle tasarlandığı için de kamusal faydanın tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Demokrasi, halkın rıza gösterdiği ve konsensüse vardığı kamusal politikaların uygulanmasını salık vermektedir. Böylece çoğunluğun desteklemeyeceği bir husus onların yararına olmayacağı için demokratik süreçte politikaya da dönüşmemektedir. Böylece kamusal çıkar, bireylerin özgürlüklerini de koruduğu gibi onlara bir hareket alanı da bırakmaktadır. Demokratik Algı Endeksi de bu manada halkın, siyasi iktidarların kendi çıkarlarına hareket edip

etmediğini sorduğu ve bu noktada sonuçları listelediği görülmektedir (Democratic Perception Index, 2018).

Kamusal Çıkar

Hükümetinizin sizin çıkarlarınız doğrultusunda hareket ettiğini düşünüyor musunuz?
Küresel Sıralama, "Hiçbir zaman" veya "Nadiren" yanıtını verenler (%)

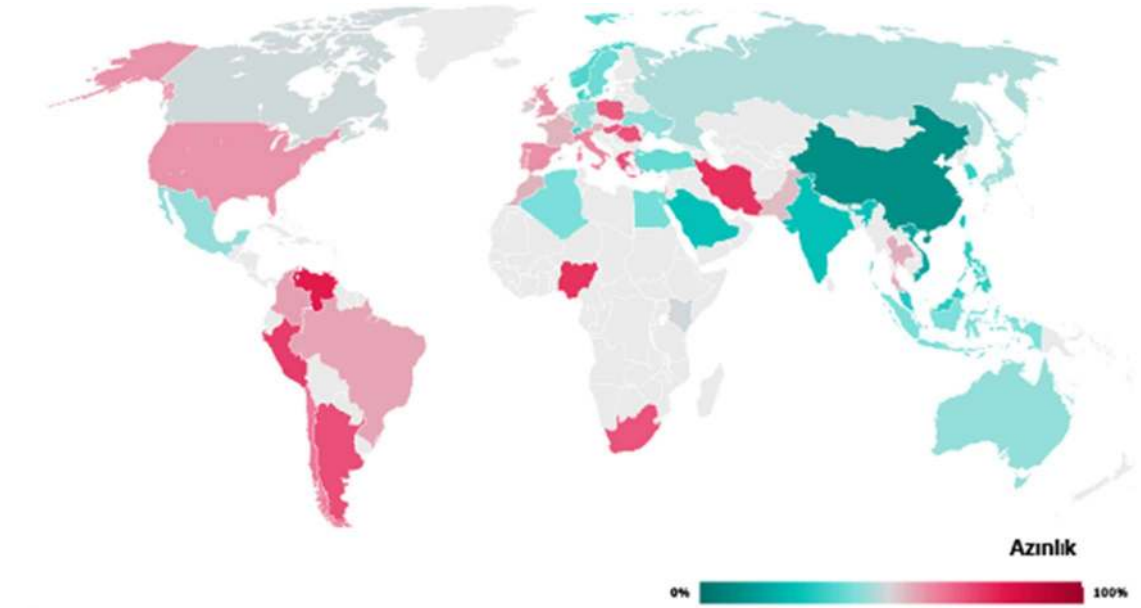

Dalia Research tarafından Haziran 2018'de tamamlanan ve 50 ülkede 125 bin kişiyi temsil eden bir nüfus sayımı anketine dayanmaktadır

Şekil 5. Hükümetinizin sizin çıkarlarınıza göre hareket ettiğini düşünüyor musunuz? Sorusuna verilen cevaplar (Democracy Perception Index, 2018)

Demokratik rejimlerde halkın önemli bir kısmının (%64), siyasi iktidarın kamusal çıkar etrafında hareket etmediğine ya da nadiren bu yönde karar aldığına yönelik bir algısının olduğu anlaşılmaktadır. Bu ankete katılan ve demokratik olmayan ülkelerin halklarından olan kimselerin ise bu soruya verdikleri cevabın daha iyimser olması (%41) ise oldukça ilgi çekicidir (Democratic Perception Index, 2018).

Araştırmanın sonuçlarına göre hükümetine karşı en büyük güvensizliği besleyen halk Kenya (%80) halkıdır. Buna karşın Avusturya (%73), Portekiz (%71), İsveç (%70), Danimarka (%69), Polonya (%68), İrlanda (%67), Japonya (%67), Avustralya (%67), Belçika (%67), Kanada (%67), ABD (%66), Güney Kore (%66), Birleşik Krallık (%65) ve Fransa (%64) gibi demokratik devletlerin büyük bir kısmında bu türden güvensizliğin olması oldukça dikkat çekicidir. Buna karşın Suudi Arabistan'da %15), Mısır (%38), Çin (%40), Türkiye (%39), İran (%46) gibi ülkelerde ise bu güvensizlik görece düşüktür. Açıktır ki bu sonuçlar, iki rejim arasındaki bir mentalite farkını da ortaya koymaktadır. Demokratik rejimlerde basın özgürlüğü ve örgütlenme/ifade özgürlüğü daha yoğun bir şekilde tezahür etmiş vaziyettedir. Bu nedenle halk, iktidarın her hamlesinden ve politikasından haberdar olmakta ve görüş izhar edebilmektedir. Bu ise kaçınılmaz olarak siyasi iktidar ile halk arasında bir gerilim ortaya çıkarmaktadır ki bu gerilim sağlıklıdır. Fakat demokratik olmayan ülkelere, iktidarların basın özgürlüğünü kısıtlayarak halkın süreç ve politikalar hakkında bilgi alma imkânlarını kısıtlaması ve halkı politikadan uzaklaştırması, buna ek olarak da sürekli iktidarın halkın menfaatine hareket ettiği yolunda propaganda yürütmesi dolayısıyla halkın bir "illüzyon" içerisinde yaşadığını söylemek mümkündür (Kırışık, Kurban ve Pekel, 2019, s. 119-134).

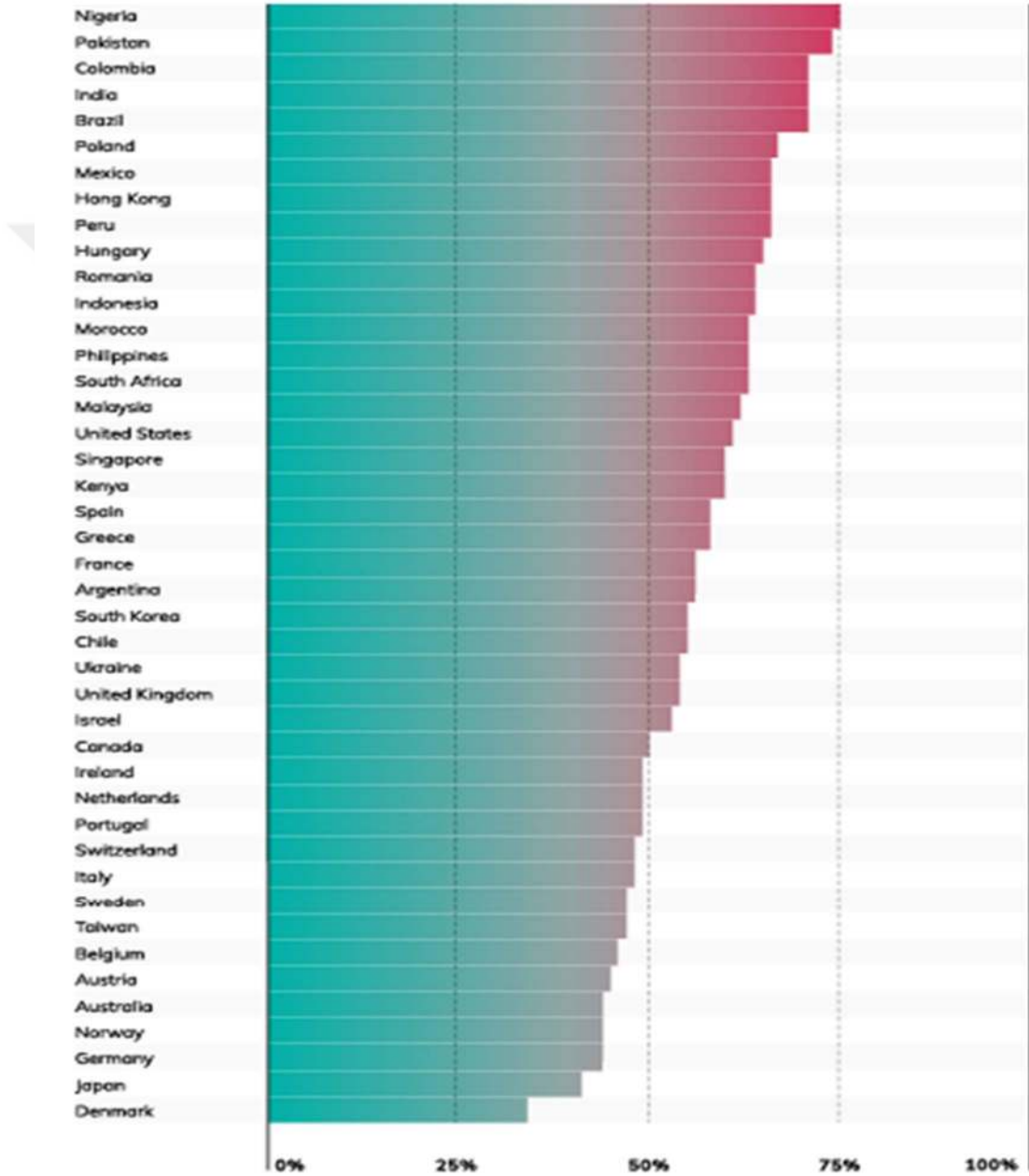
Şekil 6. Halkın azınlığa (kırmızı) ya da çoğunluğa (mavi) yönelik politikalar ürettiğini düşünen insanlar (EIU, 2023)

Yine aynı araştırmaya göre, demokratik ülkelerin önemli bir kısmında, halk, iktidarın yalnızca azınlık bir grubun faydasına politika üretmektedir. Bu sonuçlara göre ABD, Şili, Arjantin, Brezilya, Güney Afrika, Birleşik Krallık, İtalya, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Almanya, Fransa ve İran gibi ülkelerin halkları iktidarlarının belirli bir azınlığa hizmet ettiğini düşünmeleri, buna karşın Çin, Hindistan, Rusya gibi anti demokratik ülkelerin halkın çoğunluğunun çıkarına politika ürettiğinin düşünülmesi ilginçtir (Democratic Perception Index, 2023,s. 12).

3.2.3.3. Tartışma Özgürlüğü

İnsan, diğer canlılar ile karşılaştırıldığında özel bir yere sahiptir (Kuçuradi, 2018, 57). Zira insan akıl ve irade sahibidir. Bu iradesiyledir ki kendi değerlerini, hayat görüşünü, kişisel ahlakiliğini geliştirebilir, kendi doğru ve yanlışlarını dış etkilere maruz kalmaksızın oluşturabilir. İnsanın kendi değerleri ve hayat görüşleri, sırf başkaları ile yaşıyor diye, başkalarının düşüncelerine veya geleneklerine uymadığı için yanlış olamaz ya da ayıplanamaz. Öyleyse her bireyin hayatının nasıl ilerleyeceği konusunda özgürce seçim yapabilmesi gerekliliği, onun doğasının bir gereğidir (Gewirth, 2009, 1262; Butler, 2009, 1255). Bu kabiliyetlerin gerçekleştirebilmesi için, herkes mecburen bir arada yaşadığı diğer bireylere karşı kendisine o şekilde muamele edilmesini isteme ya da bu yolda engellememeyi isteme hakkına sahip olmalıdır. İşte

bugün temel insan hakları olarak kabul edilen, yaşam hakkı, işkence ve kötü muameleye maruz bırakılmama, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı ve hatta konut hakkı, sağlık hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı gibi haklar kişinin özgürce seçim yapabilmesi kabiliyetinden, onun onurundan kaynaklanır.

Şekil 7. İfade özgürlüğü'ne yönelik sınırlamalardan endişe eden halkın oranı (Demokratik Algı Endeksi, 2023, 18)

Halkın kamusal meseleleri özgürce tartışması ile siyasi elitlerin kararlarının kamusal çıkar etrafında örgülenmesi arasında önemli bir ilişki vardır. Fikirlerin çarpışmasından hakikat ışığının ortaya çıkacağı açıktır. Bu manada Demokratik Algı Endeksi'nin 2023 raporunda, demokrasiye yönelik en büyük tehditler arasında ifade özgürlüğünün kısıtlanacağına yönelik endişenin yer aldığı görülmektedir. Yapılan incelemede, araştırmaya katılanların %57'si kendi ülkesinde ifade özgürlüğünün tehlike altında olduğunu dile getirmiştir (Şekil 4).

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Nijerya, Pakistan, Kolombiya, Hindistan, Brezilya, Polonya, Meksika, Hong Kong, Peru, Macaristan, Romanya, Endonezya, Fas Filipinler, Güney Afrika gibi ülkelerde ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının halk tarafından endişe ile karşılanma oranı %50'nin üzerinde ve %75'e yakın iken, ABD, İspanya, Fransa, Yunanistan, Güney Kore, Arjantin, İspanya, Şili, Birleşik Krallık ve İsrail gibi demokratik ülkelerde de bu oran %50'mim üzerinedir (Şekil 4).

3.3. Vergilendirme Ölçütleri

Vergilendirme ölçütlerini çeşitli şekillerde tasnif etmek mümkündür. Buna karşın bu çalışmada vergilendirme ölçütleri vergi yükü ve vergi mükellegiyet oranı üzerinden ele alınmış, akabinde bu durum Türkiye örneğine tatbik edilmiştir.

3.3.1. Vergi Yükü

Vergi yükü maliye politikasının önemli araçlarından bazılarına işaret etmektedir. Bu noktada kaynakların verimli ve etkin bir şekilde dağıtılması, geliri ikincil planda tekrar dağıtmak, yatırım ve tasarruf gibi kalemler bağlamında, devletin belirlediği amaçlarına ulaşabilmesi için vatandaşın vergi desteği alması önemli bir unsurdur. Bu noktada vergi yükünün ne şekilde dağıtılması gerektiği önem kazanmaktadır. Vatandaşların vergi ödeme gücü, toplumsal olarak verginin sınıflar ve sektörler arasında eşit ve adil dağılımı bu noktada önemlidir. Fakat devletin tüm vatandaşları eşit şekilde vergi ödeme gücüne tabi tutması mümkün olmadığından, bugün vergi yükünün dağıtılmasında bazı yunsurların değerlendirmeye tabi tutulduğu görülmektedir. Bunlar ise gelir, tüketim ve servet üzerinden vergilendirmenin gerçekleştirilmesidir (Ay ve Haydanlı, 2017, s. 139). Tarihsel olarak bu bağlamda artan oranlı verginin desteklendiği görülmektedir. Örneğin faydacılık bağlamında meseleye yaklaşan Edgeworth'a göre artan oranlı vergilendirmenin tercih edilmesi

toplumsal adaletin sağlanması açısından daha uygundur. Zira kendisine göre toplumsal refah (*social welfare*) bireylerin tamamının faydalarının toplamı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla zenginden fakire kıyasla daha fazla vergi alınması, genel toplumsal faydada daha az azalışa neden olacaktır. Düşününürün bu modeli çerçevesinde eşitliğin tesis edilmesi mümkün olana kadar zenginlerden başlayarak ve tabana yayılarak artan oranlarda verginin alınması gerekmektedir (Karayılmazlar ve Güran, 2005, s. 141-163).

Benzer şekilde Keynesyen ekonomiyi savunan kimseler de ekonominin istikrara kavuşabilmesi için artan oranlı vergilerin kullanılmasının bir istikrar sağlayıcı görevini (*stabilizator*) görevi gördüğüne dikkat çekmektedirler. Zira bu tür bir vergilendirmede yapısal bir esneklik bulunmaktadır. Bilhassa enflasyonun yükseldiği dönemlerde, mal sahibi olan zenginlerin gelirlerinde de enflasyona bağlı bir artma, orta ve alt gelir gruplarında ise enflasyona bağlı olarak bir azalma olacağı açıktır. O halde bu dengenin tekrar kurulabilmesi için artan oranlı vergilendirmeyi tatbik etmek gerekmektedir (Aktan, 2002, s. 3).

O halde, kamusal sektöre de bu durumu tatbik etmek mümkündür. Kamu sektöründe de vergilendirmenin kamu hizmetinden faydalanmaya göre değil ödeme gücüne göre tesis edilmesi gerekmektedir ki böylece orantılılık sağlanabilecektir (Ay ve Haydanlı, 2017, s. 139). Diğer yandan, vergi yükünün bir ülkede uygulanma biçimine göre toplumsal ilişkiler ile yakın bir bağı bulunmaktadır. Toplumlari temel anlamda tarihsel olarak kazanç toplumları ve rızık toplumları olarak ikiye ayırmak mümkündür. Rızık toplumları tarım toplumlarıdır ve kâr etmekten ziyade gündelik ihtiyaçlarına yeten bir üretim modeline sahiplerden ihtiyaç fazlası elde etmeye başladıkça kazanç toplumu olma yolunda ilerlemektedirler (Utkuseven ve Candan, 2012, s. 230). Bilhassa sanayi toplumunun ortaya çıkması ile birlikte bugün pek çok ülke kazanç toplumu ya da gelişmiş ülke ekonomisine sahip bulunmaktadır. Tam da bu noktada İbn Haldun'un vergilendirmenin makul oranda tutulması ve toplumun bu sayede üretimden elini çekmemesi, sürekli üreterek hem ekonominin çarklarını döndürmesi hem de kâr elde etmesi söz konusu olacaktır (Candan, 2007, s. 243).

Vergi mükelleflerinin üretimini teşvik edebilmek için ödeme gücünü aşan bir vergilendirme politikası uygulanmaması gerektiği açıktır fakat mükelleflerin vergi ödeme bilincini etkileyen pek çok kültürel ve tarihi unsur bulunmaktadır. Bu bağlamda kayıt dışı ekonominin yaygınlaşmasını engellemek ve bu alanların vergilendirme içine

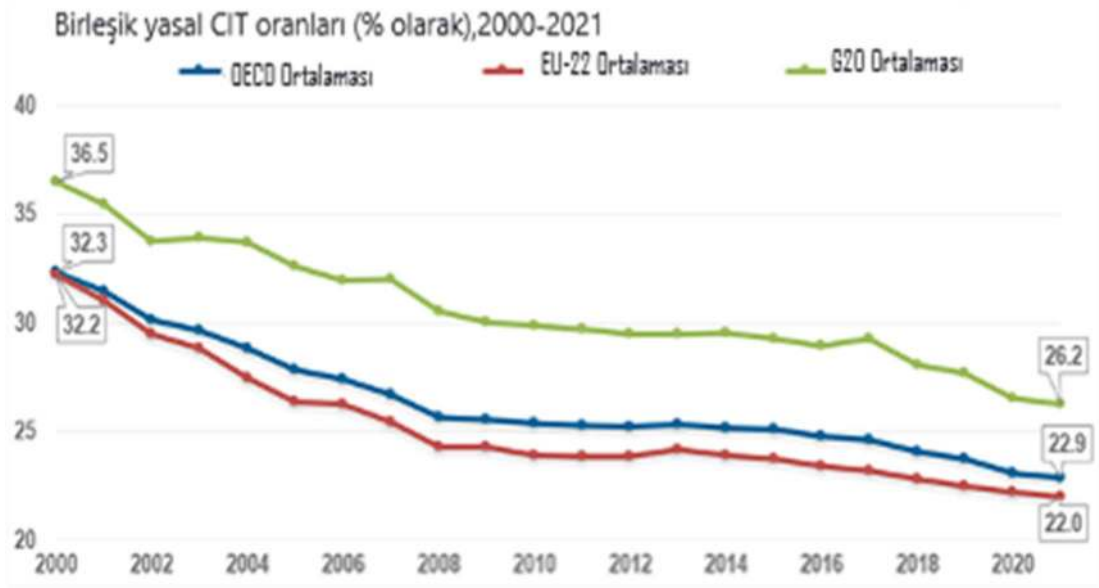
alınması suretiyle kayıtlı ekonomiyi teşvik etmek önemlidir (İnaltong, 2012, s. 19). Nihayetinde, bir ülkenin hâkim ekonomik sektörleri de vergi ödeme şablonunu ve vergi yükünü etkilemektedir. Tarım sektörünün hâkim olduğu sistemlerde vergi gelirleri düşük seyreder. Bu durum vergi yüküne de aynı şekilde sirayet etmektedir (İnaltong, 2012, s. 18).

Görüldüğü üzere Danimarka ve Belçika gibi ülkelerde çalışanların ödediği vergiler bakımından en büyük oran bu ülkelerde yer almaktadır. 2022 yılı verileri de Belçika'nın %52, Almanya'nın %48 ve Avusurya'nın %47 ile çalışanlara en fazla vergi yükünün yüklendiği ülkeler olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın Meksika, Türkiye ve Kore gibi ülkelerde bu oranın %30'un altında kaldığı anlaşılmaktadır (Euronews, 2022).

3.3.1.1. Dünyada Vergi Yüğü

Vergi yükünün tespit edilebilmesi için, milli gelir ve vergilendirme arasında bir oranlamanın yapılması gerekmektedir. Bu sayede elde edilen miktarın devletler arasında çok çeşitli ekonomik tercihler olduğunu ortaya koyması mümkündür (Kılıçarslan ve Yavan, 2017, s. 34). Bu manada, Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütü'nün verilerine göre vergiler, kazanç ve gelir üzerinden alınan vergiler, ücret üzerinden alınan vergiler ve diğer türde temin edilen vergiler şeklinde tasnif edilebilmektedir. Bu manada OECD ülkelerinde vergi türlerinin temelde kişisel vergi türleri, kurumlar üzerinden alınan vergiler ve mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler olarak ortaya çıkmaktadır (Işık ve Kılınç, 2009, s. 151).

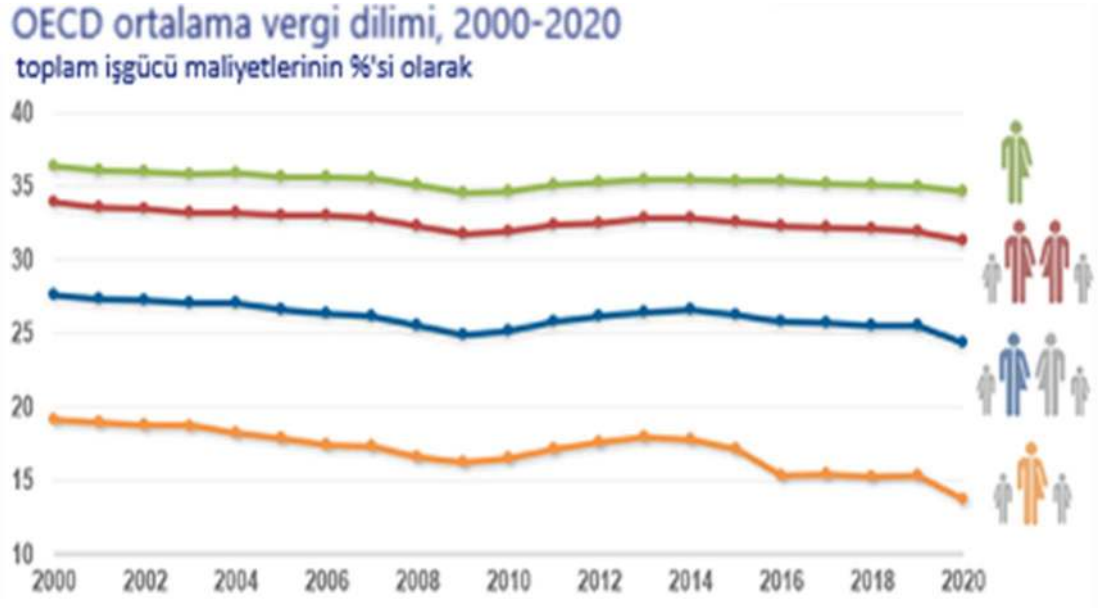
OECD ülkelerinde alınan kurumlar vergisinin yıllara göre bir düşüş kaydettiği görülmektedir. Bu düşüş diğer ülkelerin ortalaması ile karşılaştırıldığında da tutarlı görünmektedir.

Şekil 8. Kurumlar vergisi ve sermaye üzerinden alınan vergiler planında 2000-2021 yılları arasında OECD, AB22 ve G20 ortalaması (OECD, 2023a)

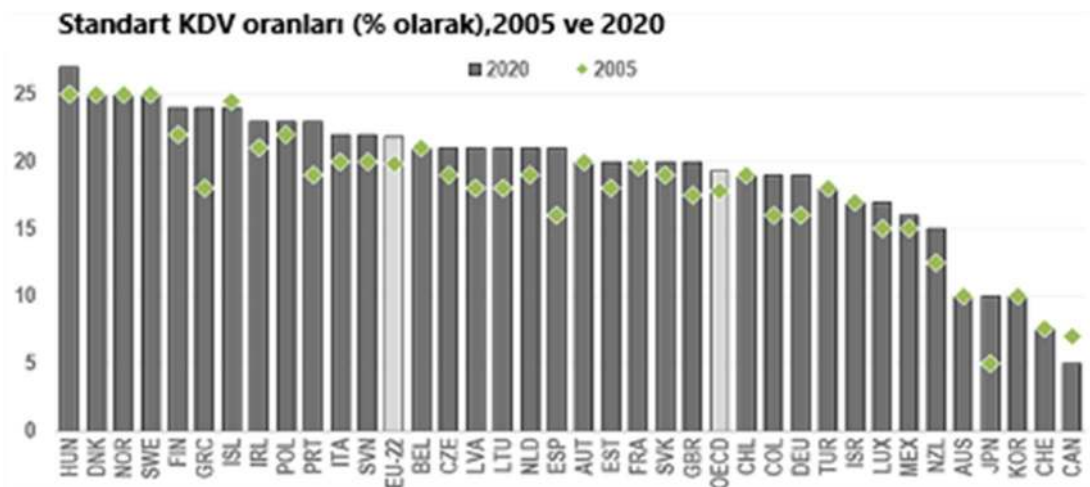
Görüldüğü üzere, genel olarak OECD ülkeleri içerisinde kurumlar vergisi ortalaması %32,3'ten %22,9'a kadar gerilemiş durumdadır. Bunun temel nedenleri arasında ise kurumlar üzerinden alınan verginin giderek azaltılması suretiyle yatırım ve üretim teşvikinin sağlanması olduğu tahmin edilmektedir. OECD ülkelerinde yıllık planda vergi yükünde bir artış olduğu görülmektedir. Bilhassa 1974 petrol krizi sonrasında ülkelerin vergi gelirlerine ağırlık vermeyi tercih ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda 1980'li yıllarda meydana gelen yüksek işsizlik oranlarının tecrübe edilmesi ile birlikte devletlerin yatırımı ve iş gücünü teşvik etmek ve arttırmak adına düşük vergi politikasını tekrar gündeme getirdiği anlaşılmaktadır (Işık ve Kılınç, 2009, s. 151).

Diğer yandan, çalışanların ücretleri üzerinden alınan vergilerde nispeten bir azalma bulunmakta ise de kurumlar vergisi ile kıyaslandığında anlamlı bir değişikliğin olmadığı görülmektedir.

Şekil 9. 2000-2020 yılları arasında çalışanlardan alınan vergilerdeki değişim (OECD, 2023a)

Son olarak katma değer vergisi gibi dolaylı vergiler ya da *tüketim vergisi* olarak adlandırılan vergilendirme gruplarına arasında da yıllara göre farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Macaristan, Danimarka, Norveç, İsviçre ve Fransa gibi ülkelerde tüketim vergisi ya da dolaylı vergilerin %25 ve civarında seyrettiği görülmektedir. OECD ortalaması ise %20 civarındadır. Şili, Kolombiya ve Türkiye gibi ülkelerde ise bu oran OECD ortalamasında ya da daha aşağıda konumlanmış görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 10. Dolaylı vergilerde OECD (2005-2020) (OECD, 2023a)

Buradan hareketle OECD verileri, genel vergi yükünün yıllara göre arttığını ortaya koymaktadır. Seçili bazı ülkeler bakımından bu durum 2002-2017 yılları bakımından şu şekilde tablolastırılabilir:

Tablo 6
2002-2017 yılları arasında bazı ülkelerde vergi yükünün değişimi

ÜLKE	2002	2017
Fransa	42,4	46,17
İtalya	39,8	42,4
Yunanistan	32,2	39,4
Almanya	34,4	37,5
Türkiye	24,0	24,9
Şili	19,1	20,2
Meksika	12,6	16,2

Kaynak: (OECD, 2019)

3.3.1.2. Demokrasi ve Vergi Yüğü İlişkisinin Niceliksel Sınanması

Bu başlık altında demokrasi ve vergi yüğü arasındaki niceliksel ilişki irdelenmiştir. Bu kapsamda, seçili ülkeler bakımından, OECD tarafından yayımlanan son veriler etrafında vergi yüğü (*verginin GSYH'ye oranı*) ve *Freedom House* tarafından 2023 yılına ait demokrasi puanları incelenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7
Seçili ülkelerde vergi yükü- demokratikleşme karşılaştırması

Ülke	Vergi Yükü	Dem. Puanı	Ülke	Vergi Yükü	Dem. Puanı
Kanada	33.2	98	G. Kore	29.9	83
Avusturya	43.5	93	Litvanya	32.2	89
Belçika	42.0	96	Meksika	16.7	60
Şili	22.2	94	Norveç	42.2	100
Çekya	33.8	92	Polonya	36.8	81
Danimarka	46.9	97	Portekiz	35.8	96
Estonya	33.5	94	Slovakya	35.8	90
Finlandiya	43.5	100	Slovenya	37.4	95
Fransa	45.1	89	İspanya	38.4	90
Almanya	39.5	94	İsveç	42.6	100
Yunanistan	39.0	86	İsviçre	28.0	96
Macaristan	34.0	66	Türkiye	22.8	32
İrlanda	21.1	97	ABD	33.5	83
İsrail	32.2	77	Birleşik Krallık	26.6	93
Japonya	33.2 (2020)	96	İtalya	43.3	90
Kolombiya	19.5	70	Kosta Rika	24.2	91

Kaynak: (OECD, 2023b, Freedom House, 2023)

Tablo incelendiğinde karşımıza çıkan endeks ilgi çekicidir. Buna göre demokrasi ve vergi yükü arasında bir korelasyon olduğuna yönelik bir değerlendirme yapmak şaşırtıcı olmayacaktır. İncelenen ülkeler arasında yer alan İsveç, Norveç, Danimarka, İzlanda, Finlandiya, Fransa, İtalya, İspanya gibi Avrupa bölgesinde yer alan ve demokrasi puanları itibarıyla önde gelene ülkelerde yüksek vergi yüklerinin olduğu dikkat çekmektedir. Bu ülkelerde vergi yükünün 35 ve üzerinde yer alması dikkat çekicidir. Diğer yandan, İrlanda, İsrail, İsviçre, Japonya, Birleşik Krallık ve Kosta Rika gibi ülkelerde vergi yükü düşük olmasına karşın demokrasi puanları oldukça yüksektir. Dolayısıyla coğrafi ya da bölgesel anlamda, vergi yükü ve demokrasi arasında niceliksel bir korelasyon kurmak mümkün ise de bu ilişkinin kuvvetli olduğunu iddia etmek mümkün görülmemektedir.

3.3.2. Vergi Mükellefiyet Oranı

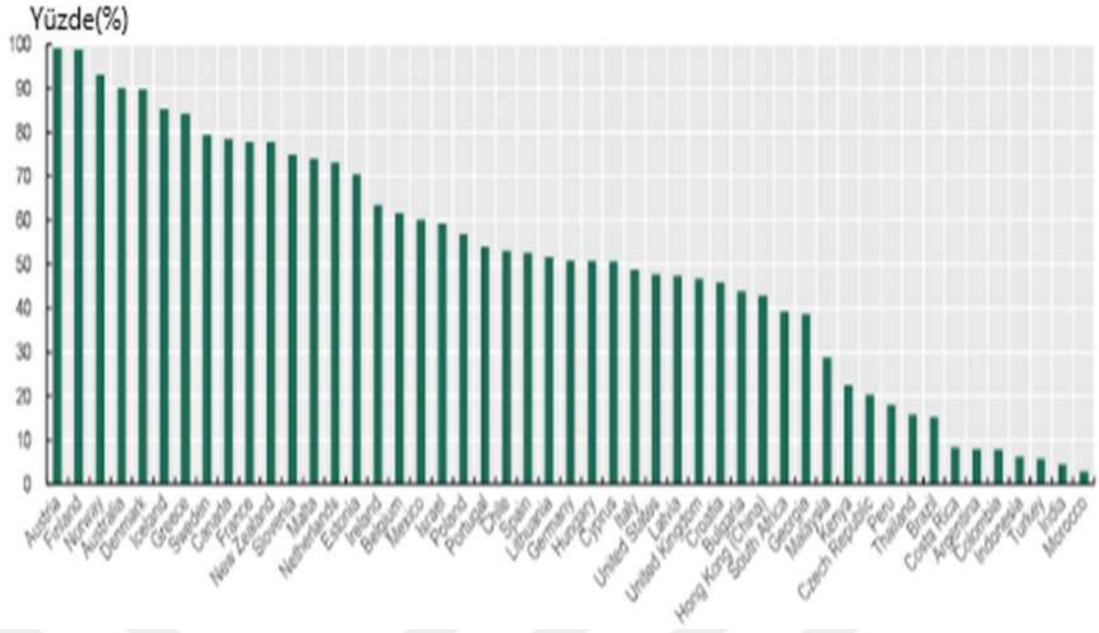
Vergi mükellefi, kendinin vergi ödemekle borçlu olduğu kişiyi ifade etmektedir. Bu kişi gerçek bir kişi olabileceği gibi kurum ya da diğer tüzel kişiler de olabilmektedir. Bu durum ülkemizde Vergi Usul Kanunu (VUK) md. 8 ile düzenlenmektedir. Bu manada, vergi mükellefligi, ülkesinde bir kazanç elde eden,

servet sahibi olan ya da tüketim yapan herkes olmaktadır. Dolayısıyla herkes bir ülkede potansiyel ya da gerçek bir vergi mükellefi olarak belirmektedir. Diğer yandan, doğrudan vergi mükellefi olmak bakımından, ülkelerde değişik bazı uygulamaların ve oranların olması muktemeldir (Tuay ve Güvenç, 2007, 20 vd).

Vergi mükelleflerinin doğru bir şekilde sisteme kaydedilmesi ve vergilendirme süreçlerinin takip edilmesi sağlıklı bir vergi sistemi açısından oldukça önemlidir. Bu noktada temel vazifenin ilgili ülkenin vergi idarelerine düştüğü açıktır. Bu idari yapıların vergi mükelleflerini sisteme entegre edebilmesi için sağlam bir alt yapıya ve takip sistemine sahip olmaları gerektiği açıktır. Bu noktada bireylerin kimlik numaraları, modern teknolojinin sağladığı imkânlardan yararlanarak geliştirilen mobil uygulamalar gibi hususlar veyahut da doğrudan internet aracılığıyla bu kaydın gerçekleştirilmesi gibi hususlar önem kazanabilmektedir. Telefonla vergi mükellefliliğine kaydolma ya da *e-mail*, *mail-posta* yönteminin kullanılması da bir diğer yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine de ülkelerin %90 ve üzerinde kişisel olarak mükellefiyet kaydının yapılması söz konusu olmaktadır (OECD, 2022).

3.3.2.1. Dünyada Vergi Mükellefiyet Oranı

Yukarıda sayılan bilgiler ışığında, OECD tarafından 2022 yılında yayımlanan *Tax Administration 2022* isimli bültende yer alan verileri incelemek mümkündür. Söz konusu veriler ışığında, OECD Ülkelerinde 2020, nüfusa oranlandığında yüzdesel olarak aktif gelir vergisi vergi mükelleflerinin kaydı incelendiğinde Avusturya, Finlandiya, Norveç, Avustralya, Danimarka, İzlanda, Yunanistan, İsveç, Kanada, Fransa, Yeni Zelanda, Sloveniya, Malta, Hollanda, İspanya, İrlanda, Belçika gibi ülkelerde bu oranın %70 ve üzerinde olduğu, bilhassa Avusturya, Finlandiya ve Norveç'te bu oranın %90 ve üzerine çıktığı görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 11. 2020 yılında nüfusa oranla aktif gelir vergisi mükelleflerinin kayıt durumu (%) (OECD, 2022)

Diğer yandan veriler incelendiğinde aksi sonuçlar da bulunmaktadır. Örneğin Fas, Hindistan, Endonezya, Türkiye, Kolomyia, Arjantin, Çekya, Tayland, Brezilya, Kosta Rika gibi ülkelerde bu oranın %20 ve daha aşağısında yer alması dikkat çekicidir (OECD, 2022). Bu noktada doğrudan kuvvetli bir ilişki kurulamamakta ise de demokratiklik ve vergi mükellefiyeti oranı arasında bir ilişkinin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.3.2.2. Mükellefiyet Oranı ve Demokrasi Arasındaki İlişki

Bir önceki başlıkta yapıldığı gibi bu başlıkta da mükellefiyet oranı ile demokrasi arasındaki münasebeti irdelemek mümkündür. Buna göre yine OECD tarafından paylaşılan güncel mükellefiyet oranlarını ve Freedom House tarafından paylaşılan demokrasi verilerini karşılaştırmak gerekmektedir. Ortaya çıkan sonuçlara göre Avrupa bölgesinde yer alan ülkelerin önemli bir kısmında demokrasi puanı ve vergi mükellefiyet oranı arasında kuvvetli bir korelasyon bulunmaktadır. Norveç, İsveç, Avusturya ve Danimarka gibi, demokratiklik puanı son derece yüksek olan ülkelerde vergi mükellefiyet oranlarının da arttığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle vergilerin tahsil edilmesi ve vergi mükelleflerinin sisteme kaydolması karşısında, demokratik değerlerin de daha fazla benimsendiğini söylemek mümkün olduğu iddia edilebilecektir. Diğer yandan literatürde daha yüksek vergi tahsilatının demokrasi

açısından gerekliliğinin tartışıldığı da görülmektedir (Garcia ve Haldenwang, 2014, s. 3). Kaldı bu durum psikolojik değerlendirmeler açısından da doğrulanabilme potansiyeline sahiptir. Bunun bazı nedenleri bulunmaktadır. Bireyin kendisine ait olan bir şeyi bağış yapması ve bu bağışı düzenli hale getirmesi, bağış yaptığı yer ile kendisi arasında bir psikolojik bağ kurulmasına ve sahiplenmesine neden olabilmektedir. Bu noktada ilişkisel benlik de ortaya çıkabilmekte, toplumsal aidiyetini güçlendirmektedir (Hetherington, 2004; Park, 2005, s. 707). Bu yönüyle de vergilerini düzenli ödeyen vatandaşlardan müteşekkil bir toplumun devlet ile olan ilişkisinin daha fazla gönül bağı seviyesinde olacağı ve yükümlülüklerinin karşılıklı yerine getirilmesinin bu açıdan önem arz edeceğini söylemek pek de yadırgatıcı olmayacaktır.

Tablo 8
Seçili ülkelerde vergi yükü-demokratikleşme karşılaştırması

Ülke	Mükellefiyet Oranı	Dem. Puanı	Ülke	Mükellefiyet Oranı	Dem. Puanı
Kanada	78,5	98	Meksika	60,1	60
Avusturya	99	93	Norveç	93,1	100
Belçika	61	96	Polonya	56,7	81
Şili	53	94	Portekiz	53,9	96
Çekya	20	92	Slovenya	37,4	95
Danimarka	89,8	97	İspanya	38,4	90
Estonya	70,4	94	İsveç	74,8	100
Finlandiya	98,8	100	Türkiye	5,9	32
Fransa	77,7	89	ABD	47,7	83
Almanya	50,8	94	Birleşik Krallık	46,7	93
Yunanistan	84,3	86	İtalya	48,7	90
Macaristan	50,8	66	Kosta Rika	8,4	91
İrlanda	63,4	97	Kolombiya	7,8	70
İsrail	59,2	77	Litvanya	51,4	89

Kaynak: (OECD, 2022, Freedom House, 2023).

3.4. Türkiye Örneği Bağlamında Vergi-Demokrasi İlişkisi

Türkiye Cumhuriyeti'nin vergi ve demokrasi bağlamındaki ilişkisini tespit edebilmek için iki farklı işlem yapmak gerekmektedir. Bunlar ise evvela yukarıda ele alınan uluslararası indekslerde Türkiye'nin demokratik niteliğinin tespit edilmesi, akabinde ise vergi ile ilişkisinin kurulması şeklinde olacaktır.

3.4.1. Türkiye'nin Demokrasi Gelişimi ve İlgili Endekslerde Türkiye

Türkiye 150 yılı aşkın bir süredir demokratikleşme ve anayasallaşma süreci içerisinde. Bu açıdan çevresindeki ülkelere kıyasla oldukça önemli bir yol katettiği açıktır. Buna mukabil konjonktürel ve çevresel faktörler dolayısıyla Türkiye'nin demokratikleşmesinin gelgitli bir süreç içerisinde olduğu ifade edilebilir. Bu durumu Freedom House'un verileri üzerinden de teyit etmek mümkündür. İlgili kuruluşun Türkiye hakkındaki raporları incelendiğinde Türkiye'nin "kısmen özgür" ve "özgür değil" kategorilerinde farklı dönemlerde yer aldığı görülmektedir. İlgili tablo şu şekildedir:

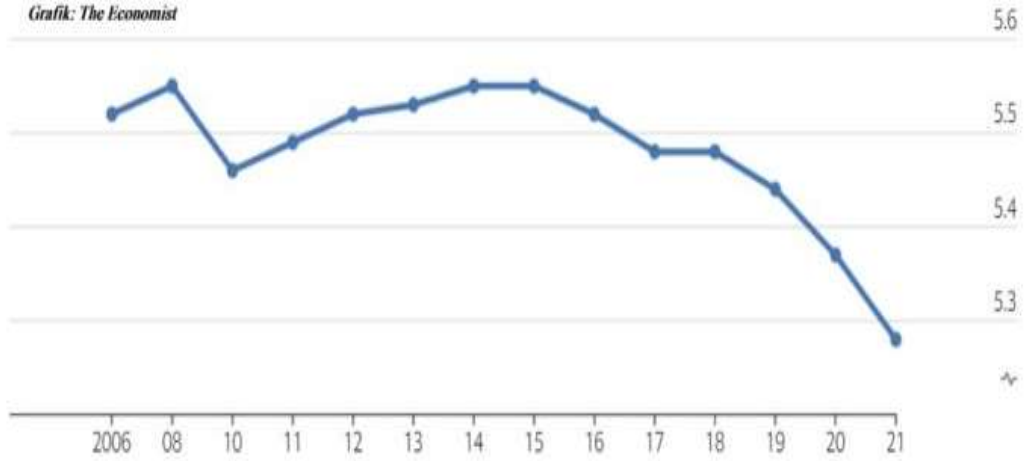
Tablo 9

Freedom House'a göre Türkiye'nin durumu

Yıllar	Ölçütler			
	Siyasi Haklar (En Kötü-En İyi)	Medeni hak ve Özgürlükler	Ortalama Demokrasi Puanı	Durum
1972-1973	3-2	4	3,5-4	Kısmen Özgür
1974-1979	2	3	2,5	Özgür
1989-2001	5-3	5-3	5-3	Kısmen Özgür
2001-2017	5-3	5-3	4,5-3	Kısmen Özgür
2018-2023	5	6	5,5	Özgür Değil

Kaynak: (Freedom House, 2023; Çukurçayır ve Tezcan, 2011)

Tablo 9'a göre Türkiye Cumhuriyeti, 1974-1979 tarihleri arasında özgür bir ülke olarak sistemde yer bulmuştur. Buna karşın 2018-2023 yılları dışında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kısmen özgür bir ülke olarak kendisine yer bulabildiği anlaşılmaktadır. Çalışmada incelenen bir diğer endeks ise Economist Intelligent Unit olarak dikkat çekmektedir. Rapor dünya genelinde 167 ülkeyi incelemektedir Türkiye, 2022 yılı için 103. sırada yer alabilmiştir. Bu bağlamda ülke, *melez (hybrid) demokrasi* olarak kategorize edilmiş görülmektedir. Bu kategori, otoriter rejim olarak adlandırılan son sıralamanın bir üstünde yer almaktadır. EIU'a göre Türkiye'nin demokratik rejimi, 2006-2008 yılında kısa bir dönem ve 2010-2015 yılları arasında yükselme göstermiş iken sonrası süreçte ise istikrarlı bir düşüş eğilimi içerisinde girmiştir.

Şekil 12. EIU'ya göre 2006-2021 yılları arasında Türkiye'de demokratik görünüm

Freedom House, EIU ve Polity IV tarafından Türkiye ile ilgili yapılan değerlendirmelerin ortaya koyduğu veriler ışığında son yıllarda demokrasi puanı derecelendirmesi bazında bir düşüş eğilimi görülmektedir (Kirişçi ve Sloat, 2022, s. 1-9).

3.4.2. Türkiye’de Vergilendirme İle İlgili Hususlar

3.4.2.1. Türkiye Cumhuriyeti’nin Bütçesi ve Vergi Çeşitleri

Bir devletin bütçesi içerisinde vergiler önemli bir yer tutmaktadır. Eğer söz konusu devlet, Suudi Arabistan ya da diğer petrol/doğal gaz zengini ülkeler arasında yer almıyorsa, kamusal harcamaları finanse etmek için vatandaşlarından vergi toplamak mecburiyetindedir. Ülkemizde de vergiler, bütçe içerisinde önemli bir paya sahiptir. Genel olarak ortalama bir bütçe içerisinde vergi gelirleri, %85,9’luk bir kısmı oluşturmaktadır.

Tablo 10

2020 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde bütçe içerisinde vergilerin konumu

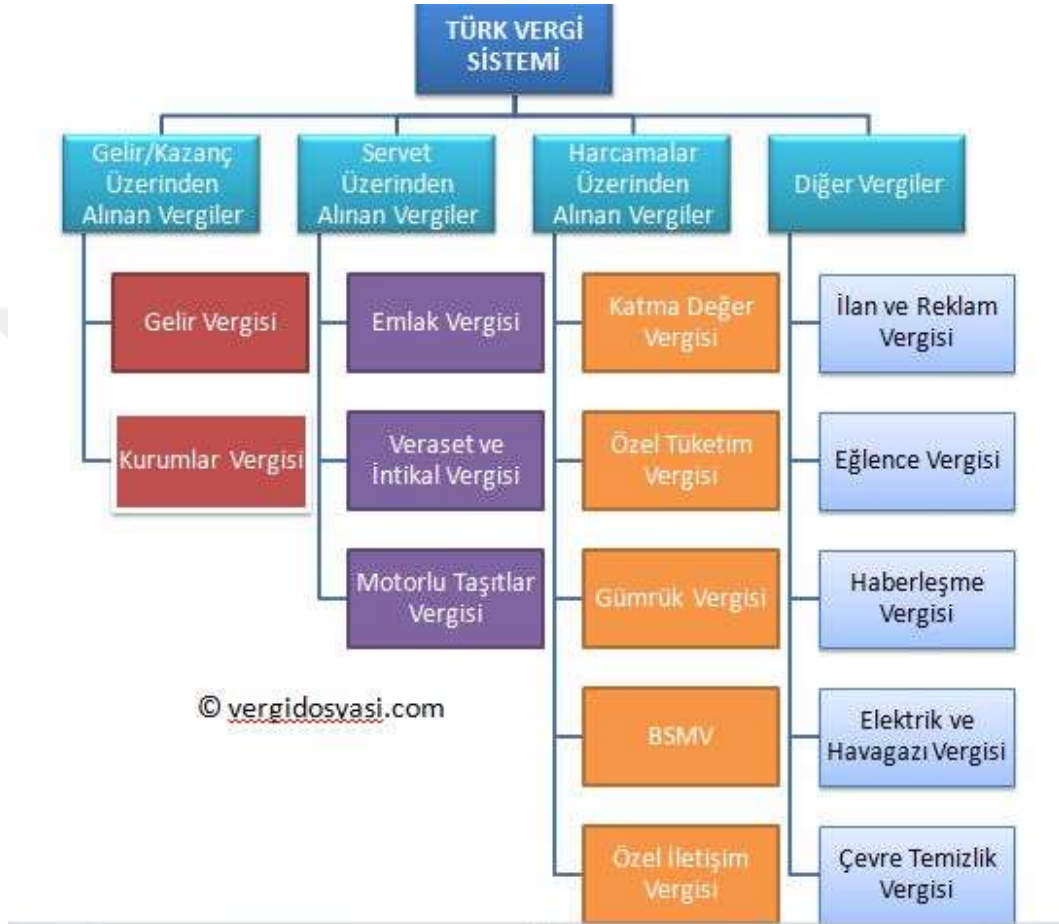
	Tutar (Milyar TL)	Bütçe Gelirleri İçindeki Payı (%)
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	880,4	100
Vergi Gelirleri	756,5	85,9
Gelir Vergisi	171,9	19,5
Kurumlar Vergisi	74,2	8,4
KDV (Dahilde+İthalde)	236,4	26,9
ÖTV	162,6	18,5
Diğer	111,4	12,7
Vergi Dışı Gelirler	123,9	14,1

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020)

Bu noktada verginin kamusal hizmetlerin karşılanması açısından hayati bir rolü olduğu görülmektedir. Bu zorunlu varlıklar vatandaşlardan ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kazanç elde eden tüzel kişilerden elde edilerek devlet, yüklediği mali yükümlülükleri yerine getirebilmektedir. Bu finansman yoluyla devlet, etkin ve verimli bir şekilde toplumsal yapının ve iş piyasasının içerisinde bu kaynağı değerlendirmektedir (Gökbunar, 1998, s. 1). Diğer yandan devlet, vergi toplayarak sadece finansman sağlamayı hedeflemez. Aynı zamanda belirli çıkar gruplarının da korunmasını amaç edinmektedir. Bu maksatla, ekonomik girdilerin, adil ve orantılı bir şekilde dağıldığından emin olmak için bu gelirleri tekrar topluma dağıtmaktadır. Bilhassa ekonomik arızalar olarak ifade edilebilecek olan enflasyon ve deflasyon gibi sorunlar ile mücadele bakımından vergi, devlet nezdinde belirli bir sermayenin birikmesine katkı sağlayacağından etkili bir araç olarak da verilmektedir (Kırbaş, 2017, s. 4).

Bir ülkenin vergi sistemi, temelde merkezi idare tarafından alınan vergiler ile yerel idareler tarafından toplanan vergileri içermektedir. Bu noktada merkezi idarenin topladığı vergiler, esas ve öz vergiler olduğundan dar anlamda vergiler olarak ifade edilmektedir. Anayasal olarak ülkemizde vergilendirmeye ilişkin temel prensipler tarihsel bir yapı arz etmektedir (Öncel ve diğerleri, 2003, s. 226; Akdoğan, 2009, s. 173). Şöyle ki 1876 Kanun-i Esasi'den beri vatandaşlardan ödeme gücüne göre verginin alınması bir prensiptir. Ayrıca vergilerin kanunla düzenleneceği de anayasal

olarak düzenlenmiştir. 1924 Anayasası ile birlikte bu prensipler devam ettirilirken 1982 Anayasası ise vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasının esas olduğuna dikkat çekmiştir. Vergilerin bu yönüyle bazı sınıflandırmalara tabi tutulması söz konusudur (Öncel ve diğerleri, 2003, s. 226). Bunlar şu şekildedir:

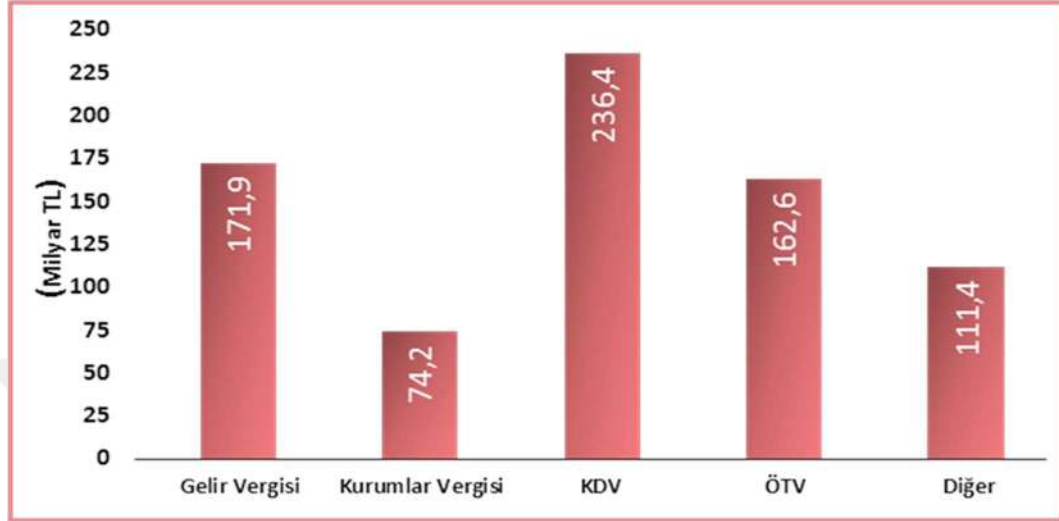
Şekil 13. Türkiye'de vergi türleri (Vergi Dosyası, 2017)

Bu tablodan görüldüğü üzere Türk vergi sistemi içerisinde vergiler 4'e ayrılmaktadır. Bunlar gelir/kazanç üzerinden elde edilen vergiler, servet üzerinden elde edilen vergiler, harcamalar üzerinden elde edilen vergiler ve diğer vergilerdir.

3.4.2.2. Gelir Vergisi ve Vergi Yüğü

Diğer yandan, vergiler de kendi içerisinde bir çeşitlilik arz etmektedir. Şöyle ki, söz konusu vergiler içerisinde, ülkemiz açısından en çok vergilendirme, harcamalar üzerinden yapılan vergiler üzerinden gerçekleşmektedir. Katma Değer Vergisi (KDV)

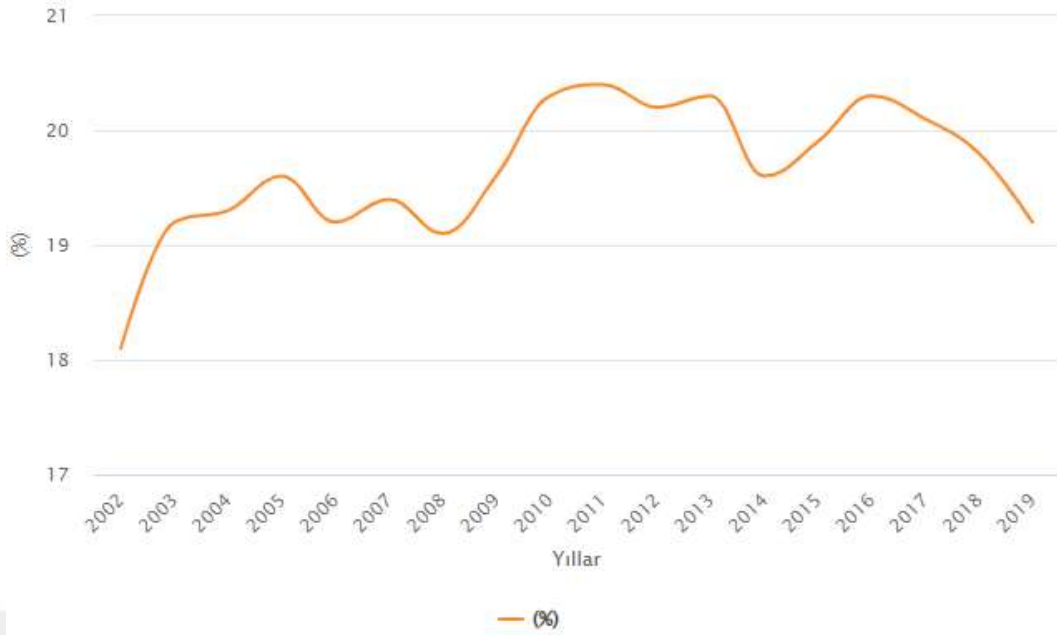
bu açıdan en büyük vergi kaynağını oluşturmaktadır. Sonrasında ise gelir ve kazanç üzerinden elde edilen vergiler ön plana çıkmaktadır. Bu noktada ise sırasıyla Gelir Vergisi (GV) ve Kurumlar Vergisi (KV) gelmektedir (Şekil 11-12)

Şekil 14. 2020 yılında Türkiye Cumhuriyeti bütçesi'nde vergilerin dağılımı (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020)

Çalışmamızın konusu olan Serbest Meslek kazancının vergilendirilmesi, gelir vergisi kapsamına dahil olduğundan söz konusu vergi türünün tanımlamasının yapılması çalışmanın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Diğer yandan bu istatistikler içerisinde, gelir vergisi mükelleflerinin sayısını da eklemek önemli olacaktır. Yıllar içerisinde Türkiye’de vergi yükünün 2002-2005 yılları arasında artış gösterdiği, sonrasındaki artışın ise 2009-2014 yılları arasında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Buna karşın 2016 yılı ve sonrasındaki süreçte ise vergi yükünde bir düşüşün meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Şekil 15. Yıllara göre veri kaynağı (Veri Kaynağı, 2023)

Vergilendirme yükünün incelenmesi bağlamında, Türkiye'nin vergi yükünü doğru bir şekilde ortaya koyabilmek için evvela aktif bir şekilde vergi ödeyen gelir vergisi mükelleflerinin sayılarının tespit edilmesi gerekmektedir. Yıllar içerisinde Türkiye'de gelir vergisi mükelleflerinin sayısında bir artış bulunduğu söylenebilir. Öyle ki 2008 yılında 1.721.043 olan bu sayının 2023 yılı itibarıyla 2.375.888 olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre ilgili verinin şu şekilde tablolştırılması mümkündür:

Tablo 11

Türkiye'de gelir vergisi mükellefi sayısı ve vergi yükü

Yıllar	Mükellef Sayısı	Nüfus	Oran
2008	1.721.043	71.517.100	2,41
2013	1.787.067	76.667.864	2,33
2018	1.907.414	82.003.882	2,33
2023	2.375.888	85.279.553	2,7

(Kaynak: TUIK, 2023; GİB, 2023)

Sonraki adım ise toplam mükellef sayısının tespit edilmesi olacaktır. Türkiye'de toplam mükellef sayısının 2023 yılı itibarıyla incelenmesi durumunda bir

artışın söz konusu olduğu söylenebilir. Örneğin, 2018-2022 yılları arasında, neredeyse tüm vergi kalemlerinde faal vergi mükelleflerinin sayısında bir artış meydana gelmiştir.

Tablo 12

Farklı vergi kalemlerinde faal mükellef sayılarındaki değişim (GİB, 2022 Faaliyet Raporu)

VERGİ TÜRÜ ADI	2018 YILI FAAL MÜKELLEF SAYISI	2019 YILI FAAL MÜKELLEF SAYISI	2020 YILI FAAL MÜKELLEF SAYISI	2021 YILI FAAL MÜKELLEF SAYISI	2022 YILI FAAL MÜKELLEF SAYISI
Gelir Vergisi*	1.920.586	1.964.548	2.086.100	2.235.576	2.364.625
Kurumlar Vergisi	806.622	848.904	918.229	986.318	1.069.339
Basit Usulde Ticari Kazanç	774.681	783.455	808.571	836.871	836.779
Gelir Vergisi GMÜD**	1.982.524	2.030.265	2.056.305	2.107.353	2.249.233
Katma Değer Vergisi	2.674.151	2.754.599	2.946.139	3.164.072	3.368.573
Gelir Stopaj Vergisi	2.797.479	2.888.386	3.238.862	3.510.153	3.749.494
Banka Muameleleri Vergisi	4.339	4.314	4.419	4.730	5.223
Sigorta Muameleleri Vergisi	509	518	505	414	416
Damga Vergisi (Beyannameli)	267.361	277.701	294.163	312.304	332.355
Diğer Ücret***	66.720	74.020	92.053	113.479	74.080

* Ticari, zirai veya serbest meslek kazançlarını elde eden gelir vergisi mükelleflerini göstermektedir.

** Gelir Vergisi GMÜD: Beyana Tabi Geliri Sadece Ücret - Gayrimenkul Sermaye İradı - Menkul Sermaye İradı - Diğer Kazanç ve İratlardan ibaret olanları göstermektedir.

***Vergi mükellefiyeti bulunmayanların (elçilik gibi) yanında çalışan ücretlileri göstermektedir.

Tablodan görüldüğü üzere vergi mükelleflerinin sayısı sürekli artmaktadır. 2018 yılında tüm vergi kalemlerinde toplam vergi mükellefi sayısı toplamda 9.715.097 iken bu sayının 2022 yılına gelindiğinde 14.050.117 şeklinde tezahür etmiştir. Dolayısıyla %50'ye yakın bir artıştan söz etmek pekâlâ mümkün olacaktır.

Bu noktada önemle belirtilmesi gerekli olan husus, Türkiye'de vergi yükünün yukarıda OECD ülkeleri bağlamında incelenen değerlere ulaşamaması ve demokratikleşememe arasında bir korelasyon olduğuna dikkat çekilmesi gerekliliğidir. Diğer yandan bunun nedenlerinin sorgulanması önemlidir. Türkiye'de kişi başına düşen milli gelirin düşük seyretmesi dolayısıyla vergi verilebilir kazanç miktarı düşmektedir. Diğer yandan ülkemizde ciddi bir gelir dağılımı sorunu olduğu da açıktır. TÜİK tarafından yapılan araştırmalara göre, 2022 yılı itibarıyla, Türkiye'nin en zengin %20'lik kesiminin Türkiye'de üretilen gelirlerin %48'ine sahip olduğu, buna karşın en düşük gelire sahip %20'lik grubun ise yalnızca ülkede üretilen kaynakların %6'sına

sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ise 2013-2022 yılları arasında oldukça düşük değişiklikler göstermiştir.

Tablo 13

TÜİK verilerine göre gelir dağılımı istatistikleri (TÜİK, 2022)

Anket yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gelir referans yılı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk %20 (En düşük)	6,1	6,2	6,1	6,2	6,3	6,1	6,2	5,9	6,1	6,0
İkinci %20	10,7	10,9	10,7	10,6	10,7	10,6	10,9	10,6	10,8	10,4
Üçüncü %20	15,2	15,3	15,2	15,0	14,8	14,8	15,2	14,9	15,1	14,7
Dördüncü %20	21,4	21,7	21,5	21,1	20,9	20,9	21,4	21,1	21,3	20,9
Son %20 (En yüksek)	46,6	45,9	46,5	47,2	47,4	47,6	46,3	47,5	46,7	48,0

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Diğer yandan Gini katsayısına da bahmak gerekmektedir. Bu veri, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımının bireyler arasında daha eşit bir şekilde ortaya çıktığını fakat 1'e yaklaştıkça da eşitsizliğin arttığını ortaya koymaktadır. Türkiye'de 2013 yılında 0,40 olan bu katsayının 2022 yılı itibarıyla 0,41,15 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de gelir dağılımının eşit olmadığı TÜİK verileri ile de sabittir.

Tablo 14

Türkiye'de Gini Katsayısı Verilerine Göre Gelir Adaleti (TÜİK, 2022)

Anket yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gelir referans yılı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
P80/P20 oranı	7,7	7,4	7,6	7,7	7,5	7,8	7,4	8,0	7,6	7,9
P90/P10 oranı	13,6	12,6	13,3	13,6	13,4	13,7	13,0	14,6	13,7	14,2
Gini katsayısı	0,400	0,391	0,397	0,404	0,405	0,408	0,395	0,410	0,401	0,415
Gini katsayısı (Sosyal transferler hariç)	0,451	0,446	0,454	0,465	0,468	0,473	0,463	0,470	0,482	0,487
Gini katsayısı (Emekli ve dul-yetim maaşı dahil diğer tüm sosyal transfer gelirleri hariç)	0,407	0,399	0,406	0,412	0,414	0,417	0,405	0,420	0,419	0,423

3.4.2.3. Türkiye’de Vergi Yüğü-Demokratikleşme Dengesine Olumsuz Etki Eden Unsurlar

Bu noktada ölkemizde siyasi otorite ile vergi mükellefleri arasındaki ilişkiyi zehirleyen, dolayısıyla hem demokrasiyi hem de vergi ahlâkını bozan bazı hususlardan ayrıca bahsetmek gerekmektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- *Karmaşık Mevzuat ve Sürekli Çıkarılan Aflar*

Vergi hukuku bağlamında, mevzuat hükümlerinin açık ve anlaşılır olması durumunda, vergi mükelleflerinin ya da sorumluların hangi hükümlere riayet ederek hangi davranışlardan imtina etmeleri gerektiği yönünde kat’i bir bilgiye sahip olmaları kendilerinden beklenemez. Bu durumda, örneğin, mükellefin ne zaman vergi beyannamesi vereceğine yönelik bir değerlendirmede bulunamıyor olması nedeniyle ihritazi kayıtlı beyannameler vermek durumunda kalması ya da vergi dairesinden sürekli görüş talep etmeleri gibi bir durum ortaya çıkabilmektedir (Korkmaz, 2014, 88). Bu açıdan VUK’da yer alan hükümler ile birlikte, bu kanunun aydınlatılması için çıkarılan Bakanlar Kurulu kararları, sirkülerler vs. diğer düzenlemeler içerisinde yer alan çelişkili hükümler anlaşılır olma durumu üzerinde önemli bir engelleyici olarak belirmektedir. Korkmaz tarafından gerçekleştirilen araştırma ise ölkemizde vergi mevzuatının uygulayıcılar tarafından yeterince açık ve anlaşılır bulunmadığını ortaya koymuştur. Zira araştırmacı tarafından ortaya konulduğu şekliyle, katılımcıların toplamda %55,2’sinin ölkemizdeki vergi hukukuyla ilgili mevzuatın yeterli açıklıkta ve anlaşılır olduğu önermesini reddettiği görölmektedir. Diğer yandan mevzuatın açık ve anlaşılır olduğu önermesine katılanların oranı ise yalnızca %25,6 oranındadır (Korkmaz, 2014, s. 88).

Vergi suçlarına ilişkin olarak öngörölen cezaların caydırıcı olabilmesi için evvela tüm sonuçları ile birlikte tatbik edilebilmeleri gerekmektedir. Bu cezaların “bir şekilde” uygulanmayacağı konusunda “müsterih” olmaları durumunda vergi suçlarını işlemekten beklenen ölçüde endişe etmeyecekleri açıktır. Bu türden bir etkiyi doğuran unsurlardan biri de sıklıkla çıkarılan vergi afları olarak ifade edilebilir.

Bu türden afların bilhassa devletin gelirlerinin bir kaos durumunda olduğu, devletin gelirlerini tahsil etmek konusunda sorunlar yaşadığı ekonomik kriz ya da istikrarsızlık dönemlerinde tercih edilen bir yöntem olduğu ifade edilmektedir. Buna mukabil söz konusu afların ekseriyetle devletin gelirlerini arttırırken mükelleflerin

yüklerini hafifletmek gibi maksatlar taşıdığına yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır. Açıktır ki nadiren başvurulmuş bir yöntem olması durumunda oldukça başarılı olabilecek olan bu türden afların sıklıkla müracaat edilen bir araç haline gelmesi durumunda kendisinden beklenen performansı ortaya koyması bir yana, vergi mükellefleri ve sorumluları nezdinde, orta ve uzun vadede vergi kaçırma iştiyakını arttıracak yönünde değerlendirmelerin de olduğu görülmektedir (Öncel ve diğerleri, 2003, s. 221; Gökalp, 2007, s. 8).

- *Vergi Ahlakının Bozukluğu ve Bireyin Devlete Olan Güvensizliği*

Bugün kamunun üstlendiği vazifeler bakımından, vatandaşların yükü de dolaylı olarak artmış görünmektedir. Bu değişim, bilhassa ulus devlet ve sonrasında sosyal devlet olgularının peydah olması ile birlikte hızla belirmiştir. Fakat bireylerin zihninde devletin bu vazifelerini üstlenebilmesi açısından kendi vergilerinin kaçınılmaz bir önem ihtiva ettiği yönünde her zaman sağlıklı bir ahlaki bilinç oluşmayabilmektedir.

Vergi ahlakı denilen olgu soyut bir olguyu ve talebi içermektedir. Söz konusu kavam, gelir sahiplerinin uygun şekilde ve zamanda gelirlerinden kaynaklanan vergilerini ödemek konusunda ortaya koydukları tutumları, inançları ve değer yargıları olarak ifade edilebilir. Bunu ölçmek her zaman kolay olmamaktadır. Vergi ahlakının vergi suçlarına ilişkin olarak öngörülen cezalar ile önemli bir ilişkisi bulunmaktadır. Zira bilinç ve farkındalık eylemlerinde özgür olmak için gerekli olduğu gibi sorumluluğun da ön şartıdır (Aktan, 2006, s. 126).

Bu noktada devlet ve birey arasındaki ilişkinin niteliğini ortaya koyan bazı unsurlar da vatandaşların vergilendirme konusundaki bakış açılarını şekillendirebilmektedir. Şöyle ki bu durum, devlete siyasi elitler ya da vatandaşlar tarafından yüklenen anlam ile de ilişkilidir. Bir kere mükelleflerin devletin kamu düzenini sağlama ve kamu yararını takip etme konusunda bürokrasi ve siyasal elitlere güven duyması gerekmektedir. Bunun nedeni şudur ki gelirinin bir kısmını devlet yetkililerine vergi olarak ödeyen bir vatandaşın bu ödeme karşılığında hizmet beklentisinde olması olağandır.

Zira devlete olan sadakati ve iyi vatandaş olma eyleminin ödüllendirilmesini beklemektedir. Fakat devletin kendisine karşı tutumu konusunda hüsrana uğrayan bir vatandaşın da vergilerini tam ve zamanında ödeme konusunda

büyük bir hassasiyet ortaya koyması beklenemez (Şenyüz, 2008, s. 37). Literatürde yapılan pek çok araştırma ortaya koymaktadır ki vatandaşlar gelirlerini paylaştıkları devletten de korunma, kollanma, refah, ve vatandaşlarını kendi varlığının bir ön şartı olarak değerlendiren bir devlet görmek eğilimindedirler.

Bunun sağlanabilmesi için kamu tarafından iki temel unsurun ortaya konulması gerekmektedir. Bunlardan ilki güvenilirlik iken diğeri de şeffaflıktır. Devlet tarafından, vatandaşların güvenini, güvenliğini ve refahını sağlama vazifesinin ihmal edildiği durumlarda vatandaşların da kendi vergi borçlarını ödememek ya da vergiden kaçınmak konusunda ahlaki bir meşruluk kazandırdıklarına dair bir inanışları ortaya çıkmaya başlayacaktır (Ünsal, 1987, s. 50).

Tanzimat döneminden Cumhuriyet'in çok partili hayatının ilk aşamalarına kadar görülen muhalefete karşı tahammülsüzlüğü bu şekilde izah etmekte, iktidara karşı yönelen her türlü sınırlayıcı anlayışı önleme işlevine sahip bir mekanizma" olarak devlet gücünün güç sahipleri tarafından kullanılmasını anlamaktadır (Mardin, 1991). Bu kısıtlanmışlığı aşmak için gücü elinde bulunduranlar toplumun önem arz eden konumlarını ele geçirmeyi ve bu sayede kendi arzularını geri kalanlara dayatmak gibi bir yöntemi geliştirmiştir. Bu noktada karşımıza devletin örgütlü insan gücü olan bürokrasi çıkar. Bürokraside hâkimiyetin kurulması demek aynı zamanda, devlete karşı özerk örgütlenmesini geliştirememiş hantal bir toplum üzerinde yetki kullanacak örgütlü yapıya hâkim olunması demektir. Bu durumu Mardin şu şekilde izah eder (Mardin, 1991):

“Sosyal kontrol felsefesinin derin köklerini geleneksel bürokratik sınıflarımızın toplum felsefeleriyle açıklamak mümkündür. Toplum yönetilmelidir, bunu yapacak olan devlettir, devleti temsil eden de bürokrattır. Bu tutum Osmanlıların karşılaştıkları bazı sorunları çözmek için kullandıkları başarılı bir çözümdür. Fakat ‘dün’ün çerçevesi içinde kendi amaçları bakımından başarılı olmuş olan bu çözüm, ‘bugün’ü etkilerse, yollarımızı kaparsa ve bugün, topluma getirmek istediğimiz yeni değerlere set çekerse o zaman bu değerlere bugün yapmak istediklerimiz açısından bakmamız ve yargılamamız gerekir.”

Bu durumda Mardin, iktidara alternatif olarak ortaya çıkan Jön Türkler gibi bazı hareketleri de aslında özgür iradeyi korumak için örgütlenen kimseler olarak değil, “devletin bekasını” korumak amacıyla hareket eden kimseler olarak

değerlendirir. Çünkü bu gruplar da çoğulcu demokrasi yerine baskıcı rejimi tercih etmiş gruplardır (Mardin, 1991).

Mardin'in merkez-çevre ikiliği etrafında örgülenen görüşü de bu görüşünü destekler. Burada Mardin, Türkiye'de yakın geçmişte geliştirilmeye çalışılan sivil toplum yapılarını da bu bakış açısıyla ele alır. Ona göre iktidar sahipleri sivil toplumun gerekli olduğunu Batı'nın gelişmesine bakarak anlamışlardır fakat günün sonunda bu sivil toplumun devletten bağımsız bir şekilde gelişmesi gerekli olan bir yapı olduğuna ya ikna olmamış ya da göz ardı etmişlerdir (Mardin, 1991). Dolayısıyla Mardin'in Osmanlı-Türk modernleşmesi görüşü bir süreklilik tezine dayanır, bu süreklilik tezinde güçlü devlet vurgusu ve onun karşısında güçsüz ya da hiç olmayan bir sivil toplum vardır. Bir sivil toplum varsa da bu, "devletine sadık" ya da ona entegre bir sivil toplum olmalıdır (Varel, 2020).

Bu durum vergilendirme açısından da kendisini göstermektedir. Vatandaşlara güvene duymaya dayalı olarak vergilendirmede beyan usulü benimsenmiştir. Buna karşın devletin Tanzimat sonrası çarpık uluslaşma süreci nedeniyle ki bürokratik elitler devleti ele geçirilecek bir aygıt olarak gördüğü gibi vatandaşlar da devletin kendilerine kamu hizmeti sunmayacağına ikna olduklarından, vergi ödemekten kaçınmaktadırlar. Beyan usulünün başarılı olabilmesi için evvela vatandaşların vergilendirme sürecine ilişkin farkındalığı oluşmalıdır. Bunun için ise devletin kamu hizmetlerini etkili bir şekilde yürüteceğine dair bir güven beslemelidir (Sürmen, 1992).

Beyana dayalı bir sistemin benimsenmesi karşısında mali alanda yetkili olan kamu görevlilerinin uygun sayıda ve uygun nitelikte olması gerekmektedir. Aksi takdirde vatandaşların beyanlarına açık bir şekilde güvenilemeyeceği söylenmelidir.

Bu nedenle devletin uygun miktarda denetçi istihdam etmesi gerekmektedir. Eğer bir mali sistemde, yeterli miktarda denetçi istihdam edilmiyor ise vatandaşların eksik vergi beyan edecekleri yönünde bir kanaat olduğu da söylenmelidir. Korkmaz tarafından 2014 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, katılımcıların önemli bir kısmının beyan sisteminin mükelleflere bırakılmasını doğru bulmadığı ortaya çıkmıştır.

- *Uygun Denetimin Olmaması*

Denetim, etimolojik olarak bir görevin uygun şekilde yapılması konusunda, yetkililer tarafından gerçekleştirilen denetimi ifade etmektedir. Bu noktada denetim

ekonomik faaliyetlerine ya da kabiliyetlerine dair izah edilen ölçütlere uygun olarak yapılmasını ve mevcut durumun raporlanarak amirlere rapor edilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Bu noktada, vergi mükelleflerinin ve vergi sorumlularının verilendirme konusundaki yükümlülüklerini hakkıyla yerine getirip getirmediğini kontrol etmek maksadıyla uygulanan bir süreci ifade etmektedir. Söz konusu süreci n taşıdığı amaç, devletin elde etmesi gereken gelirlerin doğru bir şekilde mükellefler ve sorumlular tarafından beyan edilip edilmediği, bu konudaki defter ve kayıtların uygun bir şekilde tutulup tutulmadığı ile ilgili gerçekleştirilmektedir. Bu noktada vergi mükelleflerinin denetim ile ilgili olarak olumsuz bir tavır takındıkları ya da denetimin bizatihi olumsuz olduğu konusunda bir kanıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Zira vergi denetimi başlı başına sorunlu alanların denetimini gerektirmez. Vergi ödeme bilincinin yerleşmesi için düzenli denetimler de gerçekleştirilmektedir. Buna karşın sürekli, denetçilerin “*ne kadar ceza ödeyeceğine*” dair sualler ile muhatap oldukları ifade edilmektedir. Bu noktada, denetçilerin düzenledikleri raporların zorunlu olarak olumsuz olmayacağı açık olmakla birlikte olumsuz değerlendirmeler içeren raporların suç duyurusu niteliği taşıdığı ve doğrudan yetki alanı içerisindeki Cumhuriyet Savcılığı’na yöneltildiği ifade edilmektedir. Bu noktada, incelenen vergi mükelleflerinin sayısının %2 civarında seyrettiği anlaşılmaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı, her yıl, toplam mükellef sayısını ve incelenen mükellef sayısını paylaşmaktadır. Buna göre yıllar içerisinde, bu sayılar ve oranlardaki değişim şu şekilde ortaya konulabilir:

Tablo 15

Türkiye genelindeki mükelleflerin inceleme oranları

Türkiye Genelindeki Mükelleflerin İnceleme Oranları			
Yıllar	Mükellef sayısı*	İncelenen Mükellef Sayısı	İnceleme Oranı
2017	2.636.370	44.182	%1,68
2018	2.727.208	44.376	%1,63
2019	2.813.452	40.763	%1,45
2020	3.004.329	47.597	%1,58
2021	3.221.894	54.065	%1,68
2022	3.433.964	77.610	% 2,26
* GİB'in Resmi İnternet Sayfasından alınmıştır. Faal Gelir Vergisi mükellef sayıları ile faal Kurumlar Vergisi mükellef sayıları toplamından oluşmaktadır.			

Diğer yandan bu denetimler vergi suçları ile mücadele bakımından da önemli bir rol üstlenmektedir zira bu denetimler sonucunda vergi suçunu işleyen mükelleflerin tespit edilmesi ve cezalandırılması da mümkün olacaktır. Diğer yandan Tablo 2'den de görüleceği üzere, 2022 yılı hariç olmak üzere, gerçekleştirilen vergi denetimlerinde önemli ölçüde bir düşüklük söz konusudur. Öyle ki 2017-2019 yılları arasında denetimde bir düşüş eğilimi baş göstermiştir.

Bu noktada, yapılan incelemeler, ortalama olarak her sene 100 bin civarında mükellef hakkında vergi suçu içerikli bir raporun düzenlendiğini ortaya koymaktadır. Bu raporların incelenmesi neticesinde, söz konusu raporlar ve inceleme sayıları karşılaştırıldığında ise ortalama olarak %20 civarında, incelemelerin vergi suçu içerikli raporlar ile neticelendiğini ortaya koyması ilgi çekicidir. Bu noktada, ilgili verilerden hareketle, yazarların söz konusu incelemelerin yetersiz kaldığını ve vergi kaçakçılığı suçunu işleyerek devleti zarara uğratan vatandaşların esas sayılarının ortaya çıkarılamadığının anlaşıldığının düşünüldüğü söylenebilir. Zira bu konu yıllar temelinde mükellefler ile ilgili olarak yapılan raporların verisi ile kıyaslandığında kendisini göstermektedir. Konuya ilişkin olarak veriler şu şekildedir:

Tablo 16

2014-2018 yılları arasında düzenlenen vergi inceleme raporları ve vergi suçu raporları

Yıllar	Vergi İnceleme Raporu	Vergi Suçu Raporu
2014	131.587	10.675
2015	151.065	9.118
2016	122.245	7.090
2017	81.061	11.108
2018	88.020	7.755

Kaynak: (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2019)

3.5. Uygulamalı Çalışma

Çalışmanın ampirik olarak sınanması adına tezin iki anahtar kavramı olan demokrasi ve vergi üzerine çeşitli literatür taramaları gerçekleştirilmiş olup ilgili konular, tez çalışmasının ikinci bölümünde yer alan literatür taraması başlığı altında incelenmiştir. Demokrasi ve vergi kavramlarını baz alan bazı ampirik çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

Tabar ve Karas (2021) tarafından yapılan çalışmada vergilerin demokrasi üzerindeki etkilerini saptamak için 37 OECD ülkesi örneklem olarak alınmış ve 2010-2019 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Çalışma panel regresyon yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre vergi yükünün demokrasi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuş, vergi türleri itibarıyla ise dolaylı vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bulunurken, dolaysız vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif bulunmuştur.

Saraçoğlu vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de vergileme ve demokrasi arasındaki ilişki incelenmiş olup, 1984-2019 yıllarını kapsayan çalışmada regresyon analizi tercih edilmiştir. Çalışmadan elde edilen neticelere göre, belli bir eşiğe kadar vergi yükü demokrasi düzeyini arttırmakta fakat bu eşik aşıldıktan sonra vergi yükü arttıkça demokrasi düzeyi azalmaktadır.

Yapılan literatür taraması sonucunda çalışmada kullanılacak ampirik sına yöntemini olarak regresyon analizi tercih edilmiştir.

3.5.1. Doğrusal Regresyon Analizi

Doğrusal regresyon y olarak isimlendirilen sayısal bir bağımlı değişkenle x olarak ifade edilen bir veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi modelleyen bir yaklaşımdır. Regresyon modelindeki bağımsız değişken sayısı bir adet ise model, basit doğrusal regresyon olarak tanımlanmaktadır. Modeldeki bağımsız değişken sayısı bir adetten fazla ise söz konusu model çoklu doğrusal regresyon olarak isimlendirilir. Doğrusal regresyon analizi belirlenmek istenen değişkenden daha kolay veya daha erken saptanabilen değişkenlerden yola çıkarak belirlenmek istenen değişkeni tahmin eden bir model oluşturmaktır (Kılıç, 2013, s. 90). İlgili model bağımlı değişken (y) ile bağımsız değişkenler (x,) arasındaki ilişkiyi incelemekte olup aşağıda yer alan haliyle formülize edilir.

$$Y=a+bX \text{ veya } Y=B_0+B_1X$$

Değişkenlerden birinin değeri bilindiğinde diğerinin değeri bulunur. Eğer model için bulunan p değeri < 0.05 ise regresyon katsayısı 0'dan farklıdır yani iki değişken arasındaki ilişki istatistiksel olarak önemlidir, iki değişken arasında doğrusal bir ilişki vardır. Formülde “a” olarak gösterilen değer, doğrunun y eksenini kestiği nokta (y-intercept, y-kesişim) analitik yöntemde sabit hata ölçüsüdür. Buna karşılık “b” olarak gösterilen değer regresyon katsayısı (eğim) ise analitik yöntemde oransal (proporsiyonel) hata ölçüsü olup bağımsız değişkendeki bir birimlik değişme (artma veya azalma) olduğunda, bağımlı değişkende meydana gelecek ortalama değişim miktarını gösterir (Kılıç, 2013, s. 90).

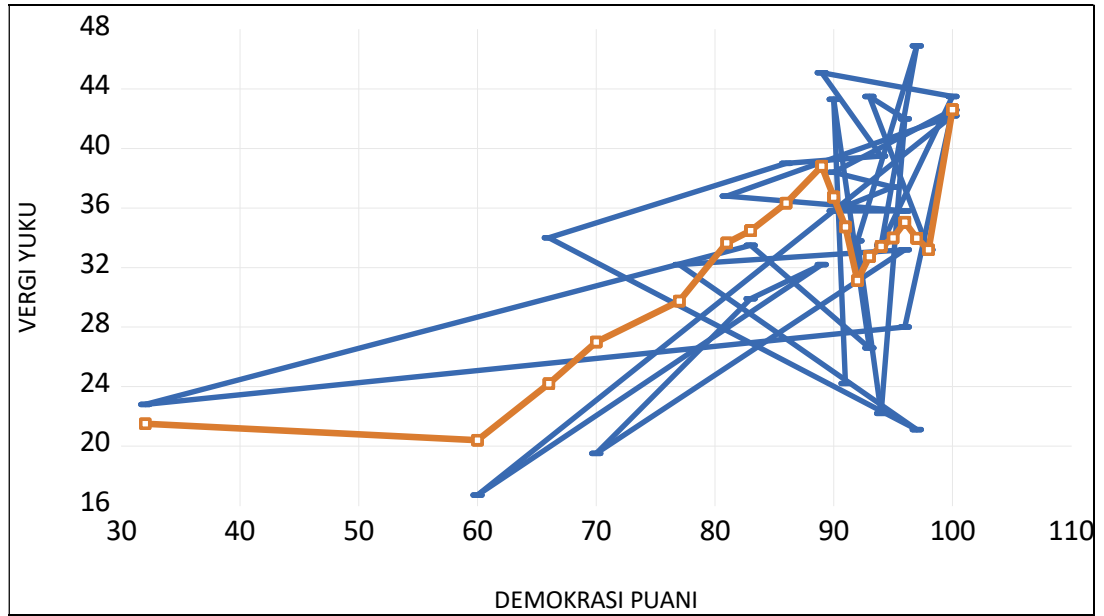
Çalışmada, Basit Doğrusal Regresyon Analizi yapılmak suretiyle bağımlı değişken olan “vergi yükü” ile bağımsız değişken olan “demokrasi puanı” arasında ne yönde bir ilişki olduğunun saptanması ve söz konusu ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu çalışmada Tablo 5’te Freedom House ve OECD raporlarında yer alan 32 farklı ülkenin 2022 yılına ait vergi yükü ve demokrasi puanlarından oluşan veriler kullanılmış olup ilgili veriler aşağıdadır. Seriler oran cinsi ile derlenmiştir. Bu sebeple birim kök analizlerine gerek kalmamıştır.

Tablo 17

Seçili ülkelerde vergi yükü-demokratikleşme karşılaştırması

Ülke	Vergi Yüğü	Demokrasi Puanı	Ülke	Vergi Yüğü	Demokrasi Puanı
Kanada	33.2	98	G. Kore	29.9	83
Avusturya	43.5	93	Litvanya	32.2	89
Belçika	42.0	96	Meksika	16.7	60
Şili	22.2	94	Norveç	42.2	100
Çekya	33.8	92	Polonya	36.8	81
Danimarka	46.9	97	Portekiz	35.8	96
Estonya	33.5	94	Slovakya	35.8	90
Finlandiya	43.5	100	Slovenya	37.4	95
Fransa	45.1	89	İspanya	38.4	90
Almanya	39.5	94	İsveç	42.6	100
Yunanistan	39.0	86	İsviçre	28.0	96
Macaristan	34.0	66	Türkiye	22.8	32
İrlanda	21.1	97	ABD	33.5	83
İsrail	32.2	77	Birleşik Krallık	26.6	93
Japonya	33.2	96	İtalya	43.3	90
Kolombiya	19.5	70	Kosta Rika	24.2	91

Kaynak: (OECD, 2023b, Freedom House, 2023)

Şekil 16. “Nearest Neighbour Fit” trendi

Yukarıdaki XY grafiği içerisine “Nearest Neighbour Fit”, trendi eklenmiştir. Görüldüğü üzere 60 olan demokrasi puanı seviyesine kadar vergi yükü değişmemiştir. Demokrasi puanı 60-90 arasında iken vergi yükü demokrasi puanı ile doğrusal ilişkidir. Demokrasi puanı 90 seviyesinden daha da yükseldikçe vergi yükü her ne kadar azalsa da şiddetli bir azalma eğilimi göstermemiştir.

Tablo 18

Bağımlı Değişken: Vergi Yüğü

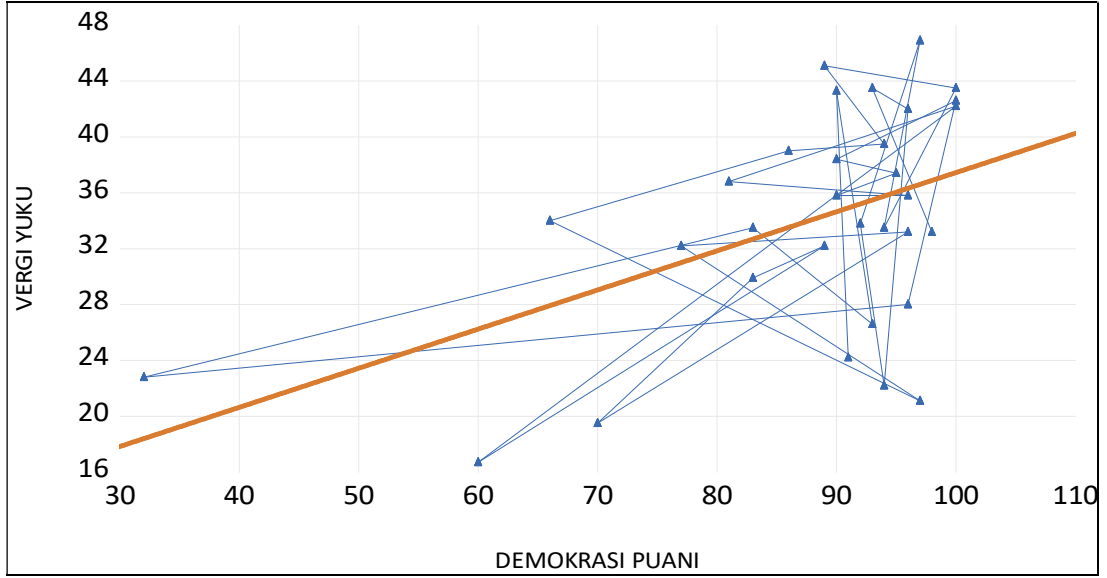
Bağımlı Değişken: Vergi Yüğü

Metot: EKK

Örnek Sayısı: 32

Değişken	Katsayı	Std.Hata	t-istatistik	Prob.
C	9.439359	8.100132	1.165334	0.2531
Demokrasi puanı	0.280036	0.091179	3.071273	0.0045
R-kare	0.239210	Mean dependent var		34.01250
Düzeltilmiş R-kare	0.213851	S.D. dependent var		8.061928
Regresyonun Standart hatası	7.148113	Akaike info criterion		6.832035
F-istatistik	9.432719	Durbin-Watson stat		2.204653
Prob(F-istatistik)	0.004502			

Yukarıda yer alan tabloya göre ilişki katsayısı 0.28'e ait t istatistiği 3.07'dir. Olasılık değeri ise (P) 0.005'tir. Olasılık değeri hata payından küçük olduğundan Parametre (0.28) istatistiki olarak anlamlıdır. Parametre katsayısının işaretinin pozitif olduğu görülmüş olup bu durum yorumlanacak olursa demokrasi puanı ve vergi yükü arasında pozitif (+) ilişki mevcuttur. Denklemden parametrelerin anlamlılığını sınavan student-t istatistiğidir. Modelin bütününe sınaması ise F testi yani ANOVA ile incelenir. Her iki test istatistikleri de %5 hata payı ile anlamlıdır.

Şekil 17. Değişkenler arasındaki ilişki

Aynı değişkenlerle yapılan yine XY Grafiği ile bu kez de regresyon doğrusu türetilmiştir. Görüldüğü üzere iki değişken arasında doğrusal ilişki gözlenmiştir.

Tablo 19

Otokorelasyon testi

Breusch-Godfrey OTOKORELASYON LM Testi:

Sıfır Hipotezi: otokorelasyon yoktur

F-istatistik	0.468781	Prob. F(2,28)	0.6306
Gözlem sayısı*Rkare	1.036784	Prob. Ki-Kare	0.5955

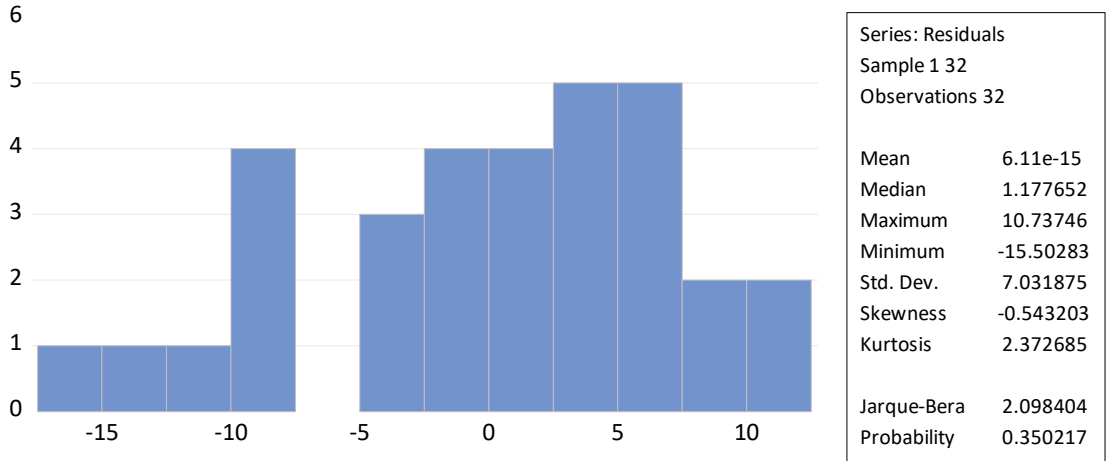
Tablo 20

Değişen varyans testi

Heteroskedastisite (Değişen Varyans) Testi: Breusch-Pagan-Godfrey

Sıfır Hipotez: Homoskedasite Sabit varyans

F-statistic	0.158475	Prob. F(1,30)	0.6934
Gözlem sayısı*Rkare	0.168152	Prob. Ki Kare	0.6818

Şekil 18. JB istatistiği

JB test istatistiği hipotez testi incelemesinde sıfır hipotezi “dağılım normaldir”, olarak kurulmaktadır. Test istatistiği 5 değerinden küçük ve olasılık değeri de $\alpha=0,05$ değerinden büyük olmalıdır ki dağılımın normal olduğu sonucuna varılsın.

Yapılan tüm analizler sonucunda basit doğrusal regresyon yapabilmek için anakütle dağılımının normal olması gerekiyordu. JB testi sonucu serilerin dağılımının normal olduğu gözlenmiştir. Bu sebeple regresyon yapılmıştır. Sonuçların doğru yorumlanması için Varsayımdan sapmalar testleri yani otokorelasyon ve değişen varyans testleri de yapılmıştır. Sonuçları modelde otokorelasyon ve değişen varyansın olmadığı yöndedir. O sebeple hesaplanan Basit Doğrusal Regresyon Analizi yorumlanabilir.

SONUÇ

Demokratikleşme süreci vergilendirme ile paralel ilerlemektedir. Magna Carta Libertatum'un 1215 yılında akdedilmesinin arkasında dahi toplumun etkin kesimlerinin devletin keyfi vergileri karşısında kendi iktisadi güvenliklerini sağlama arzusunun ve devlete bir öngörülebilirlik kazandırma beklentilerinin yattığı açıktır. Günümüzde de bu durumun geçerli olduğu söylenebilir.

Ülkemizdeki demokratikleşme süreci de, Tanzimat Dönemi'nden itibaren, iktidarın vergilendirme bağlamında sınırlandırılmasını, öngörülebilirliğinin tespit edilmesini amaçlayan önemli bir gelişim dönemi olmuştur. Diğer yandan, sürekli genişleyen oy hakkı ile birlikte, toplumun alt kesimleri de demokratik sürece dâhil olmaya başlamıştır. Bu durum, onların da iktisadi beklentilerinin kamuoyu huzurunda tartışılmasını ve talpelerinin siyasi elitler tarafından dikkate alınması gerekliliğini doğurmuştur.

1945 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile birlikte, dünyanın demokratik anlamda giderek genişleme eğilimine girdiği ve 1990'lı yıllarda, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte, bu sürecin daha da hızlandığı anlaşılmaktadır. Demokrasinin gelişimini ortaya koyabilmek için ise devletin yapması gerekli olan husus, adil bir vergilendirme sisteminin tesis edilmesi ve halkın bilinçli bir şekilde kamuoyu tartışmalarına dahil olmasının sağlanmasıdır.

Demokrasi ve vergilendirme arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu söylenebilir. Bu ilişki bağlamında, pek çok uluslararası endeksin ortaya çıktığı ve ülkeleri çeşitli yönlerden incelemeye tabi tuttuğu söylenebilir. *Freedom House*, *Economist Intelligence Unit*, *Poliy IV* gibi endeksler bu kapsamda önem arz etmektedir. Bu endekslere yansıyan önemli bir durum bulunmaktadır.

Kuzey Avrupa ülkeleri, İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka, Almanya, Lüksemburg vb, ABD, Kanada, Japonya, Şili, Brezilya, Kosta Rika gibi ülkeler yüksek demokrasi puanlarına sahiptir. Bu ülkelerde vatandaşlar seçim süreçlerine etkin şekilde katılabilmekte, demokratik tartışmalarda yer alabilmekte, siyasetçilerin hesap verebilirliğinin sağlanması, basın özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü sağlanmış durumdadır. Bu ülkelerde vatandaşın devletine güveni bulunmaktadır. Ödediği verginin kendi ihtiyaçlarına harcanacağını bilincinde olan vatandaşlar düzenli olarak vergilerini ödemektedir. Bu manada vergi mükellefi olan kişilerin oranı oldukça yüksektir. Hatta Kuzey Avrupa ülkelerinde %100'e yaklaşan yerler bulunmaktadır. Bu ülkelerde vergi adaleti sağlanmış, dağılım eşit bir şekilde yapılıyor görüntüsü vermektedir.

Diğer yandan, dünyada seçimlerin olduğu pek çok ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerin önemli bir kısmında ise otoriter eğilimler baş göstermektedir. Açıktır ki bu duruma etki eden pek çok unsur bulunmaktadır. Söz konusu ülkelerde basın ve örgütlenme özgürlüğü kısıtlanmış durumdadır. Halk görüşlerini özgürce beyan edemez; kendisine oto sansür uygulamaktadır. Bu ülkelerde sıklıkla vatandaşın devlet ile bağımlı koparan büyük travmaların oluştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu ülkeler ise genelde Orta Doğu ülkeleri, Çin, Rusya, Venezuela gibi ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Bu ülkelerin önemli bir özelliği ise devletin vatandaşlarından istikrarlı bir şekilde vergi alamamasıdır. Zira vatandaşlar devlete güvenmemektedir.

Vergi verse dahi devletin bu vergileri adil bir şekilde tekrar vatandaşlara yansıtacağını bir güvencesi bulunmamaktadır. Ülkelerdeki enflasyonist durum nedeniyle de verginin ödenmemesi, ödenmesine kıyasla vatandaşlara daha büyük avantaj sağlamaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ise devletler, bu ülkelerde, doğrudan gelir ve kurumlar vergisi gibi araçlara yönelmemekte, tüketim vergisi ve harcamalar üzerinden vergi toplamaya yönelmektedir. Bu ise vergi yükü bakımından adaletsiz bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Bu ilişkinin Türkiye açısından da yorumlanması mümkündür. Çalışmada elde edilen veriler ışığında ülkemizde, demokrasi görünümü zayıf kalmaktadır. Freedom House'un 1974-1979 haricinde Türkiye'yi, "kısmi özgür-özgür olmayan" statüsünde ele alması, Economist Intelligence Unit'in melez (hibrit) rejim olarak tasnif etmesi bu konuya açıklık getirmektedir. Diğer yandan, bu durumda vatandaş-devlet ilişkisi

sorunlu kurulmaktadır. Türkiye’de gelir vergisi mükelleflerinin %2-3 seviyesinde kalmaktadır. Başka bir deyişle vatandaş vergi ödemekten imtina etmektedir. Diğer yandan ülkemizde ekonomik refah adil dağılmamaktadır. En zengin %20’lik kesimin ülkenin refahının %50’sine sahip olması, en fakir %20’lik kesimin ise ülke refahının %6’sına sahip olması, fakat dolaylı vergiler dolayısıyla bu iki kesimden aynı şekilde vergi alınıyor olması da ekonomik çarpıklığın ifadesi olarak belirmektedir.

KAYNAKLAR

- Aghion, P., & Howitt, P. (2009). *The economics of growth*. MIT press.
- Akbulut, Y. (2019). *Vergi Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Aktan, C.C. (2002). *Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu ile Mücadelede Vergi Tarifesinin Belirlenmesi: Artan Oranlı Mı, Yoksa Düz Oranlı Vergiler Mi? Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- Aktan, C. C. (2006). *Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı, içinde Vergilendirme Ekonomisi ve Vergilendirme Psikolojisi*. C.C. Aktan, D. Dileyici, İ. Y. Vural (Ed.), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktan, C. C. (2016). İdeal Bir Siyasal Yönetim Arayışı ve Anayasal Demokrasi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1-20.
- Alexander, Amy C., & Welzel, Christian. (2011). Measuring Effective Democracy: The Human Empowerment Approach. *Comparative Politics*.
- Alper, A. ve Çelik: (2018). Vergilemenin Ekonomik Kalkınmadaki Rolü. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 24(222), 191-204.
- Althusser, L. (2005). *Montesquieu Siyaset ve Tarih*. İthaki Yayınları
- Amer, M. A. (1996). Taxes and Taxation in Ancient Egypt, *Journal of Economic and Social History of the Orient*, vol. 39, no. 2, pp. 113–137, 1996.

- Argüden, Y. (2006). *Türkiye'nin Geleceği- Vizyon 2023*, Doğan Kitap.
- Arslan, M. (2016). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arslan, N.T. (2010). Yönetimde Açıklık ve Gizlilik, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 1, ss. 426.
- Atay, E. (2019). *Verginin Temel Kavramları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Ateş, N. (2020). *Vergi Politikaları*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Auerbach, Alan J., and Kent Smetters. (2013). Business Taxation. *Handbook of Public Economics*, vol. 5, Elsevier, pp. 139-162.
- Ay, C. ve Uçar, A. (2015). Egemenlik Sınırları ve Optimal Devlet Arayışı: Bir İnceleme.
- Ay, H., & Haydanlı, M. L. (2017). Vergi yükü ekseninde toplumsal yapının gelir dağılımı ve yoksullukla ilişkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 136-153.
- Baker, J. (2015). Corporate tax rates and foreign direct investment in the United States. *Tax Notes*, 148(3), 16.
- Baştürk, E. (2011). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş. *Liberal Düşünce*, 39-40
- Bell, H. I. (2000). Taxes and taxation in classical Athens. Cambridge University Press.
- Berman: ve Toft, M. D. (2018). *Measuring Democracy: A Bridge between Scholarship and Politics*. Johns Hopkins University Press.
- Besley, T., & Persson, T. (2011). The logic of political violence. *The Quarterly Journal of Economics*, 126(3), 1411-1445.
- Besley, T. (2007). *The taxation of income from capital: A comparative study of the United States, the United Kingdom, Sweden, and Germany*. Oxford University Press.
- Beyazyürek, F. (2013). The Comparison of Tax and Insurance Law in Turkey. *International Journal of Business and Social Science*, 4(7), 124-132.
- Bilgin, M. (2021). Antik Yunan'da Vergi Sistemi. *Tarih Okulu*, 15(57), 10-12.
- Bird, R. M., & Martinez-Vazquez, J. (Eds.). (2014). *Taxation and Development: The Weakest Link? Essays in Honor of Roy Bahl*. Edward Elgar Publishing.

- Bird, R., & Zolt, E. M. (2005). *Redistribution via taxation: the limited role of the personal income tax in developing countries*. Brookings Institution Press.
- Braudel, F. (1984). *The Structures of Everyday Life: The Limits of the Possible*. University of California Press.
- Braund, D. (2013). *Taxes in the Roman Empire*.
- Butler G. (2009). Essence of Human Rights: A Religious Critique, *University of Richmond Law Review*, 33.
- Candan, N. (2007). İbni Haldun'un Gözüyle Kamu Maliyesi Yaklaşımı. *Yönetim ve Ekonomi*, 235-245.
- Cohen, J.L. (1985). Marx's theory of democracy. *Politics & Society*, 13(3), 263-277.
- Cusack, T. R. (1997). Partisan politics and public finance: Changes in public spending in the industrialized democracies, 1955–1989. *Public Choice*, 91(3-4), 375-395. Sayfa 379.
- Çağan, N. (1980). Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 129-151.
- Çelebi, M. S. (2014). *Vergi Hukuku*. Vedat Kitapçılık.
- Çobanoğlu, F. (2013). *Vergi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Çukurçayır, S. ve Tezcan, K. (2011). Demokratikleşme ve Ekonomik Kalkınma: Etkileşim Analizi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, IV, 48-76.
- Dahl, D. (1972). *Polyarchy-Participation and Opposition*, New York University Press, New Haven and London.
- Dahl, R.A. (1989). *Democracy and its Critics*. New Haven, CT: Yale University Press
- Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. (L. Köker, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği- Türk Demokrasi Vakfı.
- Dahl, R. A. (2005). *A preface to democratic theory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Democracy Perception Index, (2018).
<https://www.allianceofdemocracies.org/initiatives/the-copenhagen->

- [democracy-summit/press-release-dpi](#)/Diamond, L. (1999). *Developing democracy: Toward consolidation*. The Johns Hopkins University Press.
- Diamond, L. (2015). Facing up to the democratic recession. *J. Democracy*, 26, 141.
- Diamond, L., & Morlino, L. (2005). *Assessing the quality of democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Dikmen, N. ve Özsoy, A. (2021). Ekonomik Büyümenin Finansmanında Vergilendirme Politikaları: Türkiye Örneği. *Vergi Dünyası*, 484, 133-142.
- Dinçer, B. (2016). Vergi Sistemi, Vergi Adaleti ve Hizmet Sunumları Açısından “Vergiye Hizmet Bedeli Olarak Kabul Eden Yaklaşım”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 140-152.
- Dryzek, J. S. (2010). *Foundations and frontiers of deliberative governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Duncan Jones, R. (1996). *Roman Taxation*.
- Economist Intelligence Unit. (2021). Democracy Index 2020. In sickness and in health? A report by The Economist Intelligence Unit. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/>
- Efe, A. (2019). Roma İmparatorluğu’nda Vergi Sistemi. Erişim adresi: <https://www.meraklitarih.com/roma-imparatorlugunda-vergi-sistemi-20768/>.
- Ehrhart, C. (2009). The Effects of Inequality on Growth: A Survey of the Theoretical and Empirical Literature. *ECINEQ Working Paper*, No. 2009-107.
- Euronews. (2022). Türkiye, çalışanların ödediği vergi oranında 38 üyeli OECD içinde 15. sırada. <https://tr.euronews.com/2022/05/24/turkiye-cal-sanlar-n-odedigi-vergi-oran-nda-38-uyeli-oecd-icinde-15-s-rada>, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).
- Feld, L. P. and Heckemeyer, J. H. (2011). FDI and taxation: A meta-study. *Journal of Economic Surveys*, 25(2),
- Freedom House. (2021). About Freedom in the World. <https://freedomhouse.org/about-freedom-world>
- Freedom House. (2022). *Freedom in the World 2021. Democracy under Siege*. Washington, D.C.: Freedom House.

- Freedom House. (2023). Countries and Territories. <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>, (Erişim Tarihi: 15.5.2023).
- Frey, R. G. (2003). *A Dictionary of Political Thought*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Forbes. (2020). *Tax Policy And Economic Stability*.
- Garcia, M. M., & Haldenwang, C. v. (2014). *Do Democracies Tax More? Political Regime Type and Taxation*.
- Geddes, B., Wright, J., & Frantz, E. (2014). Autocratic breakdown and regime transitions: A new data set. *Perspectives on politics*, 12(2), 313-331.
- Glete, J. (2002). *War and the State in Early Modern Europe: Spain, the Dutch Republic and Sweden as Fiscal-Military States*. Routledge.
- Grimal, N. (1994). *A History of Ancient Egypt*, Wiley-Blackwell, 1994.
- Goffart, W. (2010). *Barbarian tides: The migration age and the later Roman Empire*. University of Pennsylvania Press.
- Gökalp, İ. (2007). Vergi Ödemeyi Etkileyen Ekonomik Faktörler, *Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E. Dergisi*, 12.
- Gökbunar, R. ve Kovancılar, A.G.B. (1998). Sosyal Refah Devleti ve Değişim. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3).
- Göze, A. (2016). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler. Siyasal Düşünceler ve Yönetimler. içinde İstanbul: Beta Yayınları.
- Gözübüyük, A. Ş. (2003). Anayasa Hukuku. (11.b). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gülcan, M. (2021). *Vergi ve Vergilendirme: Teori ve Pratik*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Gümüş, İ. (2018). *Vergi Sistemi*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Gündoğan, Ö. (2020). Feodal Beyliklerde Vergi Sistemi. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 56, 47-52.
- Güner, B. (2018). *Vergi Hukuku Dersleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz, A. (2018). Türkiye'de Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 383-395.

- Gürkaynak, İ. (2016). *Vergi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık
- Habib, I. (1990). The Concept of Human Rights in the French Revolution. *Social Research*, 57 (2), 259-278.
- Hassett, J. (2019). *Taxation in the United States*. Congressional Research Service: 11.
- Hetherington K. (2004). Secondhandedness: Consumption, Disposal, and Absent Presence. *Environment and Planning: Society and Space*. 22(1),157-173.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Heywood, A. (2017). *Politics*. Palgrave Macmillan.
- Ignatieff, M. (2000). *The Rights Revolution*. Toronto: Anansi.
- Inman, R. P. (2004). How should public services be financed? *The Economic Journal*, 114(494), F31-F53
- IMF. (2019). Tax policy in the digital age. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/fiscal-monitor/issues/2019/03/28/fiscal-monitor-april-2019>
- International Monetary Fund. (2018). *Fiscal Monitor: Capitalizing on Good Times*.
- Işık, N. ve Kılınç, E.C. (2009). OECD Ülkelerinde Vergi Yüğü ve Türleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *KMU İİBF Dergisi*, 147-173.
- İbni Haldun (2011). Mukaddime. Çev: Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İnaltong, C. (2012). Vergi Yüğü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması. *Vergi Dünyası*, 16-30.
- Jones, N. F. (2019). *Ancient Greek tax systems: A comparative study*. Routledge.
- Kapani, M. (1981). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: AÜHF Yayını.
- Karayılmazlar, E. ve Güran, M.C. (2005), Gelir Vergisinde Tarife Yapısı: Adalet ve Etkinlik Temelli Teorik Tartışmalar Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.60, Sayı 2.
- Keen, M., & Smith: (2006). *The future of tax: The changing nature of the UK tax system*. Oxford University Press.
- Keskin, B., & İrge, Ş. Ş. (2014). Social policies in Turkey and the role of social taxes. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 109, 680-684.

- Kılıç, S. (2013). Doğrusal regresyon analizi. *Journal of Mood Disorders*, 3(2), 90-92.
- Kılıçarslan, H. ve Yavan, S. (2017). Türkiye’de Vergi Yükünün Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), s. 33-52.
- Kirişçi, K ve Sloat, A. (2022). The rise and fall of liberal democracy in Turkey: Implications for the West. Foreign Policy of Brookings. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/02/FP_20190226_turkey_kirisci_sloat.pdf, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- Kırbaş: (2017). *Vergi Hukuku Temel Kavramlar, İlkeler ve Kurumlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kırışık, F., Kurban, & Pekel, A. (2019). Türkiye’de Basın Özgürlüğü-Devlet Güvenliği Ekseninde Yaşanan Tartışmalar ve Bir Model Önerisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(96), 119-134.
- Kıray, İ. Ö. (2012). *Siyasi düşünceler tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Kolsuz, G. (2012). Economic globalization and tax revenues in developing countries. *International Journal of Business and Social Science*, 3(13), 70-76.
- Korkmaz, M. (2014). *Vergi Cezalarının Caydırıcılığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Kose, M. A. (2017). İktisada (Giriş). Nobel Yayın Dağıtım. s.175-176).
- Köker, L. (2008). *Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2018). İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları, *Türkiye Felsefe Kurumu*, s. 56-57.
- Kuzu, R., & Uyar, A. (2015). Vergi Politikaları ve Demokrasi İlişkisi: Türkiye Örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 15(29), 1-21.
- Konyalı, M., ve Kocaman, G. (2018). Motorlu Taşıtlar Vergisi’nde Oranların Adaleti. *Ege Akademik Bakış*, 18(1), 107-116.
- Korsch, K. (1970). Marxism and democracy. *New Politics*, 1(3), 41-48.
- Külahlıoğlu: (2019). Demokrasi Algı Endeksi ve Türkiye’nin Demokrasi Algısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 19-33.

- Kymlicka, W. (2002). *Contemporary political philosophy: An introduction*. Oxford University Press.
- Laclau, E. (2005). *On populist reason*. London: Verso.
- Lenin, V.I. (1917). *The state and revolution*. Moscow: Progress Publishers.
- Lijphart, A. (2012). *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries*. Yale University Press.
- Lührmann, A. ve Lindberg: I. (2019). Assessing the Quality of Democracy: Freedom, Competitiveness and Participation in 43 Countries. *Democratization*, 26(1), 1-26.
- Manin, B. (1997). *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mankiw, N. G. (2014). *Principles of economics*. Cengage Learning.
- Mardin, Ş (1991). *Türk Modernleşmesi: Makaleler 4*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Martin, J. E. (2015). Magna Carta and the Rule of Law, *Parliamentary Affairs*, cilt 68, sayı 1, 2015, ss. 192-207.
- Marshall, M. (2016). The impact of high marginal tax rates on income tax evasion in the United States. *Journal of Public Economics*, 134, 42-55.
- Macesich, G. (1970). *The Growth of the Medieval City: From Late Antiquity to the Early Fourteenth Century*. Yale University Press.
- Miller, D. (2016). *Strangers in our midst: The political philosophy of immigration*. Harvard University Press.
- Mouffe, C. (2005). *The challenge of radical democracy*. London: Verso.
- Morris, I. (2004). Economic growth in ancient Greece. *Journal of Institutional and Theoretical Economics JITE*, 160(4), 709-709.
- Mørch, E., Hagen, A. and Skovsgaard, M. (2016). The Impact of Taxation on the Public Opinion in Europe *European Journal of Political Research*.
- Murphy, T. (2015). *Federal Taxation in America: A Short History*. Cato Institute: 3.
- OECD. (2023a). *Tax Policy*. <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/>, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).

- OECD. (2023b). *Revenue Statistics- OECD countries: Comparative tables*, <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=REV>, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).
- OECD. (2021). *Taxation of personal income in OECD countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b7fbc0e6-en> (Erişim Tarihi: 15.8.2023).
- Okay, M. O. (2016). Feodal Dönemde Vergi Sistemi, *TCMB Ekonomi Notları*, 2016.
-  mercio lu, A. (2018). *Vergi Demokrasisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
-  ncel, M, Kumrulu, A,  a an, N. (2003). *Vergi Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi.
-  zkul, G. (2014). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
-  zt rk, I. (2007). Foreign direct investment-growth nexus: A review of the recent literature. *International journal of applied econometrics and quantitative studies*, 4(2), 79-98.
- Park, C.L. (2005). Religion as A Meaning-Making Framework in Coping with Life Stress. *Journal of Social*. 61/4.
- Parkinson, R. B. (1991). *Voices from Ancient Egypt: An Anthology of Middle Kingdom Writings*, University of Oklahoma Press, 1991.
- Pérez-Li  n, A. (2007). *Presidential impeachment and the new political instability in Latin America*. Cambridge University Press.
- Persson, T., & Tabellini, G. (2000). *Political economics: Explaining economic policy*. MIT Press.
- Poggi, G. (2019). *Modern Devletin Gelişimi-Sosyolojik Bir Yaklaşım*, 9. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pomeroy, B., Burstein, M., Donlan, W., & Roberts, J. T. (2018). *Antik Yunan'ın*
- Postgate, J.N. (1994). *Early Mesopotamia: Society and Economy at the Dawn of History*. Routledge.
- Przeworski, A., & Limongi, F. (1997). Modernization: Theories and facts. *World Politics*, 49(2), 155-183. Sayfa 161.
- Roux, G. (1992). *Ancient Iraq*. Penguin Books.
- Rosen, H. S., & Gayer, T. (2014). *Public finance*. McGraw-Hill Higher Education.

- Salanié, B. (2020). *The Economics of Taxation*.
- Saraçoğlu, Fatih. Erul, Rana Dayıoğlu. Kaplan, Emin Ahmet (2020). Kamu Yönetiminde Vergi-Demokrasi İlişkisi: Montesquieu Paradoksunun Türkiye İçin Sınanması. *Vergi Sorunları Dergisi*, 384, 43-57.
- Sartori, G. (2011). *The Theory of Democracy Revisited: Part Two*. Chatham, NJ: Chatham House Publishers.
- Savaşan, F. (2016). Vergi Kaçakçılığı ve Demokrasi İlişkisi. *İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 18(2), 65-78.
- Scafuro, A. C. (2014). *The Oxford handbook of Greek and Roman comedy*. Oxford University Press.
- Schedler, A. (2002). The menu of manipulation. *Journal of Democracy*, 13(2), 36-50.
- Schumpeter, J. (1947). *Capitalism, Socialism, and Democracy*, New York, Harper.
- Schumpeter, J. A. (2010). *Capitalism, Socialism & Democracy*. Routledge.
- Schuurman, E. (1998). *Western Marxism and the Soviet Union: A survey of critical theories and debates since 1917*. Springer.
- Selway, J. S. (2015). Filling in the Blanks: Improving the Measurement of Regime Strength. *British Journal of Political Science*, 45(1), 103-130.
- Serenti. (2016, 07 07). Jean-Jacques Rousseau'da Demokrasi ve Devlet Anlayışı. <http://www.serenti.org>: <http://www.serenti.org/jean-jacques-rousseaudademokrasi-ve-devlet-anlayisi/> adresinden alındı
- Sherwin-White, A. N. (1963). *Taxation in the Roman Empire*.
- Slemrod, J., & Yitzhaki, S. (2002). Tax avoidance, evasion, and administration. In *Handbook of public economics* (Vol. 3, ss. 1-8).
- Smith, P. (2018). Tax reform and economic growth in the United States. *National Tax Journal*, 71(1), 73-94.
- Sürmen, Y. (1992). Vergi Bilincinin Gelişmesinde Muhasebecinin Rolü. *Sayıştay Dergisi*, 3/2.
- Şimşek, M. (2019). Vergileme Politikaları Açısından Vergi Hukukuna ve Vergi Adaletine Genel Bir Bakış. *İşletme Bilimi Dergisi*, 7(2), 142-151.

- Şeker, M. (2015). *Vergi Sistemi ve Demokrasi*, Vergi Sorunları Dergisi.
- Şenyüz, D. (2008). *Vergi Ceza Hukuku (Vergi Kabahatleri ve Suçları)*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Tabar, Ç. Ve Karaş, G. (2021). *Vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi: OECD ülkeleri örneği*. International Journal of Social Inquiry, 14(1): 255-275.
- Taner, M. F., & Ünal, E. (2013). Vergi Sistemi ve Demokrasi İlişkisi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 13(36), 1-20.
- Tanrıverdi Aydın, A. N. (2019). Vergi ve Demokrasi İlişkisi: Türkiye Örneği. *Vergi Araştırmaları Dergisi*,
- Tanzi, V. (2000). *Taxation in Latin America in the Last Decade*, Center for Research on Economic Development and Policy Reform, ss.1-27
- Tanzi, V. (2014). *Taxation in an integrating world*. Cambridge University Press.
- Targal, A. (2019). *Demokrasinin Gelişiminde Vergi Bilinci ve Vergi(leme)nin Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tekcan, Y.E. (2020). *Platon'un Devlet Görüşü*. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi.
- Torgler, B., & Schneider, F. (2009). The impact of tax morale and institutional quality on the shadow economy. *Journal of Economic Psychology*, 30(2), 228-245.
- Tuay, E., & Güvenç, İ. (2007, Kasım). Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı. www.gib.gov.tr:https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/yayinlar adresinden alındı
- Tuncay, İ., ve Demiral, N. (2016). Motorlu Taşıtlar Vergisi'nin Ekonomik, Çevresel ve Sosyal Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 139-157.
- United Nations Development Programme. (2020). *Human Development Report 2020, The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene*. New York, USA: United Nations Development Programme.
- UNDP. (2004). *Democracy in action: Guiding principles for UN support to democratic governance*. New York: United Nations Development Programme.

- Utkuseven, Ahmet & Candan, Nesrin. (2012). İbn Haldun'da ve Mukaddime'de Genel Çizgileriyle İktisadi-Mali Davranış, Olay ve Yapıların Yeri - Place of Economic and Financial Behaviors, Events and Structures in Ibn Khaldun and Muqaddimah with General Lines.
- Ünsal, Ş. (1987). *Vergi Kaçakçılığında Sosyal Etkenler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üstüner, F. (2000). Türkiye’de demokrasi tartışmalarının düşünsel arka plânı:1945-1950. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 183-193.
- Vanhanen, T. (1997). *Prospect of Democracy: A study of 172 countries*. Psychology Press.
- Varel, A. (2020). Güçlü Devlet Geleneği Tezinin Eleştirisine Katkı: Özne-Merkezcilik Sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 44 (4).
- Vergne, J. P., & Durand, R. (2011). *The missing link between democracy and development*. Strategic Management Journal,
- Vural, B. (2019). Platon ve Farabi'nin Siyaset Felsefesinde İdeal Yönetim. Kırıkkale Üniversitesi.
- Waldron, J. (2018). Measuring Democratic Decay: A Guidebook for the Metrics of Democratic Erosion. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/327265280_Measuring_Democratic_Decay_A_Guidebook_for_the_Metrics_of_Democratic_Erosion
- Ward Perkins, B. (2005). *The Fall of Rome and the End of Civilization*.
- Waldman, T. ve Parks, T. (2019). *Building Resilience to Authoritarianism: Assessing the State of Democracy in Africa*. Freedom House.
- Weber, M. (1919). Politics as a Vocation. In *From Max Weber: Essays in Sociology* (pp. 77-128). Oxford University Press.
- Winters, J. A. (2011). *Oligarchy*. Cambridge University Press.
- World Citizen and Political Rights Association. (2019). *The Democratic Perception Index* 2019. http://www.democraticperceptionindex.com/docs/dpi_2019_report.pdf –
- World Bank. (2019). *World Development Report 2019*. The Changing Nature of Work.

- World Bank Group. (2021). *Worldwide Governance Indicators*. Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators>
- Yıldırım, M. (2017). ABD Gelir Vergisi Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Vergi Dünyası*,
- Yıldız, H. (2006). Çağdaş Totalitarizm Platon'a Dayandırılabilir mi? *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*
- Yıldızdöken, Ç. (2015). Kaygı, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. Kaygı, 60-75.
- Yılmaz Ar. (2006). *Türkiye'nin Geleceği - Vizyon 2023*, Doğan Kitap.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton University Press.
- Young, I. M. (2002). *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Zorer, A.İ. (2020). *Plato'nun Bozulmaya Mahkum "İdeal" Devleti*.

İnternet Adresleri

- "Direct tax," Investopedia, accessed April 20, 2023, <https://www.investopedia.com/terms/d/directtax.asp>
- "Indirect tax," Investopedia, accessed April 20, 2023, <https://www.investopedia.com/terms/i/indirecttax.asp>;
- "Theories of Taxation", Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/taxation/Theories-of-taxation>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- "The Role of Taxation", OECD, <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/the-role-of-taxation.htm>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- "The Purpose of Taxation", The Balance, <https://www.thebalance.com/the-purpose-of-taxation-4166124>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- "The Functions of Taxes", Principles of Economics, OpenStax, <https://openstax.org/books/principles-economics-2e/pages/16-3-the-functions-of-taxes>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"The Principles of Tax Policy", OECD, 2021, <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/principles-of-tax-policy.htm>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Fiscal policy for development and growth", International Monetary Fund, 2019, <https://www.imf.org/en/Publications/Fiscal-Monitor/Issues/2019/03/28/fiscal-monitor-april-2019>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"The Economics of Taxation", Bernard Salanié, 2020, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"The Role of Taxation in Development", United Nations, 2019, <https://www.un.org/esa/ffd/tax-role-taxation-development/>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

Investopedia. (n.d.). Economic Stability. <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-stability.asp>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

The Balance. (n.d.). Economic Stability. <https://www.thebalance.com/economic-stability-3305793>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

OECD. (2011). The Role and Design of Net Wealth Taxes in the OECD. <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/47572086.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Income Tax Definition." Investopedia, Investopedia, 21 Apr. 2021, www.investopedia.com/terms/i/incometax.asp, (Erişim Tarihi: 16.8.2023)..

"What Are Income Taxes?" The Balance, The Balance, 16 Sept. 2020, www.thebalance.com/income-taxes-definition-and-examples-4172048, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Types of Taxes: Understanding Different Tax Categories", Investopedia, <https://www.investopedia.com/terms/t/tax.asp>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

Ercan, E. (2014). Vergi Türleri. https://www.academia.edu/9435011/Vergi_T%C3%BCrleri, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

Türk Vergi Sistemi (2022). Gelir İdaresi Başkanlığı. <https://www.gib.gov.tr/vergi-sistemi/vergi-turleri> (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Income Tax." Investopedia, 2021, www.investopedia.com/terms/i/incometax.asp, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Federal Income Tax." Internal Revenue Service, www.irs.gov/forms-pubs/about-form-1040, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Individual Income Tax." Tax Policy Center, 2021, www.taxpolicycenter.org/briefing-book/how-does-individual-income-tax-work, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"What is Excise Tax (ET)?" by Investopedia, <https://www.investopedia.com/terms/e/excisetax.asp>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) Nedir?" Vergi Uzmanı, 6 Nisan 2022, <https://www.vergiuzmani.net/banka-ve-sigorta-muameleleri-vergisi-bsmv-nedir/>

"Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?" Vergi Hocası, 6 Nisan 2022, <https://www.vergihocasi.com.tr/banka-ve-sigorta-muameleleri-vergisi-bsmv-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir/>

"Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?" Finansonline, 6 Nisan 2022, <https://www.finansonline.com.tr/banka-ve-sigorta-muameleleri-vergisi-bsmv-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir/>

"Corporate Income Taxation: International Trends and Options for Fundamental Reform," Congressional Budget Office, Mayıs 2013, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).

"Corporate Income Tax," OECD, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2023, <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/corporate-income-tax.htm>. "Harcama Vergisi Nedir?" vergi.info.tr/harcama-vergisi-nedir/, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).

"Damga Vergisi Nedir?" Vergi Dairesi Başkanlığı, <https://www.gib.gov.tr/damga-vergisi-nedir>.

"Damga Vergisi: Nedir? Nasıl Ödenir?" Gram, <https://gramaltin.com/damga-vergisi-nedir-nasil-odenir/>.

"Damga Vergisi Hakkında Bilmeniz Gerekenler." Muhtelif, <https://muhtelif.com/damga-vergisi-hakkinda-bilmeniz-gerekenler/>

"Emlak Vergisi Nedir?" Emlak Vergisi, <https://www.emlakvergisi.com.tr/emlak-vergisi-nedir/>.

GİB. (2022). Faaliyet Raporu. <https://www.gib.gov.tr/kurumsal/stratejik-yonetim/faaliyet-raporlari>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Katma Değer Vergisi (KDV) Nedir?" Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/icerik.aspx?rid=1049>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Katma Değer Vergisi (KDV) Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?" Vergi Haber, <https://www.vergihaber.net/katma-deger-vergisi-kdv-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir/>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

"Motorlu Taşıtlar Vergisi Nedir?" Gelir İdaresi Başkanlığı, <https://www.gib.gov.tr/motorlu-tasitlar-vergisi-nedir>, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).

ÖTV Kanunu (Law on Special Consumption Tax), Türkiye Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/12/20101230-1.htm>, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).

"The Pros and Cons of Corporate Income Tax," Investopedia, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2023, <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/111615/pros-and-cons-corporate-income-tax.asp>, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).

"The Effects of Excise Tax Increases on Tobacco Prices and Consumption in Turkey", M. Caner Göçmen, TURKSTAT Working Papers, 2017, https://www.turkstat.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1051, (Erişim Tarihi: 15.8.2023).

Vergi.info.tr. (2021). Harcama Vergisi Nedir? [online] Available at: <https://www.vergi.info.tr/harcama-vergisi-nedir/>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

Vergi.gen.tr. (n.d.). Harcama Vergisi. [online] <https://www.vergi.gen.tr/harcama-vergisi/>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).

- Vergiuygulamalari.com. (n.d.). Harcama Vergisi Nedir? [online] <https://www.vergiuygulamalari.com/harcama-vergisi-nedir/>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- Veri Kaynağı. (2023). Yıllara Göre Vergi Yükü Oranı. <https://www.verikaynagi.com/grafik/yillara-gore-vergi-yuku-orani/>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, zel Tüketim Vergisi (ÖTV), <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Ozel-Tuketim-Vergisi-Otv>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- TÜİK. (2022). Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-Distribution-Statistics-2022-.49745>, (Erişim Tarihi: 16.8.2023).
- ."What are wealth taxes and do they work?". BBC News, 23 şubat 2021, <https://www.bbc.com/news/business-51241882>. Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2023.
- "Veraset ve İntikal Vergisi Nedir?" Vergi Dünyası, 28 Nisan 2021, <https://www.vergidualari.com/veraset-ve-intikal-vergisi-nedir/>.
- "Veraset ve İntikal Vergisi Avantaj ve Dezavantajları" Vergi Danışmanlık, 28 Nisan 2021, <https://www.vergidanismanlik.net/veraset-ve-intikal-vergisi-avantaj-ve-dezavantajlari/>.
- "What Is Property Tax?" Investopedia, 11 May 2021, <https://www.investopedia.com/terms/p/propertytax.asp>.

